

การมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
ในเขต อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ปารณีย์ เผ่าภูธร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาศาสตร์พยาบาล

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2557

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนารัพยากรชนบท

ชื่อเรื่อง

การมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
ในเขต อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

โดย

ปารณีย์ เผ่าภูธร

พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สายสกุล ฟองมูล)

วันที่ ๒๔ เดือน มิ.ย. พ.ศ. ๒๕๕๗

กรรมการที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พหล ศักดิ์คะหัตน์)

วันที่ ๒๔ เดือน มิ.ย. พ.ศ. ๒๕๕๗

กรรมการที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.นคเรศ รังควัด)

วันที่ ๒๔ เดือน มิ.ย. พ.ศ. ๒๕๕๗

ประธานอาจารย์ประจำหลักสูตร

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พหล ศักดิ์คะหัตน์)

วันที่ ๒๔ เดือน มิ.ย. พ.ศ. ๒๕๕๗

บัณฑิตศึกษารับรองแล้ว

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จาดพวงษ์ วาฤทธิ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ ๒ เดือน กค. พ.ศ. ๒๕๕๗

ชื่อเรื่อง	การมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิก กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวใน เขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์
ชื่อผู้เขียน	นางสาวปาริณีย์ เผ่าภูธร
ชื่อปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาศาสตร์พยาบาล
ประธานกรรมการที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สายสกุล ฟองมูล

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และการเกษตร ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 2) ระดับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก 3) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก และ 4) ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ สมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จำนวน 101 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์แบบถดถอย

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ยประมาณ 53 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาภาคบังคับ มีสถานภาพสมรสและมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 5 คน มีรายได้รวมสุทธิของครัวเรือนเฉลี่ย 168,406 บาทต่อปี แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักได้มาจากการกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ระยะเวลาในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เฉลี่ย 4 ปี มีประสบการณ์ในการเข้าฝึกอบรมเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก เฉลี่ย 1 ครั้งต่อปี ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักจากสื่อต่างๆ จำนวน 12 ครั้งต่อปี โดยส่วนมากจะรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากหัวหน้ากลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เกษตรกรมีจำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 15 ไร่ ได้ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 601 กิโลกรัมต่อไร่ เกษตรกรทั้งหมดใช้น้ำจากแหล่งน้ำชลประทานเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

จากการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ตามระดับการวัดของ Likert พบว่ามีระดับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.58$) ดังนั้น ด้านการบริหารงานภายในกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ($\bar{x} = 3.87$) ด้านการวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ($\bar{x} = 3.82$) ด้านการรับ

ผลประโยชน์จากการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ($\bar{x} = 3.59$) และ ด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ($\bar{x} = 3.41$) ตามลำดับ และเกษตรกรมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักระดับปานกลางในด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ($\bar{x} = 2.93$) ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ($\text{sig} \leq 0.05$)

ส่วนปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักสรุปได้ดังนี้ เกษตรกรมีปัญหายุ่งยากการมีส่วนร่วมด้าน 1) การจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก คือปริมาณน้ำชลประทานไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำชลประทานเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักเป็นปัญหาหลักของเกษตรกรควรให้หน่วยงานทางราชการเข้ามาช่วยเหลือในเรื่องการจัดหาแหล่งน้ำให้มีมากขึ้นในฤดูแล้งหรือช่วงที่ฝนทิ้งช่วงในฤดูฝน เช่น สนับสนุนเครื่องสูบน้ำ สนับสนุนการขุดบ่อเก็บน้ำในไร่นา 2) การวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ปัญหาที่พบคือต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักสูง ควรมีการควบคุมราคาขายวัสดุการเกษตร กำหนดค่าแรงงานขั้นต่ำลดลง มีธนาคารให้สินเชื่อปล่อยกู้ดอกเบี้ยต่ำเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร 3) ด้านการรับผลประโยชน์จากการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ปัญหาที่พบคือราคาเมล็ดพันธุ์ไม่คุ้มค่ากับการลงทุนควรให้เจ้าหน้าที่จากศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวทำการสำรวจต้นทุนการผลิตร่วมกับกลุ่มเกษตรกรเพื่อร่วมกันกำหนดเกณฑ์ราคารับซื้อเมล็ดพันธุ์หลัก ในราคายุติธรรมต่อไป 4) ด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ปัญหาที่พบคือขาดงบประมาณสนับสนุนและขาดความสม่ำเสมอในการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ควรจัดหางบประมาณนำมาสนับสนุนกิจกรรมการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก เพื่อสนับสนุนการพัฒนาเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์หลักต่อไป

Title	Participation in Foundation Seeds Production of Farmer Group Members Producing Rice Seeds in Kamalasai District, Kalasin Province
Author	Miss Paranee Phowpooton
Degree of	Master of Science in Rural Resource Development
Advisory Committee Chairperson	Assistant Professor Dr. Saisakul Fongmul

ABSTRACT

This study aimed to explore: 1) socio-economic attributes of farmer group members producing rice seeds in Kamalasai district, Kalasin Province; 2) a level of the participation in foundation seed production of the farmers; 3) factors related to the participation in foundation seed production of the farmers; and 4) problems encountered and suggestions of the farmers. The sample was 101 farmer group members producing rice seeds. Data collection the questionnaire. Statistical used were Frequency , Percentage , standard deviation and Multiple Regression .

From research findings, it was found most that of the informants were male, 53, years old on average, elementary school graduates, and married. The informants had 5 household members on average with an average net income of 168,406 baht per year. Their capital source for foundation seed production was the Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives. The informants had been members of the farmer group producing rice seeds for 4 years on average. The informants had perceived news or information about foundation seed production through various media for 12 times per years. They mostly perceived it through head of the farmer group producing rice seeds. The informants had 15 rai of the area used for rice seed production and they obtained rice seeds for 601 kilograms per rai on average. All of them used water from the irrigation canal for main seed production.

It was found that the informants had a high level by Likert's scale measurement of the participation in foundation seed production ($\bar{x} = 3.58$). This was based on the following: task management within the rice seed production group ($\bar{x} = 3.87$); planning on rice seed production ($\bar{x} = 3.82$); benefit sharing ($\bar{x} = 3.59$); and management of irrigational water for

foundation seed production ($\bar{x} = 3.41$), respectively. However, it was found that they had a moderate level in the participation in the assessment of foundation seed production ($\bar{x} = 2.93$).

Findings showed that there was a statistically significant relationship at 0.05 between the participation in foundation seed production of the informants and a number of their household members. That was, the relationship was in an inverse direction if a number of household members was increased, resulting in a decrease in foundation seed production. This was because each household member also had their own tasks so they could not participate in all activities of foundation seed production.

The following were problems encountered and suggestions: 1) an amount of irrigational water used for foundation seed production was inadequate so concerned agencies should provide more water sources; 2) production costs was high so the price of agricultural materials should be controlled as well as workforce expenses and integrate rate; 3) the price of foundation seeds was not worthwhile for rice seed production so personnel of the foundation seed center should conduct a survey on production costs and the reasonable price of foundation seeds; and 4) there was lack of supporting budgets for rice seed production and the assessment of foundation seed production was not continual which was important for the development of the farmers group.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เนื่องด้วยได้รับความกรุณาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สายสกุล ฟองมูล ประธานกรรมการที่ปรึกษา พร้อมด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พหล ศักดิ์กะทัศน์ รองศาสตราจารย์ ดร.นครเศ รั้งควัต กรรมการที่ปรึกษา และคณาจารย์ผู้ให้วิชาความรู้ รวมถึงบุคลากรของสาขาวิชาพัฒนาทรัพยากรชนบททุกท่าน ที่ได้กรุณาให้ความรู้ คำแนะนำ และตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์จึงขอกราบขอบคุณอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดกาฬสินธุ์ทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกในเรื่องข้อมูลต่างๆ ขอขอบคุณสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวทุกท่านที่ให้ความร่วมมือตอบแบบสัมภาษณ์ รวมทั้งเพื่อนร่วมบัณฑิตทุกท่านที่ให้ความเอื้อเฟื้อซึ่งมิได้กล่าวนามมา ณ ที่นี้

ขอน้อมระลึกถึงพระคุณของบิดา นายทองสี เผ่าภูธร และมารดา นางมงคลศิริ เผ่าภูธร รวมทั้งผู้มีพระคุณทุกท่าน ที่คอยให้กำลังใจสนับสนุนให้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจนสำเร็จตามความมุ่งหวัง

ปารณีย์ เผ่าภูธร

มิถุนายน 2557

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(10)
บทที่ 1 บทนำ	1
ปัญหาการวิจัย	2
วัตถุประสงค์ของงานวิจัย	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
ขอบเขตของการศึกษา	5
นิยามศัพท์	6
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	8
ความเป็นมาของข้าวไทยและการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	8
ศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	13
ความหมายของกลุ่มและทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่ม	15
ทฤษฎีการมีส่วนร่วม	18
ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง	32
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	36
ภาคสรุป	39
กรอบแนวคิดในการวิจัย	41
สมมุติฐานในการวิจัย	42
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	43
สถานที่ดำเนินการวิจัย	43
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	44
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	45
การทดสอบเครื่องมือ	46

	หน้า
วิธีรวบรวมข้อมูล	47
การวิเคราะห์ข้อมูล	48
ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย	49
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	50
ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคมและการเกษตร ของสมาชิกกลุ่ม เกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	50
ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	72
ตอนที่ 3 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	83
ตอนที่ 4 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการผลิต เมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขต อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	99
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	103
สรุปผลการวิจัย	103
อภิปรายผลการวิจัย	106
ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย	110
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	112
บรรณานุกรม	114
ภาคผนวก	120
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	121
ภาคผนวก ข ประวัติผู้วิจัย	131

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 มาตรฐานคุณภาพเมล็ดพันธุ์	3
2 จำนวนประชากร และกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย	45
3 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล	53
4 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะทางเศรษฐกิจ	57
5 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูล จำแนกตามลักษณะทางสังคม	64
6 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะการเกษตร	71
7 ระดับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิต เมล็ดพันธุ์ข้าว	73
8 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมในการ ผลิตข้าวเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในเขต อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ด พันธุ์ข้าว	78
9 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมในการ ผลิตข้าวเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ด พันธุ์ข้าว ในเขต อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านการวางแผนการผลิตผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	79
10 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมในการ ผลิตข้าวเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ ข้าวในเขต อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านการบริหารงานภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ด พันธุ์ข้าว	80
11 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมในการ ผลิตข้าวเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ ข้าวในเขต อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านการรับผลประโยชน์จากการผลิตเมล็ด พันธุ์ข้าว	81
12 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมในการ ผลิตข้าวเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในเขต อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	82

ตาราง

หน้า

13	ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	84
14	เมตริกซ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามที่ใช้ในการวิเคราะห์	85
15	การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม การเกษตรกับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว โดยรวม	87
16	การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม การเกษตรกับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก	89
17	การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม ลักษณะการเกษตร การเกษตรกับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวด้านการวางแผนการผลิตผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก	91
18	การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม ลักษณะการเกษตร การเกษตรกับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวด้านการบริหารงานภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	93
19	การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม ลักษณะการเกษตร การเกษตรกับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านการรับผลประโยชน์จากการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก	95
20	การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม ลักษณะการเกษตร การเกษตรกับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก	97
21	จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับปัญหาอุปสรรคการมีส่วนร่วมด้านต่างๆในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	102

บทที่ 1

บทนำ

“ ข้าวต้องปลูกเพราะอีก 20 ปี ประชากรอาจจะ 80 ล้านคน ข้าวจะไม่พอ...”

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินโครงการโคกภูแว จังหวัดนราธิวาส พ.ศ.2536 (วิมลพรรณ ปีตรวิรัชชัย, 2553: 5) จากพระราชดำรัสจะเห็นว่าข้าวมีความสำคัญกับชาวไทยเรามากเพราะ ข้าวเป็นทั้งพืชเศรษฐกิจและอาหารหลักที่สำคัญของคนในประเทศไทย การเกษตรส่วนใหญ่ของประเทศไทยปลูกข้าวเป็นพืชหลัก โดยเกษตรกรผู้ปลูกข้าวเราเรียกกันว่า ชาวนา หรือเกษตรกรผู้ทำนา จากเกษตรกรทั่วประเทศ 5.6 ล้านครัวเรือน มีชาวนา 3.7 ล้านครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 66 ของครัวเรือนเกษตรกร ปัจจุบันมีพื้นที่เพาะปลูกข้าวปีละประมาณ 56 ถึง 58 ล้านไร่ ได้ผลผลิตปีละประมาณ 28.0 ถึง 30.0 ล้านตันข้าวเปลือก เป็นมูลค่าปีละประมาณ 180,000 ถึง 200,000 ล้านบาท ซึ่งจำนวนผลผลิตข้าวจึงเป็นตัวบอกรายได้หลักที่ใช้หล่อเลี้ยงเกษตรกรผู้ทำนา และประเทศไทยเคยเป็นผู้ส่งออกข้าวเป็นอันดับ 1 ของโลก เมื่อปี พ.ศ. 2554 แต่ปัจจุบันยอดส่งออกข้าวไทยร่วงลงเป็นอันดับ 3 ของโลก รองจากประเทศอินเดีย และเวียดนาม

ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในปัจจุบันมีแนวโน้มผลผลิตที่ต่ำกว่ามาตรฐานที่กรมการข้าวกำหนด หลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ การเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิ มีการระบาดของโรคและแมลงในข้าวที่ผิดปกติ และการขาดแคลนน้ำเพื่อการเพาะปลูกในระยะต้นข้าวยังเล็ก กำลังเติบโต เมื่อใกล้ระยะเวลาเก็บเกี่ยวมีน้ำมากจนท่วมทำให้เก็บเกี่ยวผลผลิตไม่ได้ อีกทั้งหลายประเทศที่เป็นผู้ผลิตข้าวรายใหญ่ของโลก ประสบกับภัยธรรมชาติต่าง ๆ จากสถานการณ์ดังกล่าวล้วนเป็นภาวะกดดันที่จะนำมาซึ่งผลกระทบต่อทั้งภาคการผลิตและภาคการค้าข้าว และสามารถสร้างวิกฤตและโอกาสให้กับข้าวและชาวนาไทย เป็นเหตุให้ความต้องการเมล็ดพันธุ์ข้าวสูงมาก อันเป็นผลโดยตรงทำให้ผลผลิตข้าวโดยรวมของกลุ่มประเทศผู้ผลิตข้าวสำคัญได้รับความเสียหายเกิดการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ข้าว ขณะที่ประเทศผู้นำเข้าข้าวเริ่มมีสต็อกข้าวในประเทศลดลง จึงเป็นโอกาสดีต่อทิศทางการค้าข้าวไทย จากข้อได้เปรียบที่ไทยสามารถเพาะปลูกได้ตลอดปี มีความหลากหลายของพันธุ์ข้าว และความเชื่อมั่นต่อคุณภาพข้าวของไทย เช่น ข้าวหอมมะลิของไทย

เพื่อให้ได้เมล็ดพันธุ์ข้าวไทยที่ดีมีคุณภาพ รัฐบาลจึงมีนโยบายให้ กรมการข้าวโดยสำนักเมล็ดพันธุ์ข้าว ตั้งแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจาก ปีละ 60,000 ถึง 70,000 ตัน ให้เพิ่มการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เป็นปีละ 100,000 ตัน เพื่อให้เพียงพอกับความต้องการปลูกของเกษตรกรประเทศดำเนินงานโดยศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ซึ่งมีเครือข่าย 23 แห่งทั่วประเทศ โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปีงบประมาณ 2552 เป็นต้นนั้น ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่หลักในการศึกษาวิจัย

วางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์ชั้นพันธุ์หลัก ชั้นพันธุ์ขยายและชั้นพันธุ์จำหน่าย ติดตามประเมินผลการผลิต ส่งเสริมสนับสนุนธุรกิจเมล็ดพันธุ์ข้าว และตรวจสอบรับรองระบบการผลิตเมล็ดพันธุ์และคุณภาพเมล็ดพันธุ์ โดยเน้นให้เกษตรกรผู้ทำนา มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเป็นหลัก จึงได้จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวแต่ละศูนย์ ขึ้น เพื่อช่วยต่อการบริหารจัดการผลผลิตเมล็ดพันธุ์ และได้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพที่ดี

ปัญหาการวิจัย

เนื่องจากสภาวะเรือนกระจกและสภาพภูมิอากาศโลกการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันร้อนมาก หนาวมาก ฤดูกาลเพาะปลูกและการเก็บเกี่ยวเปลี่ยนไปจากเดิม ทั้งยังเกิดภัยธรรมชาติต่างๆ ขึ้น เช่น มหาอุทกภัย ภัยพิบัติสึนามิ หลายประเทศที่เป็นผู้ผลิตข้าวรายใหญ่ของโลก รวมทั้งประเทศไทยเอง ก็ประสบปัญหาภัยกับภัยธรรมชาติดังกล่าวข้างต้น ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อภาคการผลิตข้าวของไทยลดลง เป็นเหตุให้ความต้องการเมล็ดพันธุ์ข้าวสูงมาก ส่งผลให้ราคาข้าวสูง ความต้องการปลูกข้าวก็มากขึ้น ในปี พ.ศ. 2551 เกิดการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ข้าวเมล็ดพันธุ์ดี ดังนั้น รัฐบาลไทยจึงมีนโยบายให้ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว สังกัดสำนักเมล็ดพันธุ์ข้าว กรมการข้าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งมีเครือข่าย 23 แห่งทั่วประเทศ เพิ่มการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ให้เพียงพอกับความต้องการของเกษตรกร

ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวกาฬสินธุ์ เป็นหนึ่งเครือข่าย จาก 23 แห่งทั่วประเทศ เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่หลักในการศึกษา วิจัย วางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์ชั้นพันธุ์หลัก ชั้นพันธุ์ขยาย และชั้นพันธุ์จำหน่าย ติดตามประเมินผลการผลิต ส่งเสริมสนับสนุนธุรกิจเมล็ดพันธุ์ข้าว ตรวจสอบรับรองระบบการผลิตเมล็ดพันธุ์และคุณภาพเมล็ดพันธุ์ และจัดซื้อที่ดินเมล็ดพันธุ์ที่ได้รับการตรวจสอบคุณภาพ โดยเน้นให้เกษตรกรผู้ทำนามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเป็นหลัก ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวกาฬสินธุ์ได้กำหนดมาตรฐานคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าวไว้ดังนี้

ตาราง 1 มาตรฐานคุณภาพเมล็ดพันธุ์

	หลัก	ขยาย	จำหน่าย
1 เมล็ดพันธุ์สุทธิไม่น้อยกว่า (%)	98	98	98
2 สิ่งเจือปนสูงสุดไม่เกิน 2 (%)	2	2	2
3 เมล็ดพันธุ์อื่น(พันธุ์ปน) สูงสุดไม่เกิน	5 เมล็ดต่อ เมล็ด 500 กรัม	15 เมล็ดต่อ เมล็ด 500 กรัม	20 เมล็ดต่อ เมล็ด 500 กรัม
4 ข้าวแดง	0 เมล็ดต่อ เมล็ด 500 กรัม	5 เมล็ดต่อ เมล็ด 500 กรัม	10 เมล็ดต่อ เมล็ด 500 กรัม
5 ความงอกไม่น้อยกว่า (%)	80	80	80
6 ความชื้นไม่เกิน (%)	14	14	14

กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในเขตอำเภออมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ จัดตั้งขึ้นโดยศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวกาฬสินธุ์ ประกอบด้วย 5 กลุ่ม 5 หมู่บ้าน เพื่อผลิตเมล็ดข้าวพันธุ์หลักที่มีความบริสุทธิ์ของเมล็ดพันธุ์สูง โดยมีเจตนาที่ทำการกลุ่มในแต่ละหมู่บ้าน การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวนี้มีความสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะเกษตรกรชาวนาที่เป็นสมาชิกกลุ่มในเขตอำเภออมลาลัย เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรการทำนาทั้งสิ้น 177,082 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 87 ของพื้นที่ทั้งหมดโดยสภาพพื้นที่เป็นที่ราบ มีคลองชลประทานไหลผ่าน มีแม่น้ำชีและแม่น้ำปาวไหลผ่าน เหมาะแก่การทำนาและปลูกพืชฤดูแล้ง เพื่อให้เกษตรกรผู้ทำนาได้รู้จักหลักในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักให้มีคุณภาพที่ดี จึงมีการจัดตั้งรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในเขตอำเภออมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ขึ้นมา

เนื่องจากกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เพิ่งเริ่มจัดตั้งขึ้น โดยพื้นฐานเกษตรกรมีอาชีพเป็นชาวนามาตั้งแต่บรรพบุรุษสืบต่อกันมาหลายร้อยปี จากที่มีการจัดตั้งกลุ่มมาพบปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพของเมล็ดพันธุ์หลักที่จะนำไปจำหน่ายปลูกเป็นเมล็ดพันธุ์ดีมีคุณภาพไม่ได้มาตรฐาน ตามที่ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวกาฬสินธุ์กำหนด และความต้องการเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ดีมีคุณภาพมาตรฐาน ยังมีไม่เพียงพอต่อความต้องการผลิตภายในประเทศเพื่อจำหน่ายสู่ตลาดเป็นสินค้าส่งออก ซึ่งอาจเกิดจากการมีส่วนร่วมด้านต่างๆของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวด้วยกันเอง รวมถึงการประสานงานระหว่างเกษตรกรกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และระหว่างหน่วยงานภาครัฐหลายๆ หน่วยงาน และยังพบว่า ประเด็นการศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์มีน้อยมาก ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงลักษณะต่างๆของเกษตรกร เช่น ลักษณะ

ส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และการเกษตร ศึกษาปัจจัยต่างๆที่อาจมีความสัมพันธ์ กับการมีส่วนร่วมของสมาชิก รวมทั้งระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ว่ามีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใดในด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ด้านการวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ด้านการดำเนินการบริหารงานภายในกลุ่ม ด้านการรับผลประโยชน์จากการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ด้านการประเมินผลจากการร่วมกันผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก รวมทั้งต้องการทราบถึง ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ใดบ้างในการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก เพื่อที่จะนำผลการศึกษาที่ได้มาเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการดำเนินการพัฒนาการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม ให้บรรลุวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพในการเข้าร่วมกลุ่มที่เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาถึงการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในเขต อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะดังนี้

1. เพื่อศึกษาลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และการเกษตร ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
2. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
4. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยครั้งนี้คาดว่าจะจะเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ทำให้เกษตรกรที่เป็นสมาชิกรู้หลักการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักให้ได้เมล็ดพันธุ์ดีมีคุณภาพได้มาตรฐานเพิ่มผลผลิตและเพิ่มรายได้จากการทำนามากขึ้นจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในด้านต่างๆ
2. ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวกาฬสินธุ์ สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกเพื่อทำให้เกิดกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่เข้มแข็งและขยายเครือข่ายกลุ่มในพื้นที่จังหวัดใกล้เคียงที่สนใจนำไปประยุกต์ใช้ให้มีประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายต่อไป
3. หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้ในการวางแผนหรือกำหนดนโยบายดำเนินงานในการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มอื่นๆ และจัดการบริหารสมาชิกกลุ่มให้สอดคล้องกับความต้องการอย่างแท้จริงของเกษตรกร ให้มีประสิทธิภาพต่อไป
4. นักศึกษาหรือผู้ที่สนใจทั่วไป สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการศึกษาและนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อไป

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาและการรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตด้านสถานที่การศึกษาครั้งนี้จะเก็บรวบรวมข้อมูล ในอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาจะศึกษาลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และการเกษตร และระดับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักด้านใน 5 ด้านดังนี้ 1.ด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก 2. ด้านการวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก 3.ด้านการดำเนินการบริหารงานภายในกลุ่ม 4. ด้านการรับผลประโยชน์การดำเนินการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก 5. ด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก รวมทั้งปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

3.ขอบเขตด้านประชากร ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ คือ เกษตรกรผู้ประกอบอาชีพทำนาที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 5 กลุ่ม ดังนี้ เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านโคกศรี เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านเหมือดแอ่ เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านโนนเมือง เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านโคกล่าม และเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านโพนงาม มีจำนวนสมาชิกทั้งหมด 135 คน

4. ขอบเขตด้านระยะเวลาการวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการวิจัยทั้งสิ้น 15 เดือน เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2556 ถึงเดือน มีนาคม พ.ศ. 2557

นิยามศัพท์

เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องและมีความหมายที่เข้าใจตรงกัน ผู้วิจัยจึงได้นิยามศัพท์ในงานวิจัยไว้ดังนี้ คือ

สมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เป็นเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพทำนาที่ลงทะเบียนเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขต อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 5 กลุ่ม ดังนี้ เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านโคกศรี ตำบลคงถึง เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านเหมือดแอ่ ตำบลเจ้าท่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านโนนเมือง ตำบลคงถึง เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านโคกล่าม ตำบลคงถึง และ เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านโพนงาม ตำบลโพนงาม

ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวกาฬสินธุ์ เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่หลักในการศึกษาวิจัย วางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์ขั้นพันธุ์หลัก ขั้นพันธุ์ขยายและขั้นพันธุ์จำหน่าย ติดตามประเมินผลการผลิต ส่งเสริมสนับสนุนธุรกิจเมล็ดพันธุ์ข้าว ตรวจสอบ รับรองระบบการผลิตเมล็ดพันธุ์และคุณภาพเมล็ดพันธุ์ และจัดซื้อคืนเมล็ดพันธุ์ที่ได้รับการตรวจสอบคุณภาพ โดยเน้นให้เกษตรกรผู้ทำนามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเป็นหลัก ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์และจังหวัดใกล้เคียง

พันธุ์ข้าว ในที่นี้จะหมายถึงพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรผู้ทำนาในเขต อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ นิยมปลูก ข้าวนาปีจะปลูกพันธุ์ข้าวเจ้าคือ ข้าวหอมมะลิ 105 ข้าวเหนียวจะปลูกพันธุ์ กข6. ข้าวนาปรัง จะนิยมปลูกข้าวเจ้าพันธุ์ชัยนาท 1 หรือสุวรรณบุรี 1

ข้าวนาปีหรือข้าวนาฝน คือ ข้าวที่ปลูกในฤดูกาลทำนาปกติ เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงตุลาคมและเก็บเกี่ยวเสร็จสิ้นล่าสุดไม่เกินเดือนกุมภาพันธ์

ข้าวนาปรังหรือนาฤดูแล้ง คือ ข้าวที่ปลูกนอกฤดูการทำนาปกติ เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม ในบางท้องที่จะเก็บเกี่ยวอย่างช้าที่สุดไม่เกินเดือนเมษายน นิยมปลูกในท้องที่ที่มีการชลประทานดี เช่น ในภาคกลาง

เมล็ดพันธุ์ข้าว หมายถึง เมล็ดพันธุ์ที่มีชีวิตสามารถนำไปปลูก เป็นเมล็ดพันธุ์คุณภาพดีได้จากการปรับปรุงพันธุ์ ภายใต้อำนาจและวิธีการของนักปรับปรุงพันธุ์ของกรมวิชาการเกษตรหรือสถาบันวิชาการฯ เพื่อรักษาความบริสุทธิ์และลักษณะประจำพันธุ์ของพืชนั้นๆ ซึ่งแบ่งประเภทของเมล็ดพันธุ์ ออกเป็น

เมล็ดพันธุ์คัด (Breeder Seed) คือเมล็ดพันธุ์ที่ผลิตขึ้นโดยนักปรับปรุงพันธุ์ซึ่งต้องทำการคัดเลือกเฉพาะเมล็ดพันธุ์ที่มีคุณสมบัติตามที่นักปรับปรุงพันธุ์กำหนดคัดขึ้นขึ้นมา ภายใต้อำนาจการควบคุม/ตรวจพันธุ์อย่างถ่วง เมล็ดพันธุ์คัดจะนำไปปลูกเป็นพันธุ์หลักในปีต่อไป

เมล็ดพันธุ์หลัก (Foundation Seed) คือเมล็ดพันธุ์ที่ได้จากการปลูกด้วยเมล็ดพันธุ์คัดภายใต้อำนาจและวิธีการของนักปรับปรุงพันธุ์ของกรมวิชาการเกษตรหรือสถาบันวิชาการฯ เพื่อรักษาความบริสุทธิ์และลักษณะประจำพันธุ์ของพืชนั้นๆ เมล็ดพันธุ์หลักที่ได้นำไปปลูกเป็นพันธุ์ขยายต่อไป

เมล็ดพันธุ์ขยาย (Registered Seed) คือเมล็ดพันธุ์ที่ได้จากการปลูกด้วยเมล็ดพันธุ์หลัก โดยเกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้จัดทำแปลงขยายพันธุ์ภายใต้การควบคุมดูแลและให้คำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาการและ เจ้าหน้าที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ของศูนย์ขยายพันธุ์พืช กรมส่งเสริมการเกษตร

เมล็ดพันธุ์จำหน่าย (Gratified Seed) คือเมล็ดพันธุ์ที่ได้จากการปลูกด้วยเมล็ดพันธุ์ขยาย โดยเกษตรกรแปลงขยายพันธุ์ด้วยการปฏิบัติตามวิธีการที่ได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาการ ของศูนย์ขยายพันธุ์พืช กรมส่งเสริมการเกษตร เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์จำหน่ายให้แก่เกษตรกรทั่วไป

การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว โดยมีส่วนร่วมใน 5 ด้านดังนี้ 1. ด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 2. ด้านการวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 3. ด้านการดำเนินการบริหารงานภายในกลุ่ม 4. ด้านการรับผลประโยชน์การดำเนินการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 5. ด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว รวมทั้งปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ หมายถึง ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ การมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและอื่นๆ

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ในส่วนของการตรวจเอกสารผู้วิจัยเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ศึกษา เพื่อให้เกิดความกระจ่างถึงปัญหาการวิจัยสามารถวางแผนและออกแบบการวิจัยให้ถูกต้อง จึงสรุปแยกตรวจเอกสารเป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. ความเป็นมาของข้าวไทยและการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
2. ศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
3. ความหมายของกลุ่มและทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่ม
4. แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม
5. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความเป็นมาของข้าวไทยและการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

วิมลพรรณ ปีตรวิรัชย์ (2553: 19-24) พอบอกว่า ข้าวคือ อาหารแห่งอารยะ เป็นเครื่องหมายบ่งบอกถึงอารยธรรมแห่งมนุษย์ ข้าวของไทยเป็นพืชอาหารประจำชาติที่มีตำนานประวัติศาสตร์มายาวนาน ปรากฏเป็นร่องรอยพร้อมกับอารยธรรมไทยมาไม่น้อยกว่า 5,500 ปี ซึ่งมีหลักฐานจากแถบข้าวที่เป็นส่วนผสมของดินใช้เครื่องปั้นดินเผาที่บ้านเชียง อำเภอโนนนกทา ตำบลบ้านโคก อำเภอภูเวียงอัน สันนิษฐานได้ว่าเป็นเมล็ดข้าวที่เก่าแก่ที่สุดของไทยรวมทั้งยังพบหลักฐานเมล็ดข้าวที่ขุดพบที่ถ้ำปุงสูง จังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยแถบข้าวที่พบนี้มีลักษณะของข้าวเหนียวเมล็ดใหญ่ที่เจริญงอกงามในที่สูง นอกจากนี้ยังมีการค้นพบเมล็ดข้าว ถ้ำถ่านในดินและรอยแถบข้าวบนเครื่องปั้นดินเผาที่โคกพนมดี อำเภอพนมสนธิคม จังหวัดชลบุรี แสดงให้เห็นถึงชุมชนปลูกข้าวสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในแถบชายฝั่งทะเล รวมทั้งยังมีหลักฐานคล้ายดอกข้าวป่าที่ถ้ำเขาทะลุ จังหวัดกาญจนบุรี อายุประมาณ 2,800 ปี ซึ่งอยู่ในช่วงรอยต่อของยุคหินใหม่ตอนปลายกับยุคโลหะตอนต้น ภาพเขียนบนผนังถ้ำหรือผนังหินอายุประมาณ 6,000 ปี ที่ผาหมอนน้อย บ้านตากุ่ม ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี มีลักษณะคล้ายบันทึกการปลูกธัญพืชอย่างหนึ่งที่มีลักษณะเหมือนข้าว ภาพควาย แปลงพืชคล้ายข้าว แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ได้รู้จักการเพาะปลูกข้าวเป็นอย่างดีแล้ว

มูลนิธิข้าวไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ (2555) พันธุ์ข้าว ที่มนุษย์เพาะปลูกในปัจจุบันพัฒนามาจากข้าวป่าในตระกูล *Oryza gramineae* สันนิษฐานว่า พืชสกุล *Oryza* มีถิ่นกำเนิดในเขตร้อนชื้นของทวีป Gondwanaland ส่วนในอำเภอกมลาไสยนิยมปลูกและบริโภคข้าวเจ้าและข้าวเหนียว ข้าวนาปีจะปลูกพันธุ์ข้าวเจ้าคือ ข้าวหอมมะลิ 105 ข้าวเหนียวจะปลูกพันธุ์ กข6. ข้าวนาปรัง จะนิยมปลูกข้าวเจ้าพันธุ์ชัยนาท 1

ข้าวนาปีหรือข้าวนาน้ำฝน คือ ข้าวที่ปลูกในฤดูการทำนาปกติ เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงตุลาคมและเก็บเกี่ยวเสร็จสิ้นล่าสุดไม่เกินเดือนกุมภาพันธ์

ข้าวนาปรังหรือนาฤดูแล้ง คือ ข้าวที่ปลูกนอกฤดูการทำนาปกติ เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม ในบางท้องที่จะเก็บเกี่ยวอย่างช้าที่สุดไม่เกินเดือนเมษายน นิยมปลูกในท้องที่ที่มีการชลประทานดี เช่น ในภาคกลาง

ชาติชาย ศรีชนะนอก (2538: 15-18) ข้าวพันธุ์ข้าวดอกมะลิ 105 เป็นข้าวที่นิยมปลูกและบริโภคกันมากทั้งยังเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของไทย

จะเห็นได้ว่า ข้าวมีความสำคัญต่อประเทศไทยเรามากตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นทั้งอาหารหลักเลี้ยงประชาชนในประเทศและเป็นทั้งพืชเศรษฐกิจที่ส่งออกทำรายได้และเลี้ยงประชาชนโลก สร้างชื่อเสียงให้กับประเทศไทยเราซึ่งข้าวที่นิยมปลูกและมีชื่อเสียงรู้จักกันทั่วโลกก็คือ ข้าวขาวดอกมะลิ 105 เราจึงภาคภูมิใจที่เป็นประเทศไทยจะเรืองอำนาจเพราะความเป็นชาติกสิกรรม

การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวมีขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

ขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว มีขั้นตอนดังนี้

1. วางแผนการผลิต
2. คัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร
3. จัดทำแปลงขยายพันธุ์
4. จัดซื้อเมล็ดพันธุ์คืนจากเกษตรกร
5. ปรับปรุงสภาพเมล็ดพันธุ์
6. เก็บรักษาเมล็ดพันธุ์รอการจำหน่าย
7. จำหน่ายเมล็ดพันธุ์

ความหมายเมล็ดพันธุ์ข้าว

เมล็ดพันธุ์ข้าว (Seed) คือ เมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีชีวิต ซึ่งเมื่อนำไปปลูกหรือนำไปขยายพันธุ์แล้วจะได้ต้นที่เจริญงอกงามตรงตามพันธุกรรมของพืชนั้น

ประเภทของเมล็ดพันธุ์ข้าว

ประเภทของเมล็ดพันธุ์ข้าว ได้แก่

เมล็ดพันธุ์คัด (Breeder Seed) คือเมล็ดพันธุ์ที่ผลิตขึ้นโดยนักปรับปรุงพันธุ์ซึ่งต้องทำการคัดเลือกเฉพาะเมล็ดพันธุ์ที่มีคุณสมบัติตามที่นักปรับปรุงพันธุ์กำหนดคัดคั้นขึ้นมา ภายใต้อการควบคุม/ตรวจพันธุ์อย่างถี่ถ้วน เมล็ดพันธุ์คัดจะนำไปปลูกเป็นพันธุ์หลักในปีต่อไป

เมล็ดพันธุ์หลัก (Foundation Seed) คือเมล็ดพันธุ์ที่ได้จากการปลูกด้วยเมล็ดพันธุ์คัด ภายใต้อการแนะนำและวิธีการของนักปรับปรุงพันธุ์ของกรมวิชาการเกษตรหรือสถาบันวิชาการฯ เพื่อรักษาความบริสุทธิ์และลักษณะประจำพันธุ์ของพืชนั้นๆ เมล็ดพันธุ์หลักที่ได้นำไปปลูกเป็นพันธุ์ขยายต่อไป

เมล็ดพันธุ์ขยาย (Registered Seed) คือเมล็ดพันธุ์ที่ได้จากการปลูกด้วยเมล็ดพันธุ์หลัก โดยเกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้จัดทำแปลงขยายพันธุ์ภายใต้การควบคุมดูแลและให้คำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาการและเจ้าหน้าที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ของศูนย์ขยายพันธุ์พืช กรมส่งเสริมการเกษตร

เมล็ดพันธุ์จำหน่าย (Gratified Seed) คือเมล็ดพันธุ์ที่ได้จากการปลูกด้วยเมล็ดพันธุ์ขยาย โดยเกษตรกรแปลงขยายพันธุ์ด้วยการปฏิบัติตามวิธีการที่ได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาการ ของศูนย์ขยายพันธุ์พืช กรมส่งเสริมการเกษตร เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์จำหน่ายให้แก่เกษตรกรทั่วไป

ระเบียบว่าด้วยมาตรฐานคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าว

กรมการข้าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2552) ได้ประกาศใช้ระเบียบกรมการข้าวว่าด้วยมาตรฐานคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าวและพืชไร่ พ.ศ.2552 ซึ่งได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2552 โดยการปรับปรุงระเบียบกรมการข้าว ว่าด้วยมาตรฐานคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าว พ.ศ.2552 เพื่อควบคุมคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าว ชั้นพันธุ์ขยายและชั้นพันธุ์จำหน่าย ที่ดำเนินการผลิตโดยสำนักเมล็ดพันธุ์ข้าว ให้มีคุณภาพสูงขึ้นกว่าเดิม ตามกระบวนการผลิตและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ที่มีการควบคุมคุณภาพอย่างเป็นระบบทุกขั้นตอน เริ่มจากการจัดหาเมล็ดพันธุ์หลักมาให้เกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกเพื่อนำไปจัดทำแปลงขยายพันธุ์ภายใต้การควบคุม กำกับจากเจ้าหน้าที่และจัดซื้อคืนเมล็ดพันธุ์ที่ได้รับการตรวจสอบคุณภาพและได้มาตรฐานเพื่อนำมาปรับปรุงสภาพด้วยการทำความสะอาดเบื้องต้น อบลดความชื้น ทำความสะอาดคัดแยกสิ่งเจือปน คลุกสารเคมีป้องกันโรคแมลง และบรรจุภาชนะที่เหมาะสม ดังนั้นเพื่อให้เกษตรกรได้ใช้เมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพสูงที่ผลิตตามขั้นตอนดังกล่าว กรมการข้าวจึงกำหนดระเบียบ ไว้ดังนี้

ข้อ 1 ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบกรมการข้าว ว่าด้วยมาตรฐานคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าว พ.ศ.2552”

ข้อ 2 ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศใช้เป็นต้นไป

ข้อ 3 ให้ยกเลิกระเบียบกรมการข้าวว่าด้วยมาตรฐานเมล็ดพันธุ์ข้าว พ.ศ.2549

ข้อ 4 ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับแก่ สำนักเมล็ดพันธุ์ข้าวและศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวในสังกัดกรมการข้าว

ข้อ 5 ระเบียบใดขัดแย้งกับระเบียบนี้ ให้ใช้ระเบียบนี้แทน

ข้อ 6 ให้อธิบดีกรมการข้าว รักษาการตามระเบียบนี้

ข้อ 7 ข้อกำหนดมาตรฐานคุณภาพเมล็ดพันธุ์ จะต้องได้มาตรฐานตามตาราง

มาตรฐานเมล็ดพันธุ์	ชั้นของเมล็ดพันธุ์		
	พันธุ์หลัก	พันธุ์ขยาย	พันธุ์จำหน่าย
1. เมล็ดพันธุ์สุทธิไม่น้อยกว่า (%)	98	98	98
2. สิ่งเจือปนสูงสุดไม่เกิน 2 (%)	2	2	2
3. เมล็ดพันธุ์อื่น(พันธุ์ปน) สูงสุดไม่เกิน (ต่อเมล็ด 500 กรัม)	5 เมล็ด	15 เมล็ด	20 เมล็ด
4. ข้าวแดง (ต่อเมล็ด 500 กรัม)	0 เมล็ด	5 เมล็ด	10 เมล็ด
5. ความงอกไม่น้อยกว่า (%)	80	80	80
6. ความชื้นไม่เกิน (%)	14	14	14

ข้อ 8 มาตรฐานคุณภาพเมล็ดพันธุ์ ประกอบด้วยประเด็นต่างๆ ที่กรรมการข้าว ได้
ให้นิยามมาตรฐานต่างๆ ดังนี้

8.1 เมล็ดพันธุ์สุทธิ (%) โดยน้ำหนัก) หมายถึง ปริมาณเมล็ดพันธุ์พืช
ตามที่ระบุคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักทั้งหมด เช่น มีเมล็ดพันธุ์ข้าว กข6 จำนวน 24.50 กิโลกรัม
ปนอยู่กับสิ่งเจือปน เช่น ดิน กรวด ทราย และเมล็ดพืชอื่นๆ 0.50 กิโลกรัม แสดงว่ามีเมล็ดพันธุ์สุทธิ
98 % โดยน้ำหนัก เป็นต้น

8.2 เมล็ดอื่นๆ (%) โดยน้ำหนัก) หมายถึง เมล็ดวัชพืช เมล็ดพืชชนิดอื่นๆ
และเมล็ดพืชพันธุ์อื่นอันมิใช่พืชพันธุ์ที่ระบุ เช่น เมล็ดหญ้า เมล็ดข้าวขาวดอกมะลิ 105 ซึ่งปะปนอยู่
ในตัวอย่างเมล็ดพันธุ์ข้าว กข6 เป็นต้น

8.3 สิ่งเจือปน (%) โดยน้ำหนัก) หมายถึง หมายถึง ดิน หิน กรวด ทราย
และสิ่งอื่นๆ เช่น เศษใบ เศษกิ่งก้าน รวมทั้งเมล็ดแตกหักซึ่งมีขนาดเล็กกว่าครึ่งหนึ่งของเมล็ดเดิม
และเมล็ดพืชตระกูลถั่วซึ่งเปลือกหุ้มเมล็ดหลุดออกไปหมดใบเลี้ยงหายไป

8.4 ความชื้น หมายถึง ความชื้นซึ่งอยู่ในเมล็ดและคำนวณ ได้ดังนี้

$$\% \text{ ความชื้น} = \frac{(\text{น้ำหนักสด} - \text{น้ำหนักแห้ง}) \times 100}{\text{น้ำหนักสด}}$$

8.5 ความงอก หมายถึง เปอร์เซ็นต์ของเมล็ดเมื่อเพาะแล้ว งอกเป็นต้น
อ่อนที่มีส่วนประกอบต่างๆ ครบสมบูรณ์ อันบ่งว่าต้นอ่อนดังกล่าวจะสามารถเจริญเติบโตเป็นต้น
พืชที่ปกติได้ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

8.6 จำนวนเมล็ดข้าวแดง หมายถึง จำนวนเมล็ดข้าวแดงที่ตรวจพบในการทดสอบหาข้าวแดงเป็นการเฉพาะ โดยกำหนดน้ำหนักตัวอย่างปฏิบัติการทดสอบเมล็ดพันธุ์ข้าวที่นำมาตรวจในชั้นพันธุ์หลัก ชั้นพันธุ์ขยายและชั้นพันธุ์จำหน่าย ต้องไม่ต่ำกว่า 500 กรัมต่อตัวอย่าง

ศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวกาฬสินธุ์ มีประวัติความเป็นมาเดิมที่ตั้งตั้งอยู่ที่บ้านห้วยสีทน หมู่ที่ 6 ถนนกาฬสินธุ์ - สหัสขันธ์ ตำบลโพนทอง อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ห่างจากตัวเมืองกาฬสินธุ์ ประมาณ 6 กิโลเมตร ติดกับสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดกาฬสินธุ์ และโครงการชลประทานจังหวัดกาฬสินธุ์เดิมมีเนื้อที่ 38 ไร่ 3 งาน 21 ตารางวา พื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ตั้งของสำนักงานโครงการลำปาว กองแผนงานและโครงการพิเศษ กรมส่งเสริมการเกษตรต่อมา ได้ยกเลิกโครงการในปี 2527 กรมส่งเสริมการเกษตร ได้จัดตั้งและก่อสร้างศูนย์ขยายเมล็ดพันธุ์พืชที่ 13 จังหวัดกาฬสินธุ์ ขึ้นในบริเวณพื้นที่ของโครงการลำปาวเดิม เพื่อดำเนินการผลิตเมล็ดพันธุ์ตามโครงการผลิตและขยายพันธุ์พืชภายใต้เงินกู้จากสหรัฐอเมริกา ระยะที่ 2 (AID II) โดยเริ่มก่อสร้างเมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2527 แล้วเสร็จเมื่อวันที่ 16 กันยายน 2528 วงเงินงบประมาณ 14.25 ล้านบาท โดยเริ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ตั้งแต่ ปีงบประมาณ 2529 โดยมีเป้าหมายการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ได้แก่ พันธุ์ กข.6 , ข้าวดอกมะลิ 105 , สันป่าตอง 1 ชัยนาท 1 และ กข.10 เป็นต้น ถั่วลิสง ได้แก่พันธุ์ ไทนาน 9 โดยมีเขตพื้นที่รับผิดชอบจัดทำแปลงขยายพันธุ์ และให้บริการความรู้วิชาการเมล็ดพันธุ์แก่หน่วยงานของรัฐ เอกชน สถาบันเกษตรกร บริษัท ห้างร้าน และเกษตรกรทั่วไป 2 จังหวัด คือ กาฬสินธุ์ และมหาสารคาม

ในปี 2543 ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวกาฬสินธุ์ ได้รับงบประมาณวงเงิน 75 ล้านบาท เพื่อก่อสร้างโรงงานปรับปรุงสภาพและโรงเก็บเมล็ดพันธุ์แห่งใหม่บนพื้นที่ ประมาณ 8 ไร่เศษ ด้านทิศตะวันออกของ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดกาฬสินธุ์ ตามโครงการเพิ่มศักยภาพการผลิตและขยายพันธุ์พืชระยะที่ 3 โดยก่อสร้างเมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2543 แล้วเสร็จวันที่ 26 กันยายน 2545 และ ในปี 2546 ได้มีการปรับโครงสร้างระบบราชการใหม่ พร้อมนี้ได้เปลี่ยนชื่อและสังกัดใหม่เป็น "ศูนย์ขยายเมล็ดพันธุ์พืชที่ 13 จังหวัดกาฬสินธุ์" สังกัดสำนักขยายเมล็ดพันธุ์พืช กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในปี 2549 ได้ตราพระราชบัญญัติ จัดตั้งกรมการข้าว และประกาศในราชกิจจานุเบกษา มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 16 มีนาคม 2549 จึงเปลี่ยนชื่อจากเดิมเป็น "ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวกาฬสินธุ์" สังกัดสำนักเมล็ดพันธุ์ข้าว กรมการข้าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

บทบาทหน้าที่ ศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว สำนักเมล็ดพันธุ์ข้าว

ศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว สำนักเมล็ดพันธุ์ข้าว กรมการข้าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2555) ได้กำหนดภารกิจหน้าที่ของหน่วยงานไว้ดังนี้

1. ศึกษา วิจัย และพัฒนาวิทยาการเมล็ดพันธุ์ และกระจายเมล็ดพันธุ์
2. วางแผนและผลิตเมล็ดพันธุ์ชั้นพันธุ์หลัก ชั้นพันธุ์ขยายและชั้นพันธุ์จำหน่าย
3. บริหาร จัดการ และติดตามประเมินผลการผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าว
4. ส่งเสริมและสนับสนุนธุรกิจเมล็ดพันธุ์ข้าว
5. ส่งเสริม สนับสนุน และถ่ายทอดวิทยาการเมล็ดพันธุ์
6. ตรวจสอบ และรับรองระบบการผลิตเมล็ดพันธุ์และคุณภาพเมล็ดพันธุ์
7. กำกับ ดูแล การดำเนินงานของศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว
8. ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขต อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ จัดตั้งขึ้นโดยศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวกาฬสินธุ์ ประกอบด้วย 5 กลุ่ม 5 หมู่บ้าน ดังนี้ เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านโคกศรี ตำบลคงถึง เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านเหมือดแอ่ ตำบลเจ้าท่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านโนนเมือง ตำบลคงถึง เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านโคกล่าม ตำบลคงถึง และเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านโพนงาม ตำบลโพนงาม จำนวนสมาชิก 135 คน เพื่อผลิตเมล็ดข้าวพันธุ์หลักที่มีความบริสุทธิ์ของเมล็ดพันธุ์สูง โดยมีจะดั่งที่ทำการกลุ่มในแต่ละหมู่บ้าน ในการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวกาฬสินธุ์ สำนักเมล็ดพันธุ์ข้าว กรมการข้าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นผู้รับผิดชอบกลุ่มโดยมีวัตถุประสงค์ของกลุ่ม เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานการจัดทำแปลงขยายเมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ และความร่วมมือในการพัฒนากลุ่มผู้ผลิตฯ เพื่อพัฒนาทางด้านการเป็นอยู่ เศรษฐกิจ และสังคม ประเพณี วัฒนธรรมและเพื่อพัฒนาตามระบบประชาธิปไตย และมีวิธีการคัดเลือกเกษตรกรสมาชิกกลุ่มคุณสมบัติของสมาชิกมีดังนี้

1. เป็นผู้จัดทำแปลงขยายพันธุ์ข้าวของศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวกาฬสินธุ์ หรือมีภูมิปัญญาใกล้เคียงกับกลุ่มฯ

2. เป็นผู้มีส่วนอันดีงาม มีความรู้ความเข้าใจ เห็นชอบกับหลักการของกลุ่มและสนใจการพัฒนาอาชีพตน
3. เป็นผู้พร้อมที่จะปฏิบัติตามข้อบังคับกลุ่มฯ
4. เป็นผู้ที่คณะกรรมการบริหารกลุ่มได้มีมติเห็นชอบให้รับเข้าเป็นสมาชิก

ความหมายของกลุ่มและทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่ม

ความหมายของกลุ่ม

คำว่า “กลุ่ม” ในความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525: 63) หมายถึง คน สัตว์ หรือ สิ่งของต่าง ๆ ที่รวมกันเป็นกลุ่มหรือก้อน พรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ (2527: 47) ได้ให้ความหมายว่า เป็นการที่คนจำนวนหนึ่งมารวมกันมีขนาดและลักษณะต่างกัน

สุชา จันทร์เอม (2527: 237) กล่าวว่ากลุ่ม คือการรวมบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ที่มีจะประสงค์กิจกรรมและมาตรฐานของพฤติกรรมร่วมกัน ลักษณะ สิรีวัฒน์ (2530: 186) ได้ให้ความหมายว่า กลุ่มหมายถึง การรวมบุคคลที่มีความสำเร็จและความสนใจตรงกัน หรือร่วมทำกิจกรรมในเวลา และสถานที่เดียวกัน นอกจากนั้น Bell and sirjawaki ใน นำชัย ทนุผล และสุนิลา ทนุผล (2531: 178) ยังได้เห็นว่า กลุ่มทางสังคมเป็นการรวมตัวของประชาชนที่สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างมีแบบแผน สัมพันธภาพที่ได้รับขึ้นอยู่กับบทบาทและตำแหน่งที่เกี่ยวข้องระหว่างกัน เมื่อคนเราจะต้องรวมกลุ่มโดยแต่ละบุคคลมีเหตุผลต่างกันออกไปในการรวมกลุ่มที่มีอยู่จะก้าวหน้าหรือมีความสำเร็จเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับสมาชิกของกลุ่ม

ทัศนีย์ ศิริวรรณ (2522: 65) สรุปว่าเกษตรกรที่รวมกลุ่มทางการเกษตรมีแนวโน้มการยอมรับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมากกว่าเกษตรกรที่ไม่มีการรวมกลุ่มทางการเกษตร

Penner (1978: 50 อ้างใน โกสินทร์ ศรีเพชรพงษ์, 2548:17) ได้ สรุปปัจจัยหรือสาเหตุที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มมี 3 ประการ

1. ความต้องการ (needs) คือ การที่สมาชิกเห็นว่ากลุ่มสามารถตอบสนองความต้องการของเขาได้และการเข้าร่วมกลุ่มนั้นไม่ได้เป็นการลงทุนที่ใช้เหตุผล นั่นคือ คนที่ตัดสินใจเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มได้เล็งเห็นว่าจะช่วยให้ได้รับสิ่งที่ต้องการและคุ้มค่ากับการลงทุนโดยเฉพาะประโยชน์ที่จะได้รับ

2. มีเป้าหมายร่วมกัน (Shared goals) เมื่อคนเราไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้โดยลำพังดังนั้นก็เกิดการรวมกลุ่มขึ้นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่มกัน นอกจากนั้น การมีกิจกรรมร่วมกัน และการมีความสนใจร่วมกัน เป็นอีกสาเหตุหนึ่งของการรวมกลุ่มได้

3. มีความหวาดกลัวร่วมกัน (shared treats) การรวมกลุ่มประเภทหนึ่งเกิดขึ้นเมื่อคนเรารู้สึกว่าได้รับการขู่เข็ญ คุกคามหรือได้รับแรงกดดันและความบีบคั้น ซึ่งนักทฤษฎีบางท่านได้อธิบายว่าเมื่อคนถูกทำให้เกิดความกลัว เขาจะไม่แน่ใจว่าเขาจะปฏิบัติอย่างไร ความไม่แน่ใจประการนี้ยังทำให้เกิดความกลัวมากขึ้นเพื่อที่จะลดความรู้สึกนี้ เขาจึงแสวงหาบุคคลอื่นซึ่งอยู่ในสถานการณ์ที่คุกคามเช่นเดียวกัน คนอื่น ๆ จะให้โอกาสเขาในการเปรียบเทียบความรู้สึกและการที่จะปฏิบัติต่อสิ่งที่ถูกคุกคามนั้น ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าเมื่อบุคคลต้องมาเผชิญกับสิ่งที่คุกคามเหมือนกัน ก็จะรวมตัวกันเป็นกลุ่ม

สมาชิกกลุ่ม

การเป็นสมาชิกกลุ่มนั้น จิตติศักดิ์ ศรีปัญญา (2537: 41-42) ได้ศึกษากระบวนการตัดสินใจยอมรับเทคโนโลยีการปลูกถั่วลิสงของเกษตรกรบ้านแม่โจ้ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยด้านการเป็นสมาชิก กลุ่มพบว่าเกษตรกรผู้ปลูกถั่ว ส่วนใหญ่ระบุว่าเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรแล้วจะได้รับการบริการจากรัฐในปริมาณมากขึ้น และการได้รับการบริการด้านวิชาการเกี่ยวกับเทคโนโลยีการผลิตต่าง ๆ มากกว่าการทำเกษตร โดยไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก ส่วนแสง ริมประนาม (2537: 52) ได้ศึกษาผลจากการยอมรับการเป็นสมาชิกกลุ่ม พบว่าผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 85.20 ระบุว่าเป็นสมาชิก เนื่องจากสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

ปรีชา สามารถ (2547: 50-51) ได้สรุปผลการศึกษางานวิจัย พบว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อ ความคลาดหวังด้านประโยชน์นิเวศ แต่ไม่มีผลต่อความคลาดหวังด้านประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ด้านการมีอำนาจและเกียรติยศชื่อเสียงและทางด้านการได้รับสิทธิพิเศษ อื่น ๆ ชีร์วัฒน์ ชูรัตน์ (2541: 65) ได้ศึกษาการเป็นสมาชิกกลุ่มกับความความหวังของเกษตรกรเข้าร่วมโครงการป้องกันกำจัดศัตรูข้าวโดยวิธีผสมผสานมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ในทำนองเดียวกันผลการศึกษาของ วัลภา อยู่ทอง (2525: 64) ได้สรุปผลศึกษานั้นพบว่า เกษตรกร ที่มีการรวมกลุ่มมีแนวโน้มยอมรับเครื่องจักรและการทำนาสองครั้งเร็วกว่าเกษตรกรที่ไม่มีการรวมกลุ่ม

ซูลีกร ขวัญชัยนนท์ (2546: 16) ได้สรุปผลการศึกษาในงานวิจัย พบว่า เกษตรกรที่รวมกลุ่มทางการเกษตรมีแนวโน้มการยอมรับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมากกว่าเกษตรกรที่ไม่มีการรวมกลุ่มทางการเกษตร อังคณา สิมานนท์วราไชย (2525: 65) ได้สนับสนุนว่า สมาชิกสหกรณ์ได้ใช้วิทยาการแผนใหม่มากกว่าผู้ที่ไม่ใช่สมาชิก ศิริวรรณ วงศ์สมบัติ (2533: 8) ได้ชี้แจงถึงหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มไว้ว่าสมาชิกในกลุ่มจะให้ความร่วมมือกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มที่ได้กำหนดขึ้นจากความคิดเห็นของเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม โดยถือเสียงข้างมากของกลุ่มเท่านั้น

ทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่ม

สุกชัย ลิขิตธนวงษ์ (2555 : 42-43) ทฤษฎีกลุ่มของยอร์ช โฮแมน (Georage Homan) กลุ่มจัดว่าเป็นระเบียบทางสังคม โดยเป็นแหล่งกำเนิดของค่านิยม และบรรทัดฐานของการพฤติกรรม การรวมกลุ่มจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัย 3 ประการ คือ

1. มีกิจกรรม (activities)
2. มีปฏิสัมพันธ์โต้ตอบซึ่งกันและกัน (interaction)
3. เกิดความรู้สึก (sentiment)

การเกิดกลุ่มขึ้นอยู่กับสิ่งต่อไปนี้

1. ความมุ่งหวังของสมาชิกในกลุ่ม
2. สภาพการณ์ที่มีผลต่อความยากง่ายในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม
3. บุคลิกภาพและความสามารถของสมาชิก

ทฤษฎีกลุ่มตามโครงสร้างและหน้าที่ (Structural functional Theory)

มีหน้าที่ 4 อย่าง (talcott parsons)

1. การปรับตัว (adaptation)
2. การมุ่งสู่เป้าหมาย (goal achievement)
3. การประสานสัมพันธ์ของกลุ่ม (integration)
4. การรักษามาตรฐานกลุ่ม (pattern maintenance and tension management)

การที่สมาชิกในกลุ่มจะเกิดความร่วมมือกัน และผูกพันเป็นกลุ่มที่ดีนั้น สมาชิกในกลุ่มต้องมุ่งให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน มีการประสานสัมพันธ์ และรักษามาตรฐานความผูกพัน

ประเภทของกลุ่ม

1. กลุ่มแบบทางการ กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นโดยองค์การ ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อใช้กำกับสมาชิกของกลุ่มให้ปฏิบัติการกิจไปสู่เป้าหมายขององค์การ

1.1. กลุ่มตามบังคับบัญชา (command groups)

1.2. กลุ่มทำงาน (task groups)

2. กลุ่มแบบไม่เป็นทางการ กลุ่มที่รวมตัวกันขึ้นโดยไม่ได้ระบุอยู่ในโครงสร้างตามงานในหน้าที่ขององค์การแต่อย่างใด แต่รวมตัวเพราะสมาชิกมีผลประโยชน์ร่วมกัน หรือเพื่อการพบปะกันทางสังคม

2.1. กลุ่มผลประโยชน์ (interest groups)

2.2. กลุ่มมิตรภาพ (friendship groups)

จากทฤษฎีกลุ่มของฮอร์ช โฮแมน (George Homan) พบว่ามีผลไปสนับสนุนการเป็นสมาชิกกลุ่มของเกษตรกรผู้ร่วมโครงการปลูกพืชอาหารและพลังงานทดแทน (ถั่วเหลือง) ในเขตพื้นที่นิคมสหกรณ์แม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีผลต่อความคาดหวังของเกษตรกรผู้ร่วมโครงการ

สรุปการรวมกลุ่มของเกษตรกรสมาชิกกลุ่มจะต้องมีความสัมพันธ์กันในกลุ่ม เกษตรกรรู้บทบาทหน้าที่ของตน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างกฎระเบียบกติกากลุ่ม เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกันการรวมกลุ่มจะทำให้การมีส่วนร่วมสูงขึ้น

ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

ความหมายและแนวคิดของการมีส่วนร่วม

มีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมหลากหลายแตกต่างกันขึ้นอยู่กับบุคคลที่มีความเข้าใจและประสบการณ์ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชนค่อนข้างจะมีความหมายที่กว้างต่างกันไป (สาวิตรี พะยอมแย้ม, 2549) ใน นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527: 103) ซึ่งได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า คือ การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่มนั้นกลับทำให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบกับกลุ่ม

กรณีศึกษา ชุมติ (2524: 11) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง ความร่วมมือของประชาชนไม่ว่าของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันและเข้าร่วมรับผิดชอบเพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการโดยกระทำผ่านกลุ่มองค์กรเพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2531: 10-11) กล่าวว่า การเข้าร่วมกันอย่างแข็งขันและเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนร่วมได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบทโดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจตัดสินใจและหน้าที่รับผิดชอบของการเข้าร่วมจะเป็น เครื่องประจักษ์ว่าสิ่งที่ผู้มีส่วนร่วมได้ส่วนเสียต้องการมากที่สุดจะได้รับการตอบสนอง และทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอ

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2533: 30) ได้แปลความหมายของการมีส่วนร่วมออกเป็น 2 ลักษณะได้แก่ 1) หมายถึงการมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดยสมัครใจ การให้ประชาชนเข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินการของโครงการตลอดจนร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการ 2) หมายถึงการที่จะให้ประชาชนมีทั้งสิทธิและหน้าที่ที่จะพยายามเข้าดำเนินการควบคุมทรัพยากร

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543: 138-139) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมออกเป็น 2 ลักษณะเช่นเดียว คือ 1) ลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนาโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาดังแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตาม ประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน 2) การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบ่งออกเป็น 2.1) การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชนหรือชุมชน พัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรของชุมชนอันจะก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่ง ความสามารถของตน 2.2) การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐมาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลักโดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางลงมาเป็นส่วนภูมิภาค มีลักษณะเป็นเอกเทศให้มีอำนาจทางการเมือง การบริหาร อำนาจต่อรองให้การจัดสรรทรัพยากรอยู่ในมาตรฐานเดียวกับประชาชนสามารถตรวจสอบได้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการคืนอำนาจการพัฒนาแก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนได้

แนวความคิด

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2535: 121) ได้กล่าวถึง แนวความคิดในเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทว่า ได้เกี่ยวข้องกับแนวความคิด 2 แนวคิด คือ

แนวความคิดแรก เป็นการมีส่วนร่วม ผ่านองค์กรในชนบทโดยประชาชนในชนบทสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาชนบท โดย

1. เป็นผู้บริหารหรือเป็นเจ้าของที่ขององค์กรในชนบทต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาชนบท
2. เป็นสมาชิกขององค์กรในชนบทในชุมชนต่างๆ ซึ่งเกี่ยวกับโครงการพัฒนาชนบทและ
3. ไม่เป็นสมาชิกขององค์กรในชนบท แต่เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการในฐานะที่เป็นผู้ออกแรงงาน (Labor) เป็นผู้สนับสนุนด้านอุปกรณ์ (contribution of materials) เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน (monetary assistance) เป็นผู้เข้าร่วมในโครงการฝึกอบรมสัมมนาหรือประชุม รวมทั้งเป็นผู้รับข่าวสาร (recipient of information) เกี่ยวกับโครงการพัฒนาชนบท

แนวคิดที่สอง เป็นการมีส่วนร่วมผ่านกระบวนการตัดสินใจ (Trough decision making process) ในโครงการพัฒนาชนบท ซึ่งประชาชนในชนบทสามารถเข้ามามีส่วนร่วมโดย

1. ผู้นำในท้องถิ่น ทั้งที่มาจากผู้ที่มีความรู้ มีการศึกษาและผู้ที่มาจากการแต่งตั้งสามารถเข้ามามีส่วนร่วม ในขั้นการดำเนินงานตามแผนโครงการพัฒนาชนบท
2. ประชาชนบางส่วนอาจเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจตลอดจนการคัดเลือกปัญหาและโครงการที่เหมาะสมเพื่อแก้ไขปัญหาในชนบทนั้น

สากล สถิตวิทยานันท์ (2532: 166-167) ได้กล่าวถึง แนวความคิดที่เกี่ยวกับการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนน้ำได้บังเกิดขึ้นในชุมชนต่าง ๆ ทั่วโลก ดังจะเห็นได้จากประเพณี “ลงแขก” (cooperative work) ซึ่งมีการปฏิบัติในหมู่เกษตรกรทั่วโลก

การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาครอบครัว กลุ่มละแวกบ้าน ชุมชน หมู่บ้าน ตลอดจนสังคมนั้นพัฒนาการชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ในครอบครัวและในสังคมให้เจริญก้าวหน้าและผาสุกเรื่อยมา

การมีส่วนร่วมเกิดจากแนวคิดความคิดสำคัญ 6 ประการคือ

1. ความสนใจ และความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลส่วนบุคคลซึ่งบังเอิญพ้องต้องกัน กลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม
2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน ที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้พุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผน และลงมือกระทำการร่วมกัน
3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนให้ไปในทิศทาง ที่พึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำที่สนองต่อความรับผิดชอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมยังอาจเกิดจากแนวคิดอื่น ๆ เช่น
4. ความศรัทธา ที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์ การสร้างวิหาร โบสถ์วิหาร
5. ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติยศ ตำแหน่ง ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะมีส่วนร่วมด้วยทั้ง ๆ ยังไม่มีความศรัทธาหรือความเต็มใจอย่างเต็มเปี่ยมที่จะกระทำ เช่น ผู้ใหญ่ ออกปากขอแรงผู้น้อยก็ช่วยแรง
6. อำนาจบังคับ ที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่าง ๆ เช่น บังคับให้ทำงานเชิงทาส ฯลฯ

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมมี 5 ทฤษฎี ซึ่ง อคิน รพีพัฒน์ (2527 อ้างใน ยุพาพร รูปงาม, 2545: 7-9) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion)

อคิน รพีพัฒน์ (2527: 7-8) กล่าวว่า การเกลี้ยกล่อม หมายถึง การใช้คำพูดหรือการเขียน เพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือและการกระทำ ซึ่งการ เกลี้ยกล่อมมีประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการปฏิบัติงานและถ้าจะให้ เกิดผลดีผู้เกลี้ยกล่อมจะต้องมีศิลปะในการสร้างความสนใจในเรื่องที่จะเกลี้ยกล่อมโดยเฉพาะในเรื่อง ความต้องการของคนตามหลักทฤษฎีของ Maslow ที่เรียกว่าลำดับขั้น ความต้องการ (hierarchy of needs) คือ ความต้องการของคนจะเป็นไปตามลำดับจาก น้อยไปมาก มีทั้งหมด 5 ระดับ ดังนี้

1.1 ความต้องการทางด้านสรีระวิทยา (physiological needs) เป็นความต้องการ ขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (survival needs) ได้แก่ ความต้องการทางด้านอาหาร ยา เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และความต้องการทางเพศ

1.2 ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยของชีวิต (safety and security needs) ได้แก่ ความต้องการที่อยู่อาศัยอย่างมีความปลอดภัยจากการถูกทำร้ายร่างกาย หรือถูก ขโมย ทรัพย์สิน หรือความมั่นคงในการทำงานและการมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงในสังคม

1.3 ความต้องการทางด้านสังคม (social needs) ได้แก่ ความต้องการความรัก ความต้องการที่จะให้สังคมยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

1.4 ความต้องการที่จะมีเกียรติยศชื่อเสียง (self-esteem needs) ได้แก่ ความภาคภูมิใจ ความต้องการดีเด่นในเรื่องหนึ่งที่จะให้ได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ความต้องการ ด้านนี้เป็นความต้องการระดับสูงที่เกี่ยวกับความมั่นใจในตัวเองในเรื่องความสามารถ และความสำคัญของบุคคล

1.5 ความต้องการความสำเร็จแห่งตน (self-actualization needs) เป็นความต้องการในระบบสูงสุด ที่อยากจะให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิด ของตนเอง เพื่อจะพัฒนาตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ความต้องการนี้จึงเป็นความต้องการ พิเศษของบุคคลที่จะพยายามผลักดันชีวิตของตนเองให้เป็นแนวทางที่ดีที่สุด

2. ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของคนในชาติ (National Morale)

คนเรามีความต้องการทางกายและใจถ้าคนมีขวัญดีพอ ผลของการทำงานจะสูง ตามไปด้วย แต่ถ้าขวัญไม่ดีผลงานก็ต่ำไปด้วย ทั้งนี้เนื่องจากว่าขวัญเป็นสถานการณ์ทาง จิตใจที่แสดงออกในรูปพฤติกรรมต่าง ๆ นั่นเอง การจะสร้างขวัญให้ดีต้องพยายามสร้าง ทศณคติที่ดีต่อผู้ร่วมงาน เช่น การไม่เอารัดเอาเปรียบ การให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับงาน การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น เป็นต้น และเมื่อใดก็ตามถ้าคนทำงานมีขวัญดีจะ เกิดสำนึกในความรับผิดชอบ อันจะเกิดผลดีแก่หน่วยงานทั้งในส่วนที่เป็นขวัญส่วนบุคคล และขวัญของกลุ่ม ดังนั้น จะเป็นไปได้ว่าขวัญของคนเราโดยเฉพาะคนมีขวัญที่ดีย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ได้เช่นกัน (ยุพาพร รูปงาม, 2545: 8)

3. ทฤษฎีสร้างความรู้สึกราชาตินิยม (Nationalism)

ปัจจัยประการหนึ่งที่น่าสู่การมีส่วนร่วมคือ การสร้างความรู้สึกราชาตินิยมให้ เกิดขึ้น หมายถึง ความรู้สึกเป็นตัวของตัวเองที่จะอุทิศหรือ เน้นค่านิยมเรื่องผลประโยชน์ ส่วนรวมของชาติ มีความพอใจในชาติของตัวเอง พอใจเกียรติภูมิ จงรักภักดี ผูกพันต่อ ท้องถิ่น (ยุพาพร รูปงาม, 2545: 8)

4. ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership)

การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจเพื่อบรรลุ เป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการรวมกลุ่มคน จูงใจไปยัง เป้าประสงค์โดยทั่วไปแล้วผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดีเรียกว่า ผู้นำปฏิฐาน (positive leader) ผู้นำพลวัต คือ เคลื่อนไหวทำงานอยู่เสมอ (dynamic leader) และผู้นำไม่มีกิจ ไม่มีผลงานสร้างสรรค์ ที่เรียกว่า ผู้นำนิเสธ (negative leader) ผลของการให้ทฤษฎีการสร้างผู้นำ จึงทำให้เกิดการระดมความร่วมมือ ปฏิบัติงานอย่างมีขวัญกำลังใจ งานมีคุณภาพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และร่วมรับผิดชอบ ดังนั้น การสร้างผู้นำที่ดี ย่อมจะนำไปสู่ การมีส่วนร่วมใน กิจกรรมต่าง ๆ ด้วยดีนั่นเอง (ยุพาพร รูปงาม, 2545: 8)

5. ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administration and Method)

การใช้ระบบบริหารในการระดมความร่วมมือเป็นวิธีหนึ่งที่ยั่งยืนเพราะใช้กฎหมาย ระเบียบ แบบแผน เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ แต่อย่างไรก็ตามผลของ ความร่วมมือยังไม่มี ระบบใดที่ดีที่สุดในเรื่องการใช้บริหาร เพราะธรรมชาติของคน ถ้าทำงานตามความสมัครใจอย่างตั้งใจ ไม่มีใครบังคับก็จะทำงานด้วยความรัก แต่ถ้าไม่ ควบคุมเลยก็ไม่เป็นไปตามนโยบายและความ จำเป็นของรัฐ เพราะการใช้ระบบบริหาร เป็นการให้ปฏิบัติตามนโยบายเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเพิ่ม ความคาดหวังผลประโยชน์ (ยุพาพร รูปงาม, 2545: 8-9)

จากทฤษฎีของการมีส่วนร่วมที่กล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การที่ประชาชนจะเข้ามา มีส่วนร่วมนั้น ต้องแสดงให้เห็นว่าโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดทำขึ้นสามารถสนอง ความ ต้องการของประชาชนได้ และให้กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือร่วมแสดง ความ คิดเห็นให้มากที่สุด

ลักษณะและรูปแบบของการมีส่วนร่วม

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2529: 67) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ดังนี้

1. ร่วมทำการศึกษา ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดหา และสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไข ปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมในการตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการ และกิจกรรมที่ได้ทำไว้ โดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527: 188) กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรงโดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชน (inclusive organization) เช่น การรวมกลุ่มเยาวชนกลุ่มต่าง ๆ
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (indirect participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน (representative organization) เช่น กรรมการของกลุ่ม หรือชุมชนกรรมการกลุ่มเลี้ยงไหม กรรมการหมู่บ้าน
3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้ (open participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน (non-representatives organization) เช่น สถาบัน หรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ทุกเวลา

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527: 81) ได้กล่าวถึงลักษณะในด้านการมีส่วนร่วมไว้ว่า มีหลายระดับ ตั้งแต่เป็นสมาชิกจนถึงเป็นผู้นำหรือประธานกรรมการ ไว้ว่า

1. เป็นสมาชิก
2. เป็นสมาชิกที่เข้าร่วมการประชุม
3. เป็นสมาชิกที่เข้าร่วมบริจาคเงินช่วย
4. เป็นกรรมการ
5. เป็นประธานกรรมการ

สุเมธ แสงนันทนวล (2531: 4) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ว่า บุคคลหรือกลุ่มบุคคลสามารถมีส่วนร่วมได้หลายกิจกรรม หลายรูปแบบ และหลายระดับ เช่นร่วมคิดค้นปัญหา ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ เสนอแนะ ร่วมสร้างสรรค์ ร่วมลงทุนการใช้วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน เงิน และร่วมดูแลประเมินผลงาน ซึ่งสอดคล้องกับ ทศนีย์ อนมาน และพรเทพ พัฒนานุรักษ์ (2535: 1) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ คือ การมีส่วนร่วมประชุมเพื่อแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมออกเงิน การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ และการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ

มนัส สุกลัทธิ (2544: 83-85) ได้กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมแบบจอมปลอม (pseudo participation) แบ่งออกเป็น 2 ระดับ

1.1 การมีส่วนร่วมแบบได้รับการเลี้ยงดู (domestication) เป็นการใช้อำนาจและเป็นการควบคุม ซึ่งวางแผนผู้บริการ อภิสิทธิ์ชนท้องถิ่น นักวิชาการ หรือพวกมืออาชีพทั้งหลายมีอยู่ในมือ ในกิจกรรมใด ๆ ในการทำให้เกิดการยอมรับโดยเทคนิคการมีส่วนร่วมแบบจอมปลอม ในการดึงดูดให้ประชาชนยอมทำตามในสิ่งซึ่งบุคคลเหล่านั้นเห็นดีเห็นควร เพื่อผลประโยชน์ของพวกเขามากกว่าที่จะให้อำนาจแก่ประชาชนผู้เข้าร่วมซึ่งเป็นการทำให้ผู้ที่มาเข้าร่วมยอมทำตามทุกอย่างเพราะการเลี้ยงดูนั้นทำให้ผู้มีส่วนร่วมแข็งข้อได้ การมีส่วนร่วมแบบเลี้ยงดูนี้ยังมีรูปแบบที่แตกต่างกัน 3 แบบ ได้แก่

1.1.1 การมีส่วนร่วมแบบถูกหลอกลวงใช้ (manipulation) ผู้เข้ามามีส่วนร่วมจะถูกใช้เล่ห์เพทุบายให้เกิดการยอมรับทำตามโดยคุณฉ้อ

1.1.2 การมีส่วนร่วมแบบแก้ไขปัญญาเฉพาะหน้า (therapy) ผู้เข้ามามีส่วนร่วมจะได้รับบริการแก้ไขปัญญาเฉพาะหน้าของตนจนเกิดความพอใจและทำตามกระบวนการที่ดูเหมือนว่ามีการมีส่วนร่วมจะไม่ได้รับการแก้ไขใด ๆ

1.1.3 การมีส่วนร่วมแบบการแจ้งให้ทราบ (informing) ซึ่งผู้เข้ามามีส่วนร่วมจะได้รับการแจ้งให้ทราบข้อมูลเป็นระยะ ๆ ทำให้ไม่อาจโต้แย้งจึงต้องปฏิบัติตามจึงเป็นเสมือนมีส่วนร่วมจริง

1.2 การมีส่วนร่วมแบบให้ความช่วยเหลือ (paternalism) ซึ่งอำนาจและการควบคุมยังอยู่ในมือของบุคคลภายนอกประชาชนผู้เข้าร่วมไม่มีอิทธิพลเหนือการตัดสินใจหรือการควบคุมใด ๆ ในเรื่องผลประโยชน์ นักวิจัยหรือผู้รับผิดชอบโครงการอาจมุ่งเน้นตรงการช่วยเหลือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเพื่อรักษาอาการ มากกว่าเยียวยา รักษาสาเหตุของโรคของสังคมซึ่งทำให้ผู้เข้ามามีส่วนร่วมตกเป็นหนี้บุญคุณ ไม่สามารถแสดงความเป็นตัวของตัวเองออกมาได้ ซึ่งรูปแบบแตกต่างไปอีก 2 รูปแบบได้แก่

1.2.1 การมีส่วนร่วมแบบได้รับการปรึกษาหารือ (consultation) ผู้เข้ามามีส่วนร่วมจะได้รับการปรึกษาหารือหรือได้รับข่าวสารในกระบวนการ แต่ไม่ได้มีส่วนในการตัดสินใจหรือมีอำนาจในการบริหารจัดการใด ๆ ในกระบวนการมีส่วนร่วมนั้น ๆ

1.2.2 การมีส่วนร่วมแบบได้รับการปลอบใจ (placation) ในกรณีที่ผู้เข้ามามีส่วนร่วมมีความไม่พอใจในสิทธิในการมีส่วนร่วมได้ถูกกลืนจนไปก็จะได้รับคำปลอบใจว่าจะได้มีส่วนร่วม หรือจะได้รับการทดแทนสิทธิที่เสียไปด้วยมาตรการใด ๆ ทำให้ต้องยอมทำตามจนดูเหมือนว่ามีส่วนร่วมจริง ๆ

2. การมีส่วนร่วมที่แท้จริง (genuine participation) แบ่งออกเป็น 2 ระดับคือ

2.1 การมีส่วนร่วมแบบร่วมมือ (cooperation) เป็นกระบวนการที่ประชาชนร่วมมือกับบุคคลภายในการทำกิจกรรมใด ๆ ที่ผลลัพธ์จะกลายเป็นผลประโยชน์ของพวกเขา การตัดสินใจเกิดขึ้นโดยการเสวนา (dialogue) ระหว่างบุคคลภายในและภายนอก ประชาชนเข้าเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันในกิจกรรม อำนาจ และการควบคุมได้รับการแบ่งปันตลอดจนกระบวนการแบบอุปนัยซึ่งมีการสั่งการจากข้างล่างขึ้นบนไม่ใช่เป็นกระบวนการสั่งการจากข้างบนลงล่าง การมีส่วนร่วมแบบนี้ยังสามารถแยกแยะลักษณะของการมีส่วนร่วมได้อีก 2 ลักษณะ คือ

2.2.1 การมีส่วนร่วมแบบหุ้นส่วน (partnership) ซึ่งผู้เข้ามามีส่วนร่วมมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกับบุคคลภายนอกหรือผู้ที่อยู่ในระดับตัดสินใจหรือบริหารขององค์กรหรือกระบวนการอย่างในฐานะที่เป็นหุ้นส่วนของกันและกัน

2.2.2 การมีส่วนร่วมแบบได้รับการมอบอำนาจ (delegate power) คือการที่ผู้มีส่วนร่วมได้รับสิทธิและอำนาจในการดำเนินการ ตัดสินใจและบริหารองค์กรหรือในกระบวนการอย่างเต็มที่ แต่เป็นสิทธิและอำนาจที่ได้รับมาเท่านั้นยังไม่มีอิสระในการเปลี่ยนระบบโครงสร้างใด ๆ ในกระบวนการ

2.2 การมีส่วนร่วมแบบประชาชนมีอำนาจ (empowerment) ซึ่งเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างสมบูรณ์เป็นรูปแบบที่ประชาชนมีศักดิ์ศรีและอำนาจในทุกมิติขั้นตอนเพื่อที่จะได้มาซึ่งอำนาจดังกล่าวประชาชนต้องสามารถควบคุมอย่างเบ็ดเสร็จ (citizen

control) การมีส่วนร่วมต้องนำไปสู่การมีจิตสำนึกประชาธิปไตย การเป็นผู้นำการมีส่วนร่วมควรอยู่ในรูปแบบของ “การกำหนดหนทางร่วม” (determination) กับบุคคลภายนอก ด้วยข้อต่อรองของพวกเขาเอง (their own terms) โดยการมีส่วนร่วม

กระบวนการมีส่วนร่วม

มีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอ “กระบวนการ” การมีส่วนร่วมของประชาชนที่สอดคล้องกันได้โดย ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543 อ้างใน สาวิตรี พะยอมแย้ม, 2549: 22) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของการพัฒนา 5 ขั้นตอน

ขั้นที่ 1 มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจนกำหนดความต้องการของชุมชนและมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ

ขั้นที่ 2 มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาโดยประชาชนมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงานตลอดจนทรัพยากรและแหล่งที่ทรัพยากรที่ใช้

ขั้นที่ 3 มีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาเป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงานหรือเข้าร่วมบริหารงานประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นที่ 4 มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้จากการพัฒนาหรือการยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

ขั้นที่ 5 มีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

อकिन รพีพัฒน์ (2536: 49) ได้กล่าวว่า กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนานั้น มี 5 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาพิจารณาปัญหาและจัดลำดับตามความสำคัญ

ขั้นตอนที่ 2 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา

ขั้นตอนที่ 3 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาและพิจารณาแนวทางวิธีการในการแก้ปัญหา

ขั้นตอนที่ 4 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา

ขั้นตอนที่ 5 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมในการพัฒนา

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543: 11) ได้ไว้กล่าวว่า กระบวนการในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทมี 4 ขั้นตอน

1. การศึกษาชุมชนคือ การค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยนักพัฒนาศึกษาและเรียนรู้สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในชุมชนร่วมกับประชาชนโดยวิธีใช้ การสังเกต และสัมภาษณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ข้อมูลบางส่วนอาจหาได้จากเอกสารและงานวิจัย

2. การวางแผนเพื่อแก้ปัญหามีการร่วมกันอภิปรายกลุ่ม แสดงความคิดเห็น นักพัฒนาเป็นผู้ประสานงานโดยคอยจัดลำดับผู้อภิปรายให้ข้อเท็จจริงและข้อสรุปประเด็นสำคัญเป็นหลัก ส่วนชาวบ้านควรมีโอกาสเข้าร่วมอภิปรายแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่นักพัฒนาต้องกระตุ้นเร่งเร้าให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นมากที่สุด

3. การลงมือปฏิบัติตามแผนหรือวิธีการที่ได้ร่วมตัดสินใจกันแล้วจากขั้นตอนที่ 2 โดยชาวบ้านมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้จะต้องได้ร่วมด้วยด้วยความศรัทธาและเชื่อมั่นในตนเองที่จะพัฒนาชุมชน

4. การประเมินผลโดยชาวบ้านและนักพัฒนาจะร่วมกันกำหนดขั้นตอนย่อยต่าง ๆ ในการทำงานประเมินผล ตลอดจนดูแลแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างประเมินผลเพื่อที่จะได้แก้ไขได้ทันที

ปัญหา และอุปสรรคของการมีส่วนร่วม

ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนนั้นมิได้ศึกษาไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งมีเหตุผลต่างกันไปตามสถานการณ์ ดังนี้

ประทีป เรืองมาลัย (2545: 14) ได้กล่าวว่า ในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของการพัฒนาชุมชนของประชาชนมีสาเหตุอยู่ด้วยกันหลายประการคือ

1. เกิดจากตัวของประชากรเอง ข้อจำกัดในกรณีนี้ เกิดขึ้นด้วยความเคยชินของตัวประชาชนซึ่งมักจะเป็นผู้รับผิดชอบบริการอยู่เสมอ ทั้งในรูปของการได้รับคำตอบแทน หรือขัดเขี้ยวให้บริการประชาชนเองเลยมีค่านิยมและทัศนคติว่ารัฐบาลจะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลืออยู่เสมอทำให้พวกเขาเหล่านั้นเกิดความรู้สึกแบบการพึ่งพายุ่ตลอดเวลาจะเห็นได้ว่าบ่อยครั้งที่เดียวที่โครงการพัฒนาของรัฐบาลซึ่งได้พยายามเข้าไปพัฒนาชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน โดย

เน้นในปรัชญาของการช่วยเหลือตัวเอง แต่กิจกรรมของโครงการเหล่านั้นมักจะออกมาในรูปแบบของการกระทำเพื่อประชาชนมิใช่กระทำร่วมกับประชาชน

2. เกิดจากองค์กร เจ้าหน้าที่และระบบราชการ ซึ่งปฏิบัติกันอยู่ทุกวันนี้ นับได้ว่าเป็นข้อจำกัดที่ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนลดน้อยถอยลง กล่าวคือ

2.1 นโยบายการพัฒนาในระบบราชการไทย ไม่มีการสั่งการมาจากเบื้องบน จึงเป็นการยากที่เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนา จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

2.2 ทางด้านเจ้าหน้าที่หรือบุคลากร การยืกระบบการให้ทุนให้โทษ ซึ่งถือความพอใจของผู้บังคับบัญชาและกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นหลัก โดยมีได้คำนึงถึงความต้องการของประชาชน

2.3 ความสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่ผู้น้อย ประชาชนในชนบทนั้นโดยมากแล้ว มักจะถือว่า ข้าราชการหรือนักพัฒนาต่าง ๆ เป็นผู้มีความรู้ มีอำนาจ หรือที่เป็นเจ้านายของประชาชน ทำให้เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนามีแนวโน้มที่คิดว่าตนเองมีคุณภาพสูงกว่าชาวชนบท ดังนั้นนักพัฒนามักจะแสดงตนเป็นผู้นำและดำเนินการเองทุกอย่าง

จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ (2527: 15) ได้กล่าวว่า เจ้าหน้าที่ ที่เป็นระบบราชการ เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 2 ด้านคือ

1. ปัญหาเกี่ยวกับตัวชาวชนบทเองถึงความเป็นปัจเจกบุคคล นอกจากนั้นชาวชนบทยังอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ หรือพึ่งบุคคลภายนอกจนเกินไป ดูถูกฐานะของตนเอง เลือกผู้นำที่อุปถัมภ์ตนเองได้

2. ปัญหาเกี่ยวกับตัวของเจ้าหน้าที่และระบบราชการ ปัญหาการมีส่วนร่วมมีลักษณะดังนี้

2.1 นโยบายรัฐบาลมักมาจากเบื้องบน

2.2 การจัดสรรงบประมาณทำมาจากส่วนกลาง คำนึงถึงเฉพาะกิจกรรมที่ส่วนกลางกำหนด

2.3 ระบบราชการและเจ้าหน้าที่ระดับต่าง ๆ ขาดการประสานงาน และรับปฏิบัติเฉพาะนโยบายหลักของหน่วยงาน

2.4 มีความสัมพันธ์แบบผู้ใหญ่อยู่น้อย มักจะเชื่อว่าตนเองมีฐานะสูงกว่าชาวชนบท

2.5 เจ้าหน้าที่ราชการชอบทำงานสำนักงาน

2.6 ระบบราชการใช้การให้ทุนให้โทษทำตัวให้พอใจแก่ผู้บังคับบัญชา มิได้ปฏิบัติงานเพื่อชาวชนบทอย่างแท้จริง

2.7 บุคคลภายนอก หรือผู้เกี่ยวข้อง ไม่ต้องการให้ชาวชนบทเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาจากปัญหาของการมีส่วนร่วมที่กล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ปัญหาของการมีส่วนร่วมในการส่งน้ำเพื่อการเกษตรของเกษตรกรมีดังนี้

2.7.1 ผู้ใช้น้ำไม่ได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการใช้น้ำจากเจ้าหน้าที่ชลประทานอย่างเพียงพอและทั่วถึง โดยเฉพาะการส่งเสริมเผยแพร่เกี่ยวกับการจัดการน้ำชลประทานหน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งเสริมก็มักจะดำเนินการด้านการเกษตรเฉพาะที่ ดังนั้นการส่งเสริมด้านนี้จึงเป็นงานที่ถูกทอดทิ้ง

2.7.2 เกษตรกรเจ้าของที่ดินหรือผู้ใช้น้ำไม่ได้รับทราบหรือมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการและแผนของการพัฒนา ก่อนที่จะดำเนินการว่าจะเกิดประโยชน์อย่างไร เกษตรกรจะต้องมีส่วนร่วมกับรัฐบาลอย่างไร ทั้งระหว่างการก่อสร้างและหลังการก่อสร้างเสร็จ แล้วซึ่งส่วนมากเกษตรกรเจ้าของที่ดินจะได้รับทราบเมื่อทางราชการต้องการจะให้ทำอะไร เช่น ขอให้จัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ หรือขอให้เสียค่าส่งน้ำ และบำรุงรักษาตามกำหนด จึงไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร เพราะถือว่าไม่มีส่วนเกี่ยวข้องมาแต่ต้น

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วม

ภาคภูมิ มีสุข (2555: 9) ได้กล่าวไว้ว่า การที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมนั้นจะต้องมีปัจจัยที่จะส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมซึ่งมีนักวิชาการที่ได้เสนอแนวคิดดังนี้

ประยูร ศรีประสาธน์ (2542 อ้างใน ภาคภูมิ มีสุข, 2555: 9) ได้นำเสนอปัจจัยของการมีส่วนร่วมว่ามีปัจจัย 3 ปัจจัย

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ
2. ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่ม

3. ปัจจัยด้านการสื่อสาร ได้แก่ การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล นอกจากนี้ยังมีคูฟแมน Koufman (1949 อ้างใน ภาคภูมิ มีสุข, 2555: 5) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในชนบท พบว่า อายุ เพศ การศึกษา อาชีพ รายได้ ขนาดของครอบครัว และระยะเวลาการอยู่อาศัยในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปปัจจัยต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกได้ดังนี้

1. ลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ต่างๆ
2. ลักษณะเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ รายได้
3. การได้รับข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ ความถี่ในการรับรู้ข่าวสาร และแหล่งที่มาของข่าวสาร

Leader (no date อ้างใน สุทธิลักษณ์ ปิณฑกานนท์, 2543: 15) ได้สรุปปัจจัยและเงื่อนไขที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ไว้ว่า บุคคลหรือกลุ่มคนจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดก็ต่อเมื่อกิจกรรมสอดคล้องกัน ความเชื่อพื้นฐาน ทศนคติ และค่านิยมของคน มีคุณค่าสอดคล้องกับผลประโยชน์ มีเป้าหมายที่จะส่งเสริมและป้องกันรักษาผลประโยชน์ของคนสอดคล้องกับสิ่งที่ตนได้มาหรือหวังเอาไว้ การเข้าร่วมกับกิจกรรมใดๆ ย่อมขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของตน อุปนิสัยและจารีตประเพณี โอกาสที่จะอำนวยความสะดวกนอกจากที่บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมใดก็ต่อเมื่อได้รับการสนับสนุนกระตุ้นแรงจูงใจ

Cohen and Uphoff (no date อ้างใน สุทธิลักษณ์ ปิณฑกานนท์, 2543:16) ได้กล่าวถึงสภาวะแวดล้อมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ ปัจจัยทางกายภาพและชีวภาพ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางวัฒนธรรม และปัจจัยทางด้านประวัติศาสตร์ ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ อาจได้แก่ฤดูกาล เส้นทางการคมนาคม การเช่าที่ดิน การปกครองชุมชน การทำงานร่วมกัน และประสบการณ์ ชนบทที่เกี่ยวข้องกับรัฐในการพัฒนาชนบทที่ผ่านมาในอดีต ปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมานี้มีความสำคัญนอกจากนี้ปิยรัตน์ ทองธานี(2544: 24) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการ คือ

ประเภทที่ 1 การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ เป็นการเกี่ยวข้องทั้งตัว (Self) ไม่ใช่เฉพาะเพียงแต่เกี่ยวข้องเฉพาะร่างกายหรือทักษะ กล่าวคือ ผู้มีส่วนร่วมจะมีส่วนเกี่ยวข้องทางจิต (ego-involved) ไม่เพียงแต่เฉพาะด้านการทำงาน (task-involved)

ประเภทที่ 2 การกระทำ เมื่อผู้มีส่วนร่วมได้บังเกิดความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์แล้วก็เท่ากับเปิดโอกาสให้เขาได้แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์การกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ด้วยเหตุนี้การมีส่วนร่วมจึงเป็นมากกว่าการยินยอม (consent) ที่จะกระทำตามคำสั่งซึ่งเป็นการกระทำที่ปราศจากการยินยอมพร้อมใจ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์การมีส่วนร่วมจึงเป็นความสัมพันธ์ทางจิตใจและอารมณ์ แบบ “บุคคลวิถี” คือมีการติดต่อสื่อสารทั้งไปและกลับระหว่างบุคคลนั้นและกลุ่ม

ประเภทที่ 3 การร่วมรับผิดชอบ เมื่อเกิดการเกี่ยวข้องทางจิตใจ อารมณ์ และได้การกระทำ การให้สถานการณ์กลุ่มนั้นแล้ว ผู้มีส่วนร่วมจะเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มนั้นด้วย เพราะการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกับกลุ่ม และต้องการเห็นความสำเร็จของการทำงานนั้นด้วย จึงเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วม เท่ากับความร่วมมือร่วมใจบวกการประสานงานบวกความรับผิดชอบ เข้ากันด้วย

สรุปปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ บุคคลหรือกลุ่มคนจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นสอดคล้องกัน มีความเชื่อพื้นฐาน ทศนคติและมีคุณค่า สอดคล้องกับผลประโยชน์ที่ตนได้รับ มีเป้าหมายที่จะส่งเสริมและป้องกันรักษาผลประโยชน์ของตนได้มาหรือหวังเอาไว้ ปัจจัยการมีส่วนร่วมสามารถแบ่งออกเป็น 5 ประการดังนี้ปัจจัยทางสภาพและชีวภาพ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางวัฒนธรรม และปัจจัยทางด้านประวัติศาสตร์

ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง

ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง (Active Participation Theory) เป็นทฤษฎีที่ผู้เชี่ยวชาญพัฒนาขึ้นจุดเน้นของการเรียนรู้คือ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางด้านจิตใจ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง ได้รับการฝึกฝนทักษะชีวิตต่างๆ การแสวงหาความรู้ การคิด การจัดการความรู้ การแสดงออก การสร้างความรู้ใหม่ และการทำงานกลุ่ม ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้เป็นทั้งคนเก่ง คนดี และมีความสุข กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม สามารถจัดทำได้ 3 วิธี คือ

1. กระบวนการกลุ่ม(Group process) เป็นกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มผู้เรียนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมีปฏิสัมพันธ์กัน มีแรงจูงใจร่วมกันทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยที่สมาชิกกลุ่มมีอิทธิพลต่อกัน หลักการสำคัญของกระบวนการกลุ่ม คือ ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ผู้เรียนเรียนรู้จากกลุ่มมากที่สุด ผู้เรียนได้ค้นพบและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยครูเป็นผู้จัดกระบวนการให้ผู้เรียนแสวงหาคำตอบ กิจกรรมที่มักจะใช้ในการจัดกิจกรรมกลุ่ม คือ เกม บทบาทสมมติ กรณีตัวอย่าง การอภิปรายกลุ่ม

2. การเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจ (Cooperative learning) เป็นวิธีการเรียนที่จัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนโดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และความสำเร็จของกลุ่ม โดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แบ่งปันความรู้ ให้กำลังใจกันและกันและดูแลซึ่งกันและกัน หลักการจัดการเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจจะคล้ายกับกระบวนการกลุ่ม แต่ต่างกันที่การเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจจัดกลุ่มให้ผู้เรียนคละกันทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ความสนใจ ความถนัด กิจกรรมที่มักจะใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจ คือ การเล่าเรื่องรอบวง มุมสนทนา ปริศนาความคิด การร่วมมือกันแข่งขันกันคิด

3. การเรียนรู้แบบสรรค์สร้างความรู้ (Constructivism) เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องแสวงหาความรู้และสร้างความรู้ความเข้าใจด้วยตนเอง โดยนำความรู้ที่มีเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่ โดยครูจะเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนสรรค์สร้างความรู้ความเข้าใจด้วยตนเอง

ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง (Active Participation Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวว่า ความสามารถในการเรียนรู้ ขึ้นอยู่กับ ความอยากจะเรียนรู้ และมีส่วนร่วม ถ้ามีความอยากเรียนรู้ และอยากมีส่วนร่วมมาก ความสามารถในการเรียนรู้ก็จะมีมากขึ้น ดังนั้นทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง (Active Participation Theory) จึงเป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีจุดเน้นของการเรียนรู้อยู่ คือ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางด้านจิตใจ ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง ได้รับการฝึกฝนทักษะชีวิตต่างๆ การแสวงหาความรู้ การคิด การจัดการความรู้ การแสดงออก การสร้างความรู้ใหม่ และการทำงานกลุ่ม อันจะทำให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้เป็นทั้งคนเก่ง คนดี และมีความสุข

ชาญชัย อินทรประวัติ (2557: ระบบออนไลน์) สรุปประเด็นจากการเสวนาครั้งที่ 13 หัวข้อ "กระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์" ในวันอังคารที่ 22 ตุลาคม 2545 เวลา 13.30 - 15.30 น. ณ ห้องประชุม 1 อาคารวิชาการ ดังนี้

ปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้

1. ความพร้อมด้านกายภาพ หมายความว่า การที่นักศึกษา มีสภาพร่างกายที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และอยู่ในสภาวะแวดล้อมทางกายภาพที่ไม่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ เช่น นักศึกษาจะต้องมีเวลาในการเรียนและพักผ่อนอย่างเหมาะสม และมีปัจจัยเบื้องต้นในการดำรงชีวิตที่เหมาะสม การส่งเสริมความพร้อมด้านกายภาพ ทำได้โดยการจัดหอพักที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีการกำหนดระเบียบหอพักเพื่อให้ นักศึกษามีเวลาที่จะศึกษาหาความรู้และพักผ่อนอย่างเหมาะสม
2. ความพร้อมด้านจิตใจ หมายความว่า การที่นักศึกษามีจิตใจอยู่ในสภาพปกติ สามารถควบคุมจิตใจให้มีสมาธิหรือจิตจดจ่อต่อการเรียนรู้ได้ นักศึกษาควรลดปัจจัยที่มีอิทธิพลในทางไม่ดีต่อความพร้อมทางด้านนี้ เช่น การเที่ยวกลางคืน การมีคู่รัก หรือการอยู่ร่วมกับคู่รัก เพราะพฤติกรรมเหล่านี้จะทำให้เกิดความคิดคำนึงที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ของนักศึกษาโดยตรง
3. ความพร้อมด้านอารมณ์ สังคม หมายความว่า การที่นักศึกษารู้สึกว่าเป็นคนมีเพื่อน และได้รับการยอมรับทางสังคมพอสมควร ไม่มีความขัดแย้งกับเพื่อน ๆ จนเกิดความรำคาญใจ หรือมีความรู้สึกว่าถูกกดดัน หรือทอดทิ้งจากผู้อื่น
4. ความพร้อมด้านวิชาการ หมายความว่า การที่นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจทางวิชาการ มีสติปัญญาเหมาะสมกับการเรียนรู้ในเรื่องนั้น ๆ นักศึกษาจะต้องมีความพร้อมทั้ง 3 ด้านข้างต้นก่อน จึงจะมีความพร้อมด้านวิชาการ และพร้อมที่จะเรียนรู้ทางวิชาการในระดับชั้นสูงขึ้น

หลักการของการเรียนรู้

การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้มากและมีคุณภาพหากผู้เรียนได้มีประสบการณ์การเรียนรู้ในลักษณะต่อไปนี้

1. Active Participation คือการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง เช่น มีการเรียนรู้ด้วยตนเอง ลงมือปฏิบัติ อ่านเอง คิดเอง เป็นต้น
2. การได้รับ feed back ในเวลาที่ไม่นานจนเกินไป หมายความว่า นักศึกษารับรู้ว่าการกระทำของตนเองที่ทำได้แล้วถูกหรือผิด ดีหรือไม่คืออะไร อาจารย์อาจจะต้องให้การบ้าน มีการตรวจ และส่งในระยะเวลาที่เหมาะสม เพื่อให้ นักศึกษา รู้ว่าจะต้องปรับปรุงในส่วนใดบ้าง การจัดให้มี quiz บ่อย ๆ ก็จะส่งเสริมในเรื่องนี้ได้ แต่ครูจะต้องทำงานหนัก และหากเป็นการสอนกลุ่มใหญ่จะต้องหาผู้ช่วยมาตรวจและ design ข้อสอบให้เอื้อต่อระบบแบบนี้

3. การเสริมกำลังใจ ให้รางวัลเมื่อทำถูก (Reinforcement)

4. ต้องเรียนรู้ทีละขั้นทีละตอน จากง่ายไปหายาก จากเรื่องไม่ซับซ้อนไปสู่เรื่องที่ซับซ้อน เพื่อให้เกิดกำลังใจและความกระตือรือร้นตลอดจนเกิดความเชื่อมั่นในตนเองที่จะเรียนรู้ ยิ่งๆ ขึ้นไป ไม่ท้อแท้เพราะความล้มเหลว

ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ

1. การที่นักศึกษามีผลการเรียนไม่ดี อาจเนื่องจากนักศึกษาไม่มีความพร้อมในการเรียนรู้ทาง 4 ด้าน การเตรียมความพร้อมทั้ง 4 ด้านดังกล่าวนี้ หากเป็นมหาวิทยาลัยอยู่ประจำอาจช่วยได้ แต่ต้องใส่ใจจริงๆ

2. การสอนกลุ่มใหญ่ และทำให้นักศึกษามี Participation อาจทำได้โดยใช้แบบฝึกหัด และมีกฎเกณฑ์ให้นักศึกษาปฏิบัติ ซึ่งเงื่อนไขคือต้องมี text และแบบฝึกหัด

3. ระบบของมหาวิทยาลัยไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักศึกษา เช่น เมื่อนักศึกษามีผลการเรียนไม่ดีก็ไม่พยายาม เพราะสามารถ regrade ได้ โดยที่มหาวิทยาลัยจะไม่นำเอาผลการเรียนเข้าไปคำนวณด้วย

4. การจัดหอพักที่มีกฎระเบียบ และการบริหารหอพักที่เหมาะสม จะทำให้เกิดสภาวะการเรียนรู้ที่ดี

4.1 ควรจัด work shop เพื่อช่วยกันคิดถึงปัญหาการเรียนรู้ โดยมีอาจารย์และตัวแทนนักศึกษาร่วมคุยด้วย หัวข้อ: พฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษาภายใต้สภาวะและกฎเกณฑ์ของ มทส.

4.2 ควรมีการจัดเสวนานอกสถานที่ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้คณาจารย์ร่วมกันคิดถึงปัญหาการเรียนการสอน โดยอาจจัดเป็นกลุ่มขนาดเล็กไม่เกิน 30 คน

ทฤษฎีการเรียนรู้

1. ทฤษฎีการเรียนรู้จากการเก็บข้อมูล (Retention Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวว่า ความสามารถในการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับ ความสามารถที่จะเก็บข้อมูล และเรียกข้อมูลที่เก็บเอาไว้ กลับคืนมา ทั้งนี้รวมถึง รูปแบบของข้อมูล ความมากน้อยของข้อมูล จากการเรียนรู้ขั้นต้น แล้วนำไปปฏิบัติ

2. ทฤษฎีการเรียนรู้โดยใช้การโยกย้ายปรับเปลี่ยนข้อมูล (Transfer Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวว่า การเรียนรู้มาจากการใช้ความเชื่อมโยง ระหว่าง ความเหมือน หรือความเกี่ยวข้อง ระหว่างข้อมูลใหม่กับข้อมูลเก่า ทฤษฎีนี้ขึ้นอยู่กับ ข้อมูลขั้นต้นที่เก็บเอาไว้ด้วยเช่นกัน

3. ทฤษฎีของความกระตือรือร้น (Motivation Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวว่า ความสามารถในการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับความตั้งใจที่จะเรียนรู้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจ ความกังวล การประสบความสำเร็จและผลที่จะได้รับด้วย เช่น ถ้าทำอะไรแล้วได้ผลดี เด็กจะรู้สึกว่าคุณประสบความสำเร็จ ก็จะมี ความกระตือรือร้น

4. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง (Active Participation Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวว่า ความสามารถในการเรียนรู้ ขึ้นอยู่กับ ความอยากจะเรียนรู้ และมีส่วนร่วม ถ้ามีความอยากเรียนรู้ และอยากมีส่วนร่วมมาก ความสามารถในการเรียนรู้ก็จะมีมากขึ้น

สรุปการเรียนรู้หรือการรับรู้ในเรื่องๆหนึ่งนั้นจะเรียนรู้ได้ดีเป็นความรู้ที่ยั่งยืน ขึ้นอยู่กับความสนใจอยากที่จะเข้าไปเรียนรู้ ความตั้งใจเข้าไปมีส่วนร่วม ด้วยความรักและเต็มใจไม่ โดยบังคับ การมีส่วนร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันจะนำไปสู่การพัฒนาเป็นความรู้ใหม่ที่ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การเป็นสมาชิกกลุ่มนั้น จิตติศักดิ์ ศรีปัญญา (2537: 41-42) ได้ศึกษากระบวนการตัดสินใจยอมรับเทคโนโลยีการปลูกถั่วลิสงของเกษตรกรบ้านแม่ใจ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยด้านการเป็นสมาชิก กลุ่มพบว่าเกษตรกรผู้ปลูกถั่วลิสง ส่วนใหญ่ระบุว่าเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรแล้วจะได้รับบริการจากรัฐในประมาณมากขึ้น และการได้รับบริการด้านวิชาการเกี่ยวกับเทคโนโลยีการผลิตต่าง ๆ มากกว่าการทำเกษตร โดยไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม ส่วนแสวง ริมประนาม (2547:50-52) ได้ศึกษาผลจากการยอมรับการเป็นสมาชิกกลุ่ม พบว่าผู้ให้

ข้อมูลร้อยละ 85.20 ระบุว่า เป็นสมาชิก เนื่องจากสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

ปรีชา สามารถ (2547: 50-51) ได้สรุปผลการศึกษางานวิจัย พบว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อ ความคาดหวังด้านประโยชน์นิเวศน์ แต่ไม่มีผลต่อความคาดหวังด้านประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ด้านการมีอำนาจและเกียรติยศชื่อเสียงและทางด้านการได้รับสิทธิพิเศษ อื่น ๆ ชีรวัดน์ ชูรัตน์ (2541: 65) ได้ศึกษาการเป็นสมาชิกกลุ่มกับความคาดหวังของเกษตรกรเข้าร่วมโครงการป้องกันกำจัดศัตรูข้าวโดยวิธีผสมผสานมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ในทำนองเดียวกันผลการศึกษาของ วัลภา อยู่ทอง (2525: 64) ได้สรุปผลศึกษานั้นพบว่า เกษตรกร ที่มีการรวมกลุ่มมีแนวโน้มยอมรับเครื่องจักรและการทำนาสองครั้งเร็วกว่าเกษตรกรที่ไม่มีการรวมกลุ่ม

สุทธิกร ขวัญชัยนนท์ (2546: 16) ได้สรุปผลการศึกษาในงานวิจัย พบว่า เกษตรกรที่รวมกลุ่มทางการเกษตรมีแนวโน้มการยอมรับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมากกว่าเกษตรกรที่ไม่มีการรวมกลุ่มทางการเกษตร อังคณา สิมานนท์วรไชย (2525: 65) ได้สนับสนุนว่า สมาชิกสหกรณ์ได้ใช้วิทยาการแผนใหม่มากกว่าผู้ที่ไม่ใช่สมาชิก ศิริวรรณ วงศ์สมบัติ (2533: 8) ได้ชี้แจงถึงหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มไว้ว่าสมาชิกในกลุ่มจะให้ความร่วมมือกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มที่ได้กำหนดขึ้นจากความคิดเห็นของเพื่อนสมาชิกในกลุ่มโดยถือเสียงข้างมากของกลุ่มเท่านั้น

นรินทร์ ทัพไชย (2533) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของสตรีในการจัดการเรื่องน้ำเพื่อการเกษตร ศึกษาเฉพาะกรณีแม่บ้าน โครงการพัฒนาการเกษตรชลประทานอ่างเก็บน้ำห้วยแอ่ง จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาพบว่า แม่บ้านมีบทบาทในการจัดการเรื่องน้ำสูง โดยเฉพาะการปลูกพืชผักสวนครัวและการปลูกพืชฤดูแล้ง และการไปทำงานนอกหมู่บ้านของสามีมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของแม่บ้าน

อนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านแพะ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า แหล่งข่าวสารที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนที่ได้รับมากที่สุดคือ เสียงตามสาย และชาวบ้านแพะที่เคยผ่านการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน ได้รับการฝึกอบรมการป้องกันไฟป่าและการปลูกป่า ส่วนด้านการใช้ประโยชน์นั้น ใช้ประโยชน์ในด้านผลผลิตของไม้และของป่า และเป็นแหล่งชับน้ำ ส่วนระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ในกิจกรรม ในขั้นค้นหาปัญหาและขั้นตอนกิจกรรม การอนุรักษ์ป่าชุมชน และมีส่วนร่วมน้อยในกิจกรรมขั้นวางแผนดำเนินงาน ขั้นติดตามและประเมินผลสำหรับปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญได้แก่ เงินทุนของหมู่บ้านมีจำนวนจำกัด ขาดการสนับสนุนด้านเงินทุนจากหน่วยงานรัฐและเอกชน การเกิดไฟป่าในฤดูแล้งและการขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวกในบริเวณป่าชุมชน

สุรินทร์ สุริยวงศ์ (2536) ได้ศึกษาถึงเรื่องการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านท่ายาว อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลข่าวสารส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารจากทางวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ตามลำดับ ส่วนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชุมชนนั้นพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชุมชน หากแต่จะเป็นการมอบให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการหรือผู้นำหมู่บ้านในการพิจารณากิจกรรมต่าง ๆ แล้วนำมาแจ้งให้ที่ประชุมของชาวบ้านทราบและให้คำรับรองเท่านั้น ส่วนด้านปัญหาและอุปสรรค พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเพียงแต่ต้องการให้รัฐเอาใจใส่และมีความจริงใจในเรื่องของป่าชุมชนมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ประทีป เรืองมัลย์ (2545: 78) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของเกษตรกร ในการจัดการน้ำชลประทานของโครงการชลประทานเขื่อนแม่กวงอุดมธารา อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน ผลการศึกษาพบว่า ด้านการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานเพื่อการเกษตรพบว่าเกษตรกรมีคะแนนเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบในรายละเอียดแล้วจะพบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือ และการมีส่วนร่วมในการดำเนินการในการจัดการน้ำชลประทานเพื่อการเกษตร อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการมีส่วนร่วมในการประสานงานและมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์อยู่ในระดับน้อย จะเห็นได้ว่าเกษตรกรจะมีส่วนในการปรึกษาหารือกับบุคคลในครอบครัว และเพื่อนบ้านมากกว่าปรึกษาหารือกับเจ้าหน้าที่ ส่วนขั้นตอนการประสานงานเกษตรกรจะติดต่อกับเจ้าหน้าที่รัฐบาล เกษตรกรควรจะติดต่อภาคเอกชนเพื่อสนับสนุนความรู้ข้อมูลข่าวสารและช่วยดำเนินโครงการให้มากขึ้น

ชมพูนุช ผลกล้วย (2535) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกสหกรณ์ผู้ใช้น้ำในการดำเนินงานและบำรุงรักษาชลประทานในไร่นา พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานและการบำรุงรักษาของสมาชิกได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระดับรายได้และการถือครองที่ดิน ส่วนระยะเวลาในการเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์ ความรู้ความเข้าใจในสหกรณ์ การใช้ประโยชน์จากที่ดินและสภาพการได้รับน้ำ ไม่มีผลต่อการดำเนินงานและบำรุงรักษาชลประทานของสมาชิก

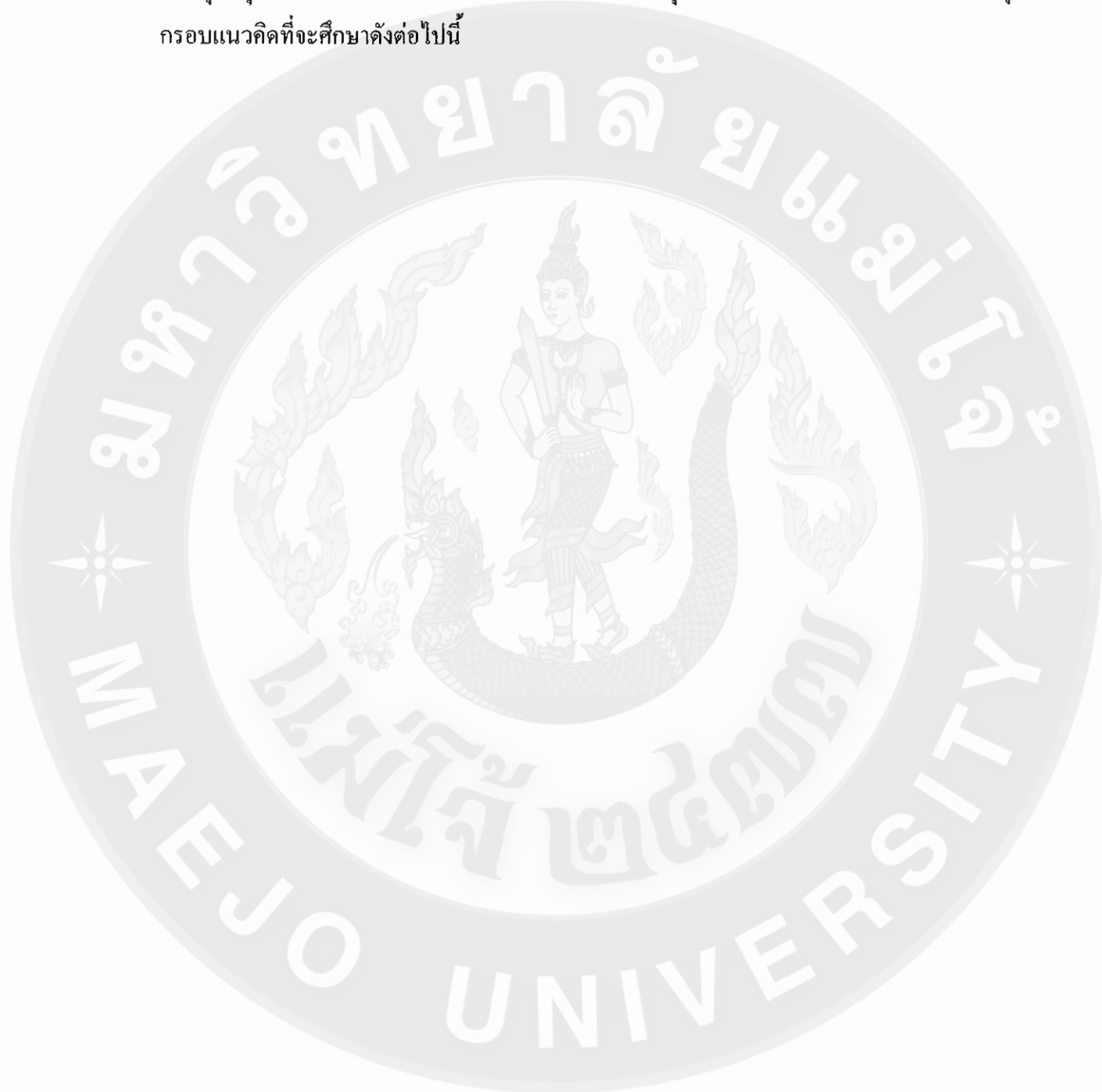
ภาคสรุป

จากการตรวจสอบเอกสารข้างต้นทำให้ทราบว่า ข้าว มีความสำคัญกับชาวไทยเรามาก เพราะ ข้าวเป็นทั้งพืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้ของไทยและเป็นอาหารหลักที่สำคัญของคนในประเทศไทยบริโภค ปัจจุบันจำนวนประชากรทั่วโลกเพิ่มจำนวนมากขึ้นความต้องการอาหารเพื่อการบริโภคก็มากตาม ผลผลิตข้าวในปัจจุบันมีแนวโน้มของผลผลิตที่ต่ำกว่าปริมาณความต้องการของผู้บริโภคหลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ การเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิ มีการระบาดของโรคและแมลงในข้าวที่ผิดปกติ และเกิดภัยธรรมชาติ มีน้ำมากจนท่วมทำให้ไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ เกิดการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพ

การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจึงมีความสำคัญต่อชาวนาไทยมาก เนื่องจากผู้เป็นสมาชิกกลุ่มจะได้รับการสนับสนุนการดำเนินการจัดทำแปลงขยายเมล็ดพันธุ์ข้าว ส่งเสริมการเรียนรู้ และความร่วมมือกันในการพัฒนากลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พัฒนาด้านการเป็นอยู่ เศรษฐกิจ และสังคมประเพณีวัฒนธรรม และเพื่อพัฒนาตามระบอบประชาธิปไตย เพื่อให้เกิดการพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวไทยที่ดีมีคุณภาพ ให้เพียงพอต่อความต้องการบริโภคเองภายในประเทศและการส่งออกเพื่อการค้าสู่ทั่วโลก การมีส่วนร่วมจากหน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเอง จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะร่วมความคิด ร่วมแรง ร่วมใจกันช่วยกันบำรุงรักษาและปรับปรุงพัฒนาคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าวไทย และได้รู้หลักการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวดีมีคุณภาพได้มาตรฐาน ขยายเมล็ดพันธุ์ในราคาที่สูงได้ผลกำไรมากขึ้นนำไปสู่คุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของชาวนาไทย

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงลักษณะต่างๆของเกษตรกร เช่น ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และการเกษตร ศึกษาปัจจัยต่างๆที่อาจมีความสัมพันธ์ กับการมีส่วนร่วมในด้านต่างๆของสมาชิก รวมทั้งระดับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของกลุ่มเกษตรกร ว่ามีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใดในด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านการวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านการดำเนินการบริหารงานภายในกลุ่ม ด้านการรับผลประโยชน์จากการจากผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านการประเมินผลจากการร่วมกันผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว รวมทั้งต้องการทราบถึง ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ข้อมูลข่าวสาร กิจกรรมต่างๆ ภายในกลุ่ม ซึ่งจะนำมาสู่แนวทางการแก้ไข ปัญหา อุปสรรคในการมีส่วนร่วมด้านต่างๆ ของสมาชิกในกลุ่ม และรวมถึงการตัดสินใจร่วมกัน เพื่อเกิดความสามัคคีร่วมมือกันในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพ ที่จะส่งผลต่อการได้ขยายเมล็ดพันธุ์ข้าวในราคาที่สูงกว่าตลาดกลาง และได้ผลกำไรมากขึ้นเพื่อที่จะนำผลการศึกษาที่ได้มาเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการดำเนินการพัฒนาการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม ให้

บรรลुวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพในการเข้าร่วมกลุ่มที่เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป จึงได้สรุป
กรอบแนวคิดที่จะศึกษาดังต่อไปนี้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมีตัวแปรอิสระคือ ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และทางการเกษตร และมีตัวแปรตามคือระดับการมีส่วนร่วมด้านต่างดังนี้ 1.ด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก 2. ด้านการวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก 3.ด้านการดำเนินการบริหารงานภายในกลุ่ม 4. ด้านการรับผลประโยชน์การดำเนินการเมล็ดพันธุ์หลัก 5.ด้านการติดตามประเมินผล รวมทั้งปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของกลุ่มเกษตรกรการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

ตัวแปรอิสระ

ลักษณะส่วนบุคคล

- เพศ
- อายุ
- ระดับการศึกษา
- สถานภาพ
- จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

- รายได้สุทธิเฉลี่ยต่อปี
- แหล่งเงินทุน

ลักษณะทางสังคม

- ระยะเวลาในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
- การได้เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก
- การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

ลักษณะทางการเกษตร

- จำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก
- ผลผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก
- แหล่งน้ำหลักที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

ตัวแปรตาม

การมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในด้าน

- ด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก
- ด้านการวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก
- ด้านการดำเนินการบริหารงานภายในกลุ่ม
- ด้านการรับผลประโยชน์การผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก
- ด้านการติดตามประเมินผล

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

- ด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก
- ด้านการวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก
- ด้านการดำเนินการบริหารงานภายในกลุ่ม
- ด้านการรับผลประโยชน์การผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก
- ด้านการติดตามประเมินผล

สมมุติฐานในการวิจัย

ลักษณะส่วนบุคคล ลักษณะทางเศรษฐกิจ ลักษณะทางสังคม ลักษณะทาง
การเกษตรมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกร
ผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ และได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยในด้าน สถานที่ดำเนินการวิจัย ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การทดสอบเครื่องมือ วิธีรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย และงบประมาณที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

สถานที่ดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์เท่านั้น ซึ่งในเขตอำเภอกมลาไสย มีสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจำนวน 5 กลุ่ม ดังนี้ เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านโคกศรี ตำบลคงสิง เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านเหมือดแอ่ ตำบลเจ้าท่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านโนนเมือง ตำบลคงสิง เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านโคกล่าม ตำบลคงสิง และเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านโพนงาม ตำบลโพนงาม จำนวนสมาชิก 135 คน ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดกาฬสินธุ์ ในฤดูกาลผลิตปีพ.ศ. 2555-2557

สาเหตุที่เลือกเขต พื้นที่ดังกล่าว เนื่องจากเขต อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การผลิตเมล็ดข้าวพันธุ์หลักสามารถผลิตเมล็ดข้าวพันธุ์หลักได้ทั้งนาปีและนาปรัง ทั้งเป็นเขตอำเภอที่มีชาวนาเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวมากที่สุดในเขตพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดกาฬสินธุ์ แต่ยังพบปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ ยังไม่ได้มาตรฐานตามที่ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดกาฬสินธุ์กำหนด ทั้งความต้องการเมล็ดข้าวพันธุ์หลักที่มีคุณภาพดีความบริสุทธิ์ของเมล็ดพันธุ์สูงไม่เพียงพอต่อความต้องการปลูกในประเทศ และพบว่าประเด็นการศึกษาการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวยังมีน้อย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ได้ทำการวิจัยในครั้งนี้คือ สมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จำนวน 5 กลุ่มในเขต อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมีกระบวนการสุ่มตัวอย่างดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 สํารวจสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จำนวน 5 กลุ่ม มีเกษตรกรที่เป็นสมาชิกจำนวน 135 คน

ขั้นตอนที่ 2 หาขนาดกลุ่มตัวอย่างจากจำนวนครัวเรือนทั้งหมดจำนวน 5 กลุ่ม จากการคำนวณด้วย สูตรของ Yamane (1973 อ้างใน ประกายรัตน์ สุวรรณ, 2549) ผู้วิจัยกำหนดให้มีความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 โดยใช้สูตร

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
 N = จำนวนประชากรทั้งหมด (135)
 e = ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง (0.05)

$$\text{แทนค่า } n = \frac{135}{1 + (135)(0.05)^2}$$

$$= 100.89$$

$$n = 101$$

ดังนั้นขนาดตัวอย่างที่เหมาะสม คือ 101 ราย

ขั้นตอนที่ 3 ในแต่ละสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว มีจำนวนประชากรแต่ละกลุ่มไม่เท่ากัน ดังนั้นขนาดของกลุ่มตัวอย่างของแต่ละกลุ่ม จึงต้องคำนวณสัดส่วนที่เหมาะสมต่อประชากรในแต่ละกลุ่มโดยใช้สูตรดังนี้

$$n_i = \frac{nN_i}{N}$$

เมื่อ n_i = จำนวนตัวอย่างที่สุ่มจากตัวอย่างแต่ละกลุ่ม
 n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด
 N_i = จำนวนประชากรในแต่ละกลุ่ม
 N = จำนวนประชากรทั้งหมด

ตาราง 2 จำนวนประชากร และกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

กลุ่มเกษตรกร	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนสมาชิก	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (ราย)
1.	บ้านโคกศรี	34	25
2.	บ้านเหมือดแอ่	37	28
3.	บ้านโนนเมือง	11	8
4.	บ้านโคกล่าม	32	24
5.	บ้านโพนงาม	21	16
รวม		135	101

ขั้นตอนที่ 4 เมื่อได้จำนวนตัวอย่าง ในแต่ละกลุ่มแล้วจึงนำไปสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling) โดยการจับสลากรายชื่อเกษตรกรในแต่ละกลุ่มตามจำนวนที่คำนวณได้ต่อไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์ซึ่งประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์คำถามแบบปลายเปิด (open-ended questions) และคำถามปลายปิด (close-ended questions) ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามแนวของวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ โดยแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และการเกษตร ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ซึ่งประกอบไปด้วย

2.1 การมีส่วนร่วมในด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

2.2 การมีส่วนร่วมด้านการวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

2.3 การมีส่วนร่วมด้านการดำเนินการบริหารงานภายในกลุ่ม

2.4 การมีส่วนร่วมในด้านการรับผลประโยชน์การดำเนินการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

2. 5 การมีส่วนร่วมในด้านประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

ตอนที่ 3 เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในด้านการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

การทดสอบเครื่องมือ

1. การทดสอบเครื่องมือก่อนนำไปใช้ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรง (validity) ของข้อคำถาม เพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาหรือประเด็นต่างๆ อย่างครอบคลุม แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหาที่จะวัด หลังจากนั้นนำไปทดสอบความเชื่อมั่น

2. การทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่ได้ปรับปรุงแล้วไป ทดสอบกับกลุ่มประชากร จำนวน 20 ราย เพื่อทดสอบความเข้าใจในเนื้อหา และเพิ่มเติมหรือแก้ไขแบบสัมภาษณ์ นำผลการทดสอบวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (reliability) ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา ของ Cronbach ในบุญชม ศรีสะอาด (2535: 96) โดยใช้สูตรดังนี้

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left\{ 1 - \frac{\sum s_i^2}{s_x^2} \right\}$$

α = สัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น

n = จำนวนข้อ

S_i^2 = คะแนนความแปรปรวนของรายการแต่ละข้อ

S_x^2 = คะแนนความแปรปรวนของทั้งฉบับ

ผู้วิจัยได้ทดสอบความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสัมภาษณ์ จำนวน 20 ชุด ซึ่งได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาดังนี้

การมีส่วนร่วมในด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก	มีค่าเท่ากับ 0.926
การมีส่วนร่วมด้านการวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก	มีค่าเท่ากับ 0.912
การมีส่วนร่วมด้านการดำเนินการบริหารงานภายในกลุ่ม	มีค่าเท่ากับ 0.916
การมีส่วนร่วมในด้านการรับผลประโยชน์การดำเนินการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก	มีค่าเท่ากับ 0.821
การมีส่วนร่วมในด้านประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก	มีค่าเท่ากับ 0.911

การมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักรวมทั้ง 5 ด้าน

มีค่าเท่ากับ 0.969

พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2538: 125) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟามากกว่า 0.70 จึงสามารถนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไปได้

วิธีรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ผู้วิจัยทำหนังสือในนามมหาวิทยาลัยแม่โจ้ถึงผู้อำนวยการศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดกาฬสินธุ์ที่รับผิดชอบพื้นที่เก็บข้อมูล เพื่อขออนุญาตและความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
2. ประสานงานโดยตรงกับเจ้าหน้าที่ศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่รับผิดชอบ ขอความร่วมมือในการส่งหนังสือนัดกับผู้ให้ข้อมูล โดยผู้วิจัยทำหนังสือถึงหัวหน้ากลุ่มสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จำนวน ประกอบด้วย จำนวน 5 กลุ่ม ดังนี้ เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านโคกศรี ตำบลดงลิง เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านเหมือดแอ่ ตำบลเจ้าท่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านโนนเมือง ตำบลดงลิง เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านโคกลำดิ่ง ตำบลดงลิง และเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านโพนงาม ตำบลโพนงาม เพื่อแจ้งกำหนดนัดหมายเวลา สถานที่ และแจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้สมาชิกกลุ่มทราบ
3. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ตามวันเวลาที่กำหนด และนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์แปลความสรุปผล และรายงานวิจัยต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เกษตรกร จำนวน 101 รายมาวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อใช้ในการวิจัยและใช้สถิติในการวิเคราะห์ดังนี้

1. ค่าความถี่ร้อยละ เพื่อแจกแจงความถี่ในการจัดลำดับของลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และการเกษตร ของเกษตรกรผู้ให้ข้อมูล
2. ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของกลุ่มตัวอย่าง โดยลักษณะคำถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า จำนวน 5 คำตอบ

การมีส่วนร่วม/ปัญหา อุปสรรคระดับมากที่สุด	5	คะแนน
การมีส่วนร่วม/ปัญหา อุปสรรคระดับมาก	4	คะแนน
การมีส่วนร่วม/ปัญหา อุปสรรคระดับปานกลาง	3	คะแนน
การมีส่วนร่วม/ปัญหา อุปสรรคระดับน้อย	2	คะแนน
การมีส่วนร่วม/ปัญหา อุปสรรคระดับน้อยที่สุด	1	คะแนน

ในส่วนของการแปรผลค่าเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและปัญหาอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้กำหนดระดับของค่าน้ำหนักเพื่ออธิบายการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว โดยจากนั้นนำคะแนนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลได้ไปคำนวณน้ำหนักเฉลี่ยซึ่งผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์การพิจารณาให้คะแนนโดยแบ่งเป็น 5 ช่วงและคำนวณตามสูตรการหาความกว้างของอันตรภาคชั้นอ้างอิงจาก บุญชม ศรีสะอาด (2543:100) ดังนี้

$$\begin{aligned}
 \text{สูตรการหาอันตรภาคชั้น} &= \frac{\text{พิสัย}}{\text{จำนวนชั้น}} \\
 &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} \\
 &= \frac{5 - 1}{5} \\
 &= 0.80
 \end{aligned}$$

คะแนนเฉลี่ย	ความหมาย
4.21 -5.00	การมีส่วนร่วม/ปัญหา อุปสรรคระดับมากที่สุด
3.41 -4.20	การมีส่วนร่วม/ปัญหา อุปสรรคระดับมาก
2.61-3.40	การมีส่วนร่วม/ปัญหา อุปสรรคระดับปานกลาง
1.81-2.60	การมีส่วนร่วม/ปัญหา อุปสรรคระดับน้อย
1.00-1.80	การมีส่วนร่วม/ปัญหา อุปสรรคระดับน้อยที่สุด

3. ใช้การวิเคราะห์การถดถอย (Multiple Regression) เพื่อหาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระยะเวลาในการวิจัยทั้งสิ้น 15 เดือน เริ่มตั้งแต่ เดือน มกราคม พ.ศ. 2556 ถึง เดือน มีนาคม พ.ศ. 2557

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม ลักษณะการเกษตร และเพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ตลอดจนปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 101 ราย การนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบ ตารางข้อมูลประกอบคำบรรยายและวิจารณ์ผลการวิจัยในขอบเขตของข้อมูลที่รวบรวมมาได้ดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคมและการเกษตรของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขตตำบลเจ้าท่า อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ตอนที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ตอนที่ 3 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ตอนที่ 4 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขต อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคมและการเกษตร ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ในการศึกษา ครั้งนี้ได้ศึกษาลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคมและการเกษตร ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ดังนี้

ลักษณะส่วนบุคคล

ลักษณะส่วนบุคคลผู้วิจัยได้ศึกษาตัวแปร 5 ตัวแปรคือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน โดยมีรายละเอียดผลการศึกษาดังนี้

เพศ

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง โดยมีเพศชาย ร้อยละ 61.4 และเป็นเพศหญิง ร้อยละ 38.6 (ตาราง 3) แสดงให้เห็นว่าเพศชายเป็นกลุ่มบุคคลที่ให้ความสนใจและเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวมากกว่า ทั้งนี้ เพราะสภาวะการเป็นผู้นำของครอบครัว การเป็นหัวหน้าครอบครัวในชนบทมักเป็นเพศชาย ที่มีหน้าที่รับผิดชอบหลายอย่าง ถูกฝึกให้เป็นบุคคลที่ต้องมีความอดทนอดกลั้นสูง เป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ในครอบครัว เป็นผู้นำทั้งความคิด การดำเนินงานของครอบครัวเพื่อหารายได้มาเลี้ยงดูครอบครัว และกำลังแรงงานหลักสำคัญของการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จึงทำให้เพศชายมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งได้สอดคล้องกับมงคล จินดาธรรม (2552: 52) ที่ได้กล่าวว่า ในการทำอาชีพเกษตรกรรมจำเป็นต้องมีการใช้แรงงานในกระบวนการผลิตซึ่งโดยปกติแล้วหัวหน้าครอบครัวมักเป็นเพศชาย สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่เป็นเพศหญิงได้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวน้อยกว่าเนื่องจากการเก็บข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์นั้นหัวหน้าครอบครัวไม่อยู่กรรยาจึงเป็นผู้ให้ข้อมูลต่างแทน

อายุ

อายุของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีอายุเฉลี่ย 53 ปี มีอายุต่ำสุด 31 ปี และสูงสุด 76 ปี ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 56 ถึง 65 ปี ร้อยละ 35.6 รองลงมาคืออายุ ระหว่าง 36 ถึง 45 ปี ร้อยละ 25.7 อายุระหว่าง 46 ถึง 55 ปี ร้อยละ 24.8 อายุมากกว่า 65 ปี ร้อยละ 10.9 และอายุไม่เกิน 35 ปี ร้อยละ 3.0 ตามลำดับ (ตาราง 3)

แสดงให้เห็นว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ส่วนใหญ่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ซึ่งเป็นวัยที่สั่งสมประสบการณ์ ความรู้ไว้มาก ดังนั้นจึงมีโอกาสนำประสบการณ์และความรู้ ไปใช้ในการตัดสินใจ แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ดีกว่าผู้ที่อายุน้อย

ระดับการศึกษา

เกษตรกรส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับการศึกษาภาคบังคับประถมศึกษาตอนต้น (ป.1 ถึง ป.4) มากที่สุด ร้อยละ 41.6 รองลงมาคือระดับประถมศึกษาตอนปลาย (ป.5 ถึง ป.6) ร้อยละ 34.7 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-ม.6/ปว.ช.) ร้อยละ 11.9 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1 ถึง ม.3) ร้อยละ 5.9 ระดับอนุปริญา (ปว.ส.) ร้อยละ 3.0 เกษตรกรที่ไม่ได้รับการศึกษาเลย ร้อยละ 2.0 และระดับปริญญาตรี ร้อยละ 1.0 ตามลำดับ (ตาราง 3)

จะเห็นได้ว่าผู้ให้ข้อมูลมีวุฒิทางการศึกษาในระดับภาคบังคับเท่านั้น ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากในอดีตมีการกำหนดการศึกษาภาคบังคับไว้เพียงระดับประถมศึกษา(ป.4) ดังนั้นโรงเรียนในระดับตำบลหรือหมู่บ้านในชนบทจะมีการเปิดการสอนจนถึงระดับประถมศึกษา ประกอบกับท้องที่ตำบลต่างๆอยู่ห่างไกลจากตัวอำเภอ หรือจังหวัด เมื่อจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว มักไม่เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นเนื่องจากความยากลำบากในการเดินทาง หรือต้องออกไปช่วยเหลืองานของครอบครัว ตลอดจนฐานะทางเศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวยต่อการศึกษาคือ ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่จบระดับการศึกษาสูงถึงระดับปริญญาตรีจากการสัมภาษณ์พบว่าเคยทำงานในกรุงเทพมหานคร และค่าใช้จ่ามากกว่ารายรับจึงตัดสินใจกลับมาทำการเกษตรที่บ้านเกิดและได้รับเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้านจะได้ช่วยพัฒนาหมู่บ้านและการเกษตรของหมู่บ้านต่อไป

สถานภาพ

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรเกือบทั้งหมดมีสถานภาพสมรส ร้อยละ 95.0 รองลงมาคือ สถานภาพหม้าย ร้อยละ 4.0 สถานภาพโสด ร้อยละ 1.0 ตามลำดับ (ตาราง 3)

จะเห็นได้ว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ เป็นบุคคลที่มีสถานภาพสมรสแล้ว จึงสามารถกล่าวได้ว่าผู้ที่สมรสแล้วนั้น ย่อมต้องการสร้างฐานะของครอบครัวให้มั่นคง และสามารถสร้างเสริมชีวิตให้ประสบความสำเร็จได้ เพราะการสมรสทำให้ครอบครัวมีความรู้สึกนึกคิดที่สุขุมมีเหตุผลมากยิ่งขึ้น มีความรับผิดชอบสูงขึ้นและยังช่วยในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในครอบครัว

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยประมาณ 5 คน ผู้ให้ข้อมูลมีสมาชิกครัวเรือนน้อยที่สุด 2 คนและผู้ให้ข้อมูลมีสมาชิกครัวเรือนมากที่สุด 12 คน โดยพบว่าผู้ให้ข้อมูล มีสมาชิกครัวเรือน 4 ถึง 5 คน ร้อยละ 48.5 รองลงมา มีสมาชิกครัวเรือน 6 ถึง 7 คน ร้อยละ 33.7 มีสมาชิกครัวเรือน มากกว่า 8 คนร้อยละ 9.9 และมีสมาชิกครอบครัวไม่เกิน 3 คน ร้อยละ 7.9 ตามลำดับ (ตาราง 3)

สังเกตว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะเป็นครัวเรือนขนาดกลาง คือมีจำนวนสมาชิกครัวเรือน 4 ถึง 5 คน ซึ่งอาจจะประกอบไปด้วยพ่อ แม่ ลูก ลูกเขยหรือลูกสะใภ้และหลานๆ เมื่อลูกแต่งงานไปแล้วไม่แยกครอบครัวสร้างบ้านหลังใหม่เพราะคาดหวังสืบทอดมรดกให้ลูกหลานต่อไปในอนาคต ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่ตอบจำนวนสมาชิกครัวเรือนมากที่สุดจากการสัมภาษณ์พบว่ามีลูกหลายคนและหลานๆอยู่ด้วยซึ่งลูกๆก็จะเข้าทำงานในโรงงานในเมือง และหยุดวันเสาร์วันอาทิตย์ สำหรับแรงงานที่ทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจริงๆจะเป็นพ่อและแม่ ซึ่งขณะนี้มิมีสถานะเป็นปู่ย่าตา

ยาย สำหรับผู้ที่ตอบจำนวนสมาชิกครัวเรือนน้อยที่สุดจากการสัมภาษณ์พบว่าเป็นคู่สามีภรรยาที่ไม่มีบุตร

ตาราง 3 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล

(n = 101)

ลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	62	61.4
หญิง	39	38.6
อายุ (ปี)		
อายุไม่เกิน 35	3	3.0
36 – 45	26	25.7
46 – 55	25	24.8
56 – 65	36	35.6
อายุมากกว่า 65	11	10.9
$\bar{X} = 52.96$ $SD = 9.80$ $Min - Max = 31 - 76$		
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้รับการศึกษา / ไม่จบการศึกษาภาคบังคับ	2	2.0
ประถมศึกษาตอนต้น (ป.1-ป.4)	42	41.6
ประถมศึกษาตอนปลาย (ป.5-ป.6) หรือ ป.7 (เดิม)	35	34.7
มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-ม.3) หรือ ม.ศ.3 (เดิม)	6	5.9
มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-ม.6/ปว.ช.)	12	11.9
อนุปริญญา (ปว.ศ.)	3	3.0
ปริญญาตรีขึ้นไป	1	1.0
สถานภาพ		
โสด	1	1.0
สมรส	96	95
หม้าย	4	4

ตาราง 3 (ต่อ)

(n = 101)		
ลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (คน)		
ไม่เกิน 3	8	7.9
4-5	49	48.5
6-7	34	33.7
มากกว่า 8	10	9.9
$\bar{X} = 5.49$ $SD = 0.18$ $Min - Max = 2 - 12$		

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ลักษณะทางเศรษฐกิจผู้วิจัยได้ศึกษาตัวแปร 2 ตัวแปรคือ รายได้รวมสุทธิของครัวเรือน ซึ่งเป็นรายได้จากส่วนต่างๆดังนี้ รายได้จากการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก รายได้จากการรับจ้างทั่วไป รายได้จากการค้าขายรายได้จากการประกอบธุรกิจส่วนตัวและรายได้จากส่วนอื่นๆและแหล่งเงินทุนที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก โดยมีรายละเอียดดังนี้

รายได้จากการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรมีรายได้จากการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักโดยมีรายได้เฉลี่ย 133,140 บาทต่อปี รายได้น้อยสุด 40,000 บาท และรายได้สูงสุด 500,000 บาทต่อปี ร้อยละ 41.6 ส่วนใหญ่เกษตรกรมีรายได้ระหว่าง 50,001 ถึง 100,000 บาท รองลงมา ร้อยละ 24.8 เกษตรกรมีรายได้ระหว่าง 150,001 ถึง 200,000 บาท ร้อยละ 16.8 มีรายได้ระหว่าง 100,001 ถึง 150,000 บาท ร้อยละ 8.9 เกษตรกรมีรายได้ไม่เกิน 50,000 บาท และ ร้อยละ 7.9 เกษตรกรมีรายได้มากกว่า 200,000 บาท ตามลำดับ (ตาราง 4)

จะเห็นได้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้จากภาคการเกษตรซึ่งรายได้นั้นได้มาจากการขายข้าวเมล็ดพันธุ์หลัก จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ทั้งหมดเป็นเกษตรกรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำนมาขายนานสิบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เมื่อมีการรวมกันจัดตั้งกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจึงสนใจเข้าร่วมและปฏิบัติตามหลักการผลิตเมล็ดพันธุ์ของกรมการข้าวเพื่อจะได้ราคาขายข้าวเมล็ดพันธุ์ที่มีราคาสูงกว่าตลาดกลางทั่วไป

รายได้จากการรับจ้างทั่วไป

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรมีรายได้จากการรับจ้างทั่วไปโดยมีรายได้เฉลี่ย 35,004 บาทต่อปี รายได้ต่ำสุด 3,000 บาทต่อปี และรายได้สูงสุด 100,000 บาทต่อปี ร้อยละ 64.0 เกษตรกรมีรายได้มากกว่า 20,000 บาท รองลงมาร้อยละ 14.0 มีรายได้ระหว่าง 5,001 ถึง 10,000 บาท ร้อยละ 12.0 มีรายได้ระหว่าง 10,001 ถึง 20,000 บาท และร้อยละ 10 เกษตรกรมีรายได้จากการรับจ้างไม่เกิน 5,000 บาท ตามลำดับ (ตาราง 4)

จะเห็นว่าเกษตรกรตัวอย่างจำนวน 50 ราย มีรายได้จากการรับจ้างทั่วไปเนื่องจากผลผลิตทางการเกษตรให้ผลผลิตได้ไม่แน่นอน ซึ่งเกิดจาก สภาพดิน ฟ้า อากาศ เกิดภัยธรรมชาติ โรคและแมลงศัตรูพืช มีความแปรปรวนอยู่เสมอ จึงทำให้เกษตรกรต้องประกอบอาชีพอื่นด้วย เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับครอบครัวอีกทางหนึ่ง โดยอาชีพรับจ้างส่วนใหญ่ที่รายได้สูงจะเป็นการรับจ้างรายวันผู้รับเหมาซ่อมแซมบ้าน เช่น เปลี่ยนแปลงหลังคาบ้าน ยกเสาบ้านสูง ถมพื้นที่ดินให้สูงป้องกันน้ำท่วม

รายได้จากการค้าขาย

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรมีรายได้จากการค้าขายเฉลี่ย 25,033 บาทต่อปี รายได้ต่ำสุด 3,000 บาทต่อปี และรายได้สูงสุด 67,000 บาทต่อปี ร้อยละ 33.3 เกษตรกรมีรายได้มากกว่า 20,000 บาท รองลงมาร้อยละ 26.7 มีรายได้ระหว่าง 5,001 ถึง 10,000 บาท ร้อยละ 20 มีรายได้ระหว่าง 10,001 ถึง 20,000 บาท และร้อยละ 20 มีรายได้จากการค้าขายไม่เกิน 5,000 บาท ตามลำดับ โดยมี (ตาราง 4)

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรพบว่า มีจำนวน 15 รายที่มีรายได้จากการค้าขายส่วนมากจะได้จากการเปิดร้านขายของชำ ขายส้มตำไก่ย่าง ก๋วยเตี๋ยว กับข้าวพื้นบ้าน และขายของจิปาถะทั่วไป

รายได้จากการประกอบธุรกิจส่วนตัว

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรมีรายได้จากการประกอบธุรกิจส่วนตัวเฉลี่ย 42,182 บาทต่อปี รายได้ต่ำสุด 4,000 บาทต่อปี และรายได้สูงสุด 100,000 บาทต่อปี ร้อยละ 54.5 เกษตรกรมีรายได้มากกว่า 30,000 บาท รองลงมาร้อยละ 27.3 มีรายได้ไม่เกิน 10,000 บาท และร้อยละ 18.2 มีรายได้ระหว่าง 10,001 ถึง 30,000 บาท ตามลำดับ (ตาราง 4)

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรพบว่า มีจำนวน 11 รายที่มีรายได้จากการประกอบธุรกิจส่วนตัว เป็นธุรกิจของครอบครัวเล็กๆ เช่น ผู้รับเหมาก่อสร้าง ธุรกิจโรงสีข้าว ธุรกิจการทำอิฐมอญ ร้านขายวัสดุการเกษตร ในการประกอบธุรกิจส่วนตัวต้องมีเงินลงทุนสูง มีความรู้และประสบการณ์ธุรกิจนั้นๆ และ นั้นส่วนมากจะได้รับการสืบทอดมาจากรุ่นพ่อแม่

รายได้จากส่วนอื่นๆ

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยจากส่วนอื่นๆ 37,825 บาทต่อปี รายได้ต่ำสุด 4,000 บาทต่อปี และรายได้สูงสุด 100,000 บาทต่อปี เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 50.0 มีรายได้มากกว่า 30,000 บาท รองลงมาร้อยละ 37.5 มีรายได้มีรายได้ระหว่าง 10,001 ถึง 30,000 บาท และร้อยละ 12.5 ไม่เกิน 10,000 บาท ตามลำดับ (ตาราง 4)

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรพบว่า มีจำนวน 16 รายที่มีรายได้จากส่วนอื่นๆ มาจากรายได้จากการเป็นนักการเมืองท้องถิ่น (สมาชิกสภาเทศบาล) ผู้ใหญ่บ้าน รายได้จากเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ รายได้จากการแบ่งพื้นที่นาให้เช่า และเงินที่บุตรแบ่งให้ใช้เป็นรายเดือน

รายได้รวมสุทธิของครัวเรือน

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรมีรายได้รวมสุทธิครัวเรือน เฉลี่ย 168,406 บาทต่อปี รายได้ต่ำสุด 40,000 บาทต่อปี รายได้สูงสุด 530,000 บาทต่อปี เกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้รวมระหว่าง 150,001 ถึง 200,000 บาท ร้อยละ 29.7 รองลงมาคือ ร้อยละ 28.7 มีรายได้ระหว่าง 50,001 ถึง 100,000 บาท ร้อยละ 19.8 มีรายได้ระหว่าง 100,001 ถึง 150,000 บาท ร้อยละ 11.9 มีรายได้มากกว่า 250,000 บาท ร้อยละ 7.9 มีรายได้ระหว่าง 200,001 ถึง 250,000 บาท และ มีรายได้ไม่เกิน 50,000 บาท ร้อยละ 2.0 ตามลำดับ (ตาราง 4)

จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้หลักจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ซึ่งเป็นอาชีพที่สืบทอดมายาวนานและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มมากขึ้น แต่การประกอบอาชีพเกษตรกรรมก็ยังไม่มีความแน่นอน เนื่องจากสภาพดิน ฟ้า อากาศ โรคและแมลง มีความแปรปรวนอยู่ตลอดเวลา จึงทำให้เกษตรกรต้องประกอบอาชีพอื่นที่ไม่ใช่อาชีพเกษตรกรรมเสริมด้วยเพื่อหารายได้มาทดแทนและเป็นการเพิ่มรายได้อีกทางหนึ่งให้กับครอบครัว

แหล่งเงินทุน

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เกือบทั้งหมด ร้อยละ 91.1 กู้ยืมเงินจากแหล่งต่างๆ และร้อยละ 8.9 ไม่ได้กู้เงินจากแหล่งใดเลย โดยเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนมากกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรร้อยละ 64.4 รองลงมากู้ยืมแหล่งเงินลงทุนจากกองทุนหมู่บ้านร้อยละ 34.7 และร้อยละ 22.8 กู้ยืมเงินจากแหล่งอื่นๆ เช่น สหกรณ์การเกษตร ญาติพี่น้องเพื่อนบ้านด้วยตนเอง จากการสัมภาษณ์พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ที่กู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เนื่องจากธนาคารร่วมกันกับศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ในระบบการโอนเงินค่าเมล็ดพันธุ์ข้าวไปที่ธนาคารซึ่งเกษตรกรทุกคนเป็นสมาชิกและได้สิทธิการกู้ยืม

ตาราง 4 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะทางเศรษฐกิจ

			(n = 101)
รายได้ (บาท/ปี)*	จำนวน	ร้อยละ	
รายได้จากการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก	101	100	
รายได้ไม่เกิน 50,000	9	8.9	
50,001 – 100,000	42	41.6	
100,001 – 150,000	17	16.8	
150,001 – 200,000	25	24.8	
มากกว่า 200,000	8	7.9	
$\bar{X} = 133,139.78$ $SD = 73,846.47$ $Min - Max = 40,000 - 500,000$			
รายได้จากการรับจ้างทั่วไป	50	49.5	
รายได้ไม่เกิน 5,000	5	10.0	
5,001 – 10,000	7	14.0	
10,001 – 20,000	6	12.0	
มากกว่า 20,000	32	64.0	
$\bar{X} = 35,004$ $SD = 24,947.64$ $Min - Max = 3,000 - 100,000$			
รายได้จากการค้าขาย (n=)	15	14.9	
รายได้ไม่เกิน 5,000	3	20.0	
5,001 – 10,000	4	26.7	
10,001 – 20,000	3	20.0	
มากกว่า 20,000	5	33.3	
$\bar{X} = 35,004$ $SD = 24,947.64$ $Min - Max = 3,000 - 100,000$			

ตาราง 4 (ต่อ)

(n=101)		
รายได้ (บาท/ปี)*	จำนวน	ร้อยละ
รายได้จากการประกอบธุรกิจส่วนตัว	11	10.9
รายได้ไม่เกิน 10,000	3	27.3
10,001 – 30,000	2	18.2
มากกว่า 30,000	6	54.5
$\bar{X} = 42,182$ $SD = 34,196$ $Min - Max = 4,000 - 100,000$		
รายได้จากส่วนอื่นๆ	11	10.9
รายได้ไม่เกิน 10,000	3	27.3
10,001 – 30,000	2	18.2
มากกว่า 30,000	6	54.5
$\bar{X} = 37,825$ $SD = 26,698.50$ $Min - Max = 4,000 - 100,000$		
รายได้รวมสุทธิของครัวเรือน		
รายได้ไม่เกิน 50,000	2	2.0
50,001 – 100,000	29	28.7
100,001 – 150,000	20	19.8
150,001 – 200,000	30	29.7
200,001 – 250,000	8	7.9
มากกว่า 250,000	12	11.9
$\bar{X} = 168,406$ $SD = 86,783.15$ $Min - Max = 40,000 - 530,000$		
แหล่งเงินทุน		
ไม่ได้กู้ยืม	9	8.9
กู้ยืม*	92	91.1
ธ.ก.ส.	65	64.4
กองทุนหมู่บ้าน	35	34.7
อื่นๆ (เช่น สหกรณ์)	23	22.8

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ลักษณะทางสังคม

ลักษณะทางสังคมผู้วิจัยได้ศึกษา 5 ตัวแปร ได้แก่ ระยะเวลาในการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ประสิทธิภาพในการเข้าร่วมฝึกอบรมเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก การรับรู้ หรือติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก การเขียนเขียนของเจ้าหน้าที่ของศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในรอบปีที่ผ่านมา ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ระยะเวลาในการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

ตาราง 5 แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 4 ปี โดยเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มน้อยที่สุดคือ 1 ปี และได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มนานมากที่สุด คือ 5 ปี จากผลการศึกษาพบว่าผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 47.5 ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มระยะเวลา 3 ถึง 4 ปี รองลงมา ร้อยละ 40.6 ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเป็นระยะเวลามากกว่า 4 ปี และ ร้อยละ 11.9 ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มระยะเวลา 1 ถึง 2 ปี ตามลำดับ

การที่ผู้ให้ข้อมูลที่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโดยเฉลี่ย 4 ปี นั้นเนื่องจากเคยเข้าร่วมโครงการขยายพันธุ์ข้าว และถ่วงลิสงให้กับศูนย์ขยายพันธุ์พืชที่ 13 สังกัดกรมส่งเสริมการเกษตรอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ. 2549 ได้เปลี่ยนชื่อเป็นศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดกาฬสินธุ์ สังกัดกรมการข้าว ซึ่งทางศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดกาฬสินธุ์ได้รับสมัครเกษตรกรเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขึ้น เกษตรกรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมการทำนาตั้งแต่บรรพบุรุษเดิม จึงมีความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ให้กับศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดกาฬสินธุ์ ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในระยะเวลาที่น้อย เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลคิดว่าหลักการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักนั้นทำยาก เช่น ต้องคัดพันธุ์ปน ดูแลแปลงให้สะอาด การเก็บเกี่ยวต้องใช้แรงงานคนในการเกี่ยว จึงยังไม่สมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ซึ่งพอได้เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม เรียนรู้ขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักซึ่งทำให้ได้ราคาขายข้าวเมล็ดพันธุ์หลักที่สูงไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากโรงสีที่รับซื้อข้าว จึงตัดสินใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม

การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

เกษตรกรตัวอย่างทั้งหมด (ร้อยละ 100) ได้เคยเข้าร่วมทำกิจกรรมกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในรอบปีที่ผ่านมา โดยผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนครั้งที่ได้เข้าร่วมทำกิจกรรมกลุ่มเฉลี่ย 2 ครั้งต่อปี ผู้ให้ข้อมูลที่เคยได้รับการเข้ากิจกรรมกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว น้อยที่สุดคือ 1 ครั้ง และมากที่สุด คือ 10 ครั้งต่อปี (ตาราง 5) โดยพบว่าผู้ให้ข้อมูลที่เข้าร่วมกิจกรรมนั้น ร้อยละ 79.2 ได้เข้าร่วมทำกิจกรรมกลุ่มจำนวน 1 ถึง 2 ครั้งต่อปี รองลงมาร้อยละ 15.8 ได้เข้าร่วมทำกิจกรรมกลุ่มจำนวน 3 ถึง 4 ครั้งต่อปี และร้อยละ 5 ได้เข้าร่วมทำกิจกรรมกลุ่มมากกว่า 4 ครั้งต่อปี

แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรตัวอย่างส่วนใหญ่ได้ให้ความสนใจที่จะเข้าร่วมทำกิจกรรมที่กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จัดขึ้น เช่น การจัดประชุม การร่วมกันสร้างอาคารที่ทำกรกลุ่ม การทำความสะอาดสถานที่สำคัญที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันในหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และร่วมกันปรึกษาหารือกันแนะนำกันในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก เป็นต้น

ประสบการณ์ในการเข้าร่วมฝึกอบรมเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

จากผลการศึกษา เกษตรกรตัวอย่างเกือบทั้งหมด ร้อยละ 90.1 มีประสบการณ์ในการฝึกอบรมเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก มีเพียงร้อยละ 9.9 ไม่ได้มีประสบการณ์ในการฝึกอบรมเลย ในรอบปีที่ผ่านมา (ตาราง 5) เนื่องจากติดภาระกิจอื่นๆที่ตรงกับวันที่มีการจัดฝึกอบรม แต่จะมีการส่งตัวแทนสมาชิกครัวเรือนไปแทนแล้วกลับมาเล่าสู่กันฟังที่หลังโดยเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลจำนวน 91 ราย ได้เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ในเรื่องต่างๆดังนี้

เกษตรกรตัวอย่างเคยได้รับการฝึกอบรมเรื่องการเตรียมแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ จำนวน 47 รายเคยรับฝึกอบรมเฉลี่ย 1 ครั้งต่อปี ที่เคยได้รับการฝึกอบรมน้อยที่สุด คือ 1 ครั้งต่อปี และมากที่สุด คือ 5 ครั้งต่อปี โดยพบว่าผู้ให้ข้อมูล ดังกล่าว ร้อยละ 95.7 เคยได้รับการเข้าฝึกอบรมเรื่องการเตรียมแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ 1 ถึง 2 ครั้งต่อปี รองลงมาร้อยละ 2.1 เคยได้รับการเข้าฝึกอบรม 3 ถึง 4 ครั้งต่อปี และมากกว่า 4 ครั้งต่อปี ตามลำดับ

เกษตรกรตัวอย่างเคยได้รับการฝึกอบรมเรื่องการป้องกันกำจัดโรคและแมลงของข้าว จำนวน 10 ราย เคยฝึกอบรมเฉลี่ย 2 ครั้งต่อปี ได้รับการฝึกอบรมน้อยที่สุด คือ 1 ครั้งต่อปี และมากที่สุด คือ 5 ครั้งต่อปี โดยพบว่าผู้ให้ข้อมูล ดังกล่าว ร้อยละ 80.0 เคยได้รับการเข้าฝึกอบรมเรื่องการป้องกันกำจัดโรคและแมลงของข้าว 1 ถึง 2 ครั้งต่อปี รองลงมาร้อยละ 10.0 เคยได้รับการเข้าฝึกอบรม 3 ถึง 4 ครั้งต่อปี และมากกว่า 4 ครั้งต่อปี ตามลำดับ

เกษตรกรตัวอย่างเคยได้รับการฝึกอบรมเรื่องการตัดพันธุ์ปน จำนวน 54 รายเคยฝึกอบรมเฉลี่ยจำนวน 2 ครั้งต่อปี ที่เคยได้รับการฝึกอบรมน้อยที่สุด คือ 1 ครั้ง และมากที่สุด คือ 4 ครั้งต่อปี โดยพบว่าผู้ให้ข้อมูลดังกล่าว ร้อยละ 87.0 เคยได้รับการเข้าฝึกอบรมเรื่องการตัดพันธุ์ปน 1 ถึง 2 ครั้งต่อปี รองลงมาร้อยละ 13.0 เคยได้รับการเข้าฝึกอบรม มากกว่า 2 ครั้งต่อปี ตามลำดับ

เกษตรกรตัวอย่างเคยได้รับการฝึกอบรมเรื่องการเก็บเกี่ยวและคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ จำนวน 18 ราย เคยฝึกอบรมเฉลี่ย 1 ครั้งต่อปี ที่เคยได้รับการฝึกอบรมน้อยที่สุด คือ 1 ครั้ง และมากที่สุด คือ 4 ครั้งต่อปี โดยพบว่าผู้ให้ข้อมูลดังกล่าว ร้อยละ 77.8 เคยได้รับการเข้าฝึกอบรมเรื่องการตัดพันธุ์ปน 1 ถึง 2 ครั้งต่อปี รองลงมาร้อยละ 22.2 เคยได้รับการเข้าฝึกอบรม มากกว่า 2 ครั้งต่อปี ตามลำดับ

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรตัวอย่างส่วนใหญ่สนใจเข้าฝึกอบรมในเรื่องการตัดพันธุ์ปนกันมาก เนื่องจากต้องการทราบถึงวิธีการตัดพันธุ์ปนออกจากแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ต้องการทราบว่าต้นไหนคือพันธุ์ปน โดยจากการศึกษาทำให้ทราบว่าควรที่จะตัดช่วงที่ข้าวออกดอกเนื่องจากข้าวพันธุ์ปนจะออกดอกก่อนเห็นได้ชัดเจน และที่สำคัญการกำจัดพันธุ์ปนออกจากแปลงผลิต จะทำให้ได้ข้าวเมล็ดพันธุ์หลักที่มีคุณภาพ ราคาขายข้าวเมล็ดพันธุ์สูง ส่วนสาเหตุที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมฝึกอบรมน้อยและไม่ได้มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมฝึกอบรมเลย ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลที่เป็นสมาชิกกลุ่มมีประสบการณ์การทำงานมานานมากคิดว่ารู้ดีแล้ว และได้เคยผ่านการฝึกอบรมมาก่อนหน้านี้ และติดภาระกิจอื่นๆ จึงทำให้ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรม

การรับรู้ หรือติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

หอกระจายข่าว

เกษตรกรตัวอย่างจำนวน 43 รายได้รับรู้หรือติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจากหอกระจายข่าวหมู่บ้านเฉลี่ย 3 ครั้งต่อปี ร้อยละ 46.5 จำนวน 1 ถึง 2 ครั้งต่อปี รองลงมาร้อยละ 41.9 ได้รับรู้ข่าวสารจากหอกระจายข่าว จำนวน 3 ถึง 4 ครั้งต่อปี และร้อยละ 11.6 ได้รับรู้ข่าวสารมากกว่า 4 ครั้งต่อปี ตามลำดับ

วิทยุ

เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลจำนวน 8 รายได้รับรู้หรือติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจากวิทยุเฉลี่ย 1 ครั้งต่อปี ร้อยละ 75.0 จำนวน 1 ถึง 2 ครั้งต่อปี และร้อยละ 25 เท่ากัน ได้รับรู้ข่าวสารจากวิทยุจำนวนมากกว่า 2 ครั้งต่อปี ตามลำดับ

โทรทัศน์

เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลจำนวน 32 รายได้รับรู้หรือติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจากโทรทัศน์เฉลี่ย 3 ครั้งต่อปี มากกว่าครึ่งร้อยละ 53.1 จำนวน 1 ถึง 2 ครั้งต่อปี รองลงมาร้อยละ 34.4 ได้รับรู้ข่าวสารจากโทรทัศน์จำนวน 3 ถึง 4 ครั้งต่อปี และร้อยละ 12.5 ได้รับรู้ข่าวสารมากกว่า 4 ครั้งต่อปี ตามลำดับ

หนังสือพิมพ์

เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลจำนวน 8 รายได้รับรู้หรือติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจากหนังสือพิมพ์เฉลี่ย 2 ครั้งต่อปี ร้อยละ 50.0 จำนวน 1 ถึง 2 ครั้งต่อปี และร้อยละ 50.0 ได้รับรู้ข่าวสารจากหนังสือพิมพ์จำนวนมากกว่า 2 ครั้งต่อปี ตามลำดับ

แผ่นพับ

เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลจำนวน 27 รายได้รับรู้หรือติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจากแผ่นพับเฉลี่ย 2 ครั้งต่อปี เกือบทั้งหมดร้อยละ 92.6 จำนวน 1 ถึง 2 ครั้งต่อปี และร้อยละ 7.4 ได้รับรู้ข่าวสารจากแผ่นพับจำนวนมากกว่า 2 ครั้งต่อปี ตามลำดับ

ผู้ใหญ่บ้าน

เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลจำนวน 44 รายได้รับรู้หรือติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จากผู้ใหญ่บ้านของแต่ละหมู่บ้านเฉลี่ย 4 ครั้งต่อปี ร้อยละ 45.5 จำนวน 1 ถึง 2 ครั้งต่อปี รองลงมาร้อยละ 27.3 ได้รับรู้ข่าวสารจากผู้ใหญ่บ้านของแต่ละหมู่บ้านจำนวน 3 ถึง 4 ครั้งต่อปี และร้อยละ 27.3 ได้รับรู้ข่าวสารมากกว่า 4 ครั้งต่อปี ตามลำดับ

หัวหน้ากลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลจำนวน 76 รายได้รับรู้หรือติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จากหัวหน้ากลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 3 ครั้งต่อปี ร้อยละ 42.1 จำนวน 1 ถึง 2 ครั้งต่อปี รองลงมา ร้อยละ 31.6 ได้รับรู้ข่าวสารจากหัวหน้ากลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว มากกว่า 4 ครั้งต่อปี และร้อยละ 26.3 ได้รับรู้ข่าวสารจำนวน 3 ถึง 4 ครั้งต่อปี ตามลำดับ

เพื่อนบ้าน

เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลจำนวน 36 รายได้รับรู้หรือติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จากเพื่อนบ้านที่เป็นสมาชิกด้วยกันเฉลี่ย 3 ครั้งต่อปี ครึ่งหนึ่งร้อยละ 50.0 จำนวน 1 ถึง 2 ครั้งต่อปี รองลงมา ร้อยละ 33.3 จำนวน 3 ถึง 4 ครั้งต่อปี ได้รับรู้ข่าวสารจากเพื่อนบ้านที่เป็นสมาชิกด้วยกัน และร้อยละ 16.7 ได้รับรู้ข่าวสาร มากกว่า 4 ครั้งต่อปี ตามลำดับ

เจ้าหน้าที่ของรัฐ

เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลจำนวน 6 รายได้รับรู้หรือติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จากเจ้าหน้าที่ของรัฐเฉลี่ย 3 ครั้งต่อปี ร้อยละ 46.9 จำนวน 1 ถึง 2 ครั้งต่อปี รองลงมา ร้อยละ 32.8 จำนวน 3 ถึง 4 ครั้งต่อปี ได้รับรู้ข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและร้อยละ 20.3 ได้รับรู้ข่าวสาร มากกว่า 4 ครั้งต่อปี ตามลำดับ

การได้รับข้อมูลข่าวสารอื่นๆ

มีเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลจำนวน 1 รายจากผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 101 รายได้รับรู้หรือติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จากการได้รับข้อมูลข่าวสารอื่นๆ จำนวน 1 ครั้งต่อปีจากการสัมภาษณ์พบว่าเกษตรกรจบการศึกษาในระดับปริญญาตรี และติดตามข้อมูลข่าวสารจากอินเทอร์เน็ต ในตาราง 5 ตามลำดับ

จำนวนครั้งในการรับรู้ หรือติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ โดยรวม (ครั้ง/ปี)

เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลจำนวน 65 รายร้อยละ 64.4 มีจำนวนครั้งการได้รับรู้หรือติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจากสื่อประเภทต่างๆจำนวนเฉลี่ย 12 ครั้งต่อปี จำนวนที่รับข่าวสารน้อยที่สุด 1 ครั้งต่อปี จำนวนที่รับข่าวสารมากที่สุด 85 ครั้งต่อปีโดยจำนวนครั้งการได้รับรู้หรือติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจากสื่อประเภทต่างๆ น้อยกว่าและเท่ากับ 10 ครั้งต่อปี รองลงมาได้รับรู้ข่าวสารจากสื่อต่างๆจำนวน 11 ถึง 20 ครั้งต่อปี ร้อยละ 24.8 และร้อยละ 10.9 มีจำนวนครั้งการได้รับรู้ข่าวสารการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว มากกว่า 20 ครั้งต่อปี ตามลำดับ

แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลที่เป็นสมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก จากหัวหน้ากลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อมีข่าวสารทางหน่วยงานราชการ หัวหน้ากลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวประจำหมู่บ้านจะเดินแจ้ง ให้สมาชิกกลุ่มได้รับทราบโดยทั่วและจะแจ้งในลักษณะบอกกล่าวเล่าความกันปากต่อปาก รองลงมาได้รับรู้ข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งได้รับการเยี่ยมชม การเข้าร่วมประชุม และการฝึกอบรมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ จะแจ้งไปยังหัวหน้ากลุ่ม กลุ่มก็ไปแจ้งให้ผู้ใหญ่บ้าน ทราบและขออนุญาตประกาศเสียงตามสายหอกระจายข่าวหมู่บ้านประกาศอีกทีในวันเวลาที่ใกล้กำหนดการประชุม การอบรม เป็นต้น และการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เพื่อนบ้าน แผ่นพับ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และสื่ออื่น ๆ มีค่อนข้างน้อยทั้งนี้เพราะว่าผู้ให้ข้อมูลมีอาชีพเกษตรกรส่วนใหญ่จะใช้เวลาส่วนมากอยู่ในไร่ของตนเอง

การเยี่ยมเยียนของเจ้าหน้าที่ของศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในรอบปีที่ผ่านมา จากผลการศึกษา(ตาราง 5) พบว่าผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 97.0) มีเจ้าหน้าที่ของศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวได้เข้าไปเยี่ยมเยียนตรวจสอบแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และ ร้อยละ 3.0 ไม่เคยมีเจ้าหน้าที่ของศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวได้เข้าไปเยี่ยมเยียนในรอบปีที่ผ่านมา โดย เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลที่มีเจ้าหน้าที่เข้าไปเยี่ยมเยียนระบุว่ามีเจ้าหน้าที่ได้เข้าไปเยี่ยมเยียน เฉลี่ย 2.50 ครั้งต่อปี ผู้ให้ข้อมูลที่มีเจ้าหน้าที่ได้เข้าไปเยี่ยมเยียนน้อยที่สุด คือ 1 ครั้ง และมากที่สุด คือ 10 ครั้งต่อปี โดยผู้ที่ให้ข้อมูลครึ่งหนึ่ง ที่มีเจ้าหน้าที่ได้เข้าไปเยี่ยมเยียน(ร้อยละ 58.2) จำนวน 1 ถึง 2 ครั้ง รองลงมา ร้อยละ 34.7 มีการเจ้าหน้าที่ได้เข้าไปเยี่ยมเยียน 3 ถึง 4 ครั้ง และร้อยละ 7.1 มีเจ้าหน้าที่ได้เข้าไปเยี่ยมเยียนมากกว่า 4 ครั้งต่อปี

แสดงให้เห็นว่ามีเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีเจ้าหน้าที่ได้เข้าไปเยี่ยมเยียนตรวจสอบแปลงเมล็ดพันธุ์ข้าว ในรอบปีที่ผ่านมา โดยเจ้าหน้าที่ออกเยี่ยมเยียน ให้ความรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งกลุ่มตลอดฤดู และออกสำรวจผลผลิต ความพึงพอใจของเกษตรกรในพื้นที่รับผิดชอบ สำหรับในส่วนผู้ให้ข้อมูล ที่ไม่เคยมีเจ้าหน้าที่ได้เข้าไปเยี่ยมเยียน หรือมีการเยี่ยมเยียนน้อยครั้ง เนื่องจากจำนวนบุคลากรที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐน้อย ทำให้การเยี่ยมเยียนแต่ละบ้านไม่ทั่วถึง และบางครั้งไปแล้วเกษตรกรได้ออกไปธุระส่วนตัวหรือออกไปทำงานนอกบ้าน ทำให้การพบปะกับเจ้าหน้าที่มีน้อยครั้ง

ตาราง 5 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูล จำแนกตามลักษณะทางสังคม

(n=101)

ลักษณะทางสังคม	จำนวน	ร้อยละ
ระยะเวลาในการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม (ปี)		
1-2	12	11.9
3-4	48	47.5
มากกว่า 4	41	40.6
$\bar{X} = 4$ SD = 1.03 Min – Max = 1– 5		
เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม (ครั้ง/ปี)		
ไม่เคย	0	0.0

ตาราง 5 (ต่อ)

(n=101)

ลักษณะทางสังคม	จำนวน	ร้อยละ
เคย	101	100.0
1-2	80	79.2
3-4	16	15.8
มากกว่า 4	5	5.0
$\bar{X} = 2$ SD = 1.43 Min – Max = 1– 10		
ประสบการณ์ฝึกอบรม (ครั้ง/ปี)		
ไม่เคย	10	9.9
เคย	91	90.1
เรื่องการเตรียมแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์*	47	51.6
1-2	45	95.7
3-4	1	2.1
มากกว่า 4	1	2.1
$\bar{X} = 1$ SD = 0.70 Min – Max = 1– 5		
เรื่องการป้องกันกำจัดโรคและแมลง*	10	11.0
1-2	8	80.0
3-4	1	10.0
มากกว่า 4	1	10.0
$\bar{X} = 2$ SD = 1.33 Min – Max = 1– 5		
เรื่องการตัดพันธุ์ปน*	54	59.3
1-2	47	87.0
มากกว่า 2	7	13.0
$\bar{X} = 2$ SD = 0.82 Min – Max = 1– 4		
เรื่องการเก็บเกี่ยวและคุณภาพเมล็ดพันธุ์*	18	19.8
1-2	14	77.8
มากกว่า 2	4	22.2
$\bar{X} = 1$ SD = 1.18 Min – Max = 1– 4		

ตาราง 5 (ต่อ)

			(n=101)
ลักษณะทางสังคม	จำนวน	ร้อยละ	
การรับรู้ หรือติดตามข่าวสารเกี่ยวกับ			
การผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก*			
หออกระจายข่าว	18	42.6	
1-2	20	46.5	
3-4	18	41.9	
มากกว่า 4	5	11.6	
$\bar{X} = 2.47$	SD = 1.45	Min – Max = 1– 6	
วิทยุ	8	7.9	
1-2	6	75.0	
มากกว่า 2	2	25.0	
$\bar{X} = 1$	SD = 0.89	Min – Max = 1– 3	
โทรทัศน์	32	31.7	
1-2	17	53.1	
3-4	11	34.4	
มากกว่า 4	4	12.5	
หนังสือพิมพ์	8	7.9	
1-2	4	50.0	
มากกว่า 2	4	50.0	
$\bar{X} = 2.38$	SD = 1.30	Min – Max = 1– 4	
แผ่นพับ	27	26.7	
1-2	25	92.6	
มากกว่า 2	2	7.4	
$\bar{X} = 1.67$	SD = 0.88	Min – Max = 1– 5	
ผู้ใหญ่บ้าน	44	43.6	
1-2	20	45.5	
3-4	12	27.3	

ตาราง 5 (ต่อ)

			(n=101)
ลักษณะทางสังคม	จำนวน	ร้อยละ	
มากกว่า 4	12	27.3	
$\bar{X} = 2.80$ SD = 1.34	Min – Max = 1– 6		
หัวหน้ากลุ่ม	76	75.2	
1-2	32	42.1	
3-4	20	26.3	
มากกว่า 4	24	31.6	
$\bar{X} = 3.01$ SD = 1.32	Min – Max = 1– 6		
เพื่อนบ้านที่เป็นสมาชิกด้วยกัน	36	35.6	
1-2	18	50.0	
3-4	12	33.3	
มากกว่า 4	6	16.7	
$\bar{X} = 2.97$ SD = 1.42	Min – Max = 1– 6		
เจ้าหน้าที่ของรัฐ	64	63.4	
1-2	30	46.9	
3-4	21	32.8	
มากกว่า 4	13	20.3	
$\bar{X} = 3.00$ SD = 1.49	Min – Max = 1– 8		
สื่ออื่นๆ(อินเทอร์เน็ต)	1	1.0	
จำนวนครั้งในการรับรู้ หรือติดตามข่าวสาร			
เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์โดยรวม (ครั้ง/ปี)*			
น้อยกว่าเท่ากับ 10	65	64.4	
11-20	25	24.8	
มากกว่า 20	11	10.9	
$\bar{X} = 11.85$ SD = 13.22	Min – Max = 1– 85		

ตาราง 5 (ต่อ)

			(n=101)
ลักษณะทางสังคม	จำนวน	ร้อยละ	
การได้รับการเยี่ยมชมตรวจสอบแปลงของเจ้าหน้าที่รัฐ			
ไม่มี	3	3.0	
มี	98	97.0	
1-2	57	58.2	
3-4	34	34.7	
มากกว่า 4	7	7.1	
$\bar{X} = 2.50$	$SD = 1.38$	Min – Max = 1– 10	

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ลักษณะทางการเกษตร

ลักษณะทางการเกษตรผู้วิจัยได้ศึกษาตัวแปร 7 ตัวแปรคือ จำนวนพื้นที่ถือครองทั้งหมด จำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก สภาพการถือครองที่ดิน จำนวนครั้งที่ทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวต่อปี ผลผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ราคาขายเมล็ดพันธุ์หลัก แหล่งน้ำหลักที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก โดยมีรายละเอียดดังนี้

จำนวนพื้นที่ถือครองที่ดินทั้งหมด

(ตาราง 6) แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด มีพื้นที่ถือครอง โดยมีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 17.92 ไร่ น้อยที่สุดคือ 4 ไร่ และมากที่สุดคือ 46 ไร่ โดยพบว่า ร้อยละ 30.7 ถือครองที่ดินมากกว่า 20 ไร่ มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 24.8, 21.8, 20.8 และ 2.0) ที่มีพื้นที่ถือครอง 6 ถึง 10 ไร่, 16-20 ไร่, 11 ถึง 15 ไร่และ 1 ถึง 5 ไร่ ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีพื้นที่ถือครอง โดยได้รับกรรมสิทธิ์จากพ่อแม่ และการแบ่งจัดสรรที่ดินภายในครอบครัว

จำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

จากผลการศึกษาใน (ตาราง 6) พบว่า เกษตรกรมีจำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักเฉลี่ย 14.74 ไร่ มีพื้นที่พื้นที่ที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักน้อยที่สุดคือ 3 ไร่ และมีพื้นที่พื้นที่ที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักมากที่สุดคือ 40 ไร่ โดยผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 39.6 มีพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก 6 ถึง 10 ไร่ รองลงมาร้อยละ 20.8 มีพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก 16 ถึง 20 ไร่ ร้อยละ 17.8 มีพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก 11 ถึง 15 ไร่ ร้อยละ 16.8 มีพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักมากกว่า 20 ไร่ และร้อยละ 5.0 มีพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก 1 ถึง 5 ไร่ ซึ่งพบว่า จำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักสอดคล้องกับจำนวนพื้นที่ถือครอง ซึ่งเฉลี่ยอยู่ที่ 17.92 ไร่ แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ ที่เกษตรกรถือครองส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักเกือบทั้งหมด

สภาพการถือครองที่ดิน

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรมีสภาพการถือครองที่ดินเป็นของตนเอง ร้อยละ 98.0 และมีลักษณะการถือครองที่ดินที่เป็นแบบเช่าที่ดิน ร้อยละ 2.0 (ตาราง 6) จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีลักษณะการถือครองที่ดินเป็นของตนเอง ทั้งนี้เนื่องมาจากเป็นคนพื้นที่ที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษแบ่งให้ทำกิน สำหรับผู้ที่เช่าเพิ่มนั้นเป็นการเช่าจากญาติพี่น้องและบุคคลที่สนิทสนมกัน

จำนวนครั้งที่ทำการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักต่อปี

จากผลการศึกษา(ตาราง 6) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 50.5) ทำการปลูกข้าวเมล็ดพันธุ์จำนวน 2 ครั้งต่อปีคือนาปีและนาปรังจากการสัมภาษณ์เพิ่มเติมทำให้ทราบว่าเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจะทำนาโดยใช้วิธีการหว่านน้ำตม ตามวิธีการคำแนะนำของศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวกาฬสินธุ์และในฤดูนาปีพันธุ์ข้าวที่ปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก คือข้าวเจ้าหอมมะลิ 105 ครั้งที่สองหลังการเก็บเกี่ยวนาปีในช่วงเดือนธันวาคมและมกราคม จะทำการหว่านนาปรังโดยอาศัยน้ำจากแม่น้ำชีและเครื่องสูบน้ำพลังงานไฟฟ้า พันธุ์ข้าวที่นิยมปลูกเป็นข้าวไม่ไวแสงคือ ข้าวเจ้าพันธุ์สุพรรณบุรี 1 ขณะเดียวกันผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 49.5 ทำการปลูกข้าวเมล็ดพันธุ์หลัก ครั้งเดียวต่อปีคือทำได้แค่นาปีในช่วงฤดูฝนเท่านั้นในฤดูแล้งทำไม่ได้เนื่องจากไม่มีน้ำ โครงการชลประทานเขื่อนลำปาว ประกาศภัยแล้งในปี พ.ศ.2556 หยุดส่งน้ำชลประทานในฤดูแล้งเพราะน้ำไม่มีในเขื่อนและพื้นที่ทำการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักไม่ใกล้แหล่งน้ำธรรมชาติ เช่นแม่น้ำชี แม่น้ำลำปาว ไม่มีเครื่องสูบน้ำพลังงานไฟฟ้า และทราบว่าที่นิยมปลูกข้าวเจ้าหอมมะลิ 105 เพราะราคา

เมล็ดพันธุ์สูง แล้วจะแบ่งพื้นที่ปลูกครอบครัวละประมาณ 3 ถึง 4 ไร่ปลูกข้าวเหนียวพันธุ์ กข.6 ไร่
บริโภคในครัวเรือน

ผลผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

จากผลการศึกษาใน (ตาราง 6) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลได้ผลผลิตเมล็ดพันธุ์หลักเฉลี่ย
601.11 กิโลกรัม/ไร่ มีน้อยที่สุดคือ 125 กิโลกรัม/ไร่ และมีผลผลิตเมล็ดพันธุ์หลักมากที่สุดคือ 1000
กิโลกรัม/ไร่ โดยผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 34.7 มีผลผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก 501 ถึง 600 กิโลกรัม/ไร่
รองลงมาร้อยละ 30.7 มีผลผลิตเมล็ดพันธุ์หลักน้อยกว่าและเท่ากับ 500 กิโลกรัม/ไร่ ร้อยละ 24.8
มีผลผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก 601 ถึง 700 กิโลกรัม/ไร่ และร้อยละ 9.9 มากกว่า 700 กิโลกรัม/ไร่ โดย
จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าผู้ที่ได้ผลผลิตต่อไร่ น้อยมากเพราะเกิดสภาวะภัยแล้งขาดแคลนน้ำ
ทำให้ต้นข้าวแห้งตาย เมล็ดข้าวที่เก็บเกี่ยวก็ไม่สมบูรณ์

ราคาขายเมล็ดพันธุ์หลัก

จากผลการศึกษาใน (ตาราง 6) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลได้ราคาขายผลผลิตเมล็ดพันธุ์
หลักเฉลี่ย 21.67 บาท/กิโลกรัม ได้ราคาขายน้อยที่สุดคือ 8.90 บาท/กิโลกรัม และได้ราคาขาย
ผลผลิตเมล็ดพันธุ์หลักมากที่สุดคือ 25.50 บาท/กิโลกรัม โดยผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 79.2 ได้ราคาขาย
ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในช่วง 21.51 ถึง 22.50 บาท/กิโลกรัม รองลงมาร้อยละ 7.9 ได้ราคาขาย
ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว น้อยกว่าและเท่ากับ 20 บาท/กิโลกรัม ร้อยละ 6.9 ได้ราคาขายผลผลิตเมล็ด
พันธุ์ข้าว มากกว่า 22.50 บาท/กิโลกรัม และร้อยละ 5.9 ได้ราคาขายผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 20.01 ถึง
21.50 บาท/กิโลกรัม โดยจากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าราคาข้าวจะได้สูงหรือต่ำขึ้นอยู่กับคุณภาพ
ของเมล็ดพันธุ์ตามที่ศูนย์ขยายเมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดกาฬสินธุ์กำหนดให้ทราบไว้แล้ว

แหล่งน้ำหลักที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

จากผลการศึกษาพบว่าผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด (ร้อยละ 100.00) ได้ใช้น้ำจากแหล่งน้ำ
ชลประทาน และมีผู้ข้อมูลจำนวน 69 ราย คิดเป็นร้อยละ 15.63 ได้ใช้น้ำจากแหล่งน้ำจากธรรมชาติ
รวมอยู่ด้วย (ตาราง 6) แสดงให้เห็นว่าแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตรได้จากแหล่งน้ำจากชลประทาน
เป็นหลัก และได้ใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติควบคู่ไปด้วย เนื่องจากในเขตพื้นที่ของอำเภอกมลา
ไสย มีลำน้ำธรรมชาติไหลผ่าน คือ ลำน้ำชี ลำน้ำปาว บึงธรรมชาติเก็บน้ำประจำหมู่บ้าน ทำให้
เกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงสามารถใช้น้ำจากลำน้ำในการเพาะปลูกร่วมกับการใช้น้ำ
ชลประทาน และมีน้ำเพียงพอต่อการเพาะปลูกพืชในช่วงฤดูแล้ง

ตาราง 6 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะการเกษตร

(n = 101)		
ลักษณะการเกษตร	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนการถือครองที่ดินทั้งหมด (ไร่)		
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 5	2	2.0
6-10	25	24.8
11-15	21	20.8
16-20	22	21.8
มากกว่า 20	31	30.7
$\bar{X} = 17.92$ $SD = 8.99$ $Min - Max = 4-46$		
จำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก (ไร่)		
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 5	5	5.0
6-10	40	39.6
11-15	18	17.8
16-20	21	20.8
มากกว่า 20	17	16.8
$\bar{X} = 14.74$ $SD = 7.87$ $Min - Max = 3-40$		
สภาพการถือครองที่ดิน		
ที่ดินทำนาเป็นของตัวเอง	99	98.0
เช่าที่ดินเพื่อทำนา	2	2.0
จำนวนครั้งที่ทำการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักต่อปี		
จำนวน 1 ครั้ง (นาปี)	50	49.5
จำนวน 2 ครั้ง (นาปีและนาปรัง)	51	50.5
ผลผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก (กิโลกรัม/ไร่)		
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 500	31	30.7
501-600	35	34.7
601-700	25	24.8
มากกว่า 700	10	9.9
$\bar{X} = 601.11$ $SD = 128.50$ $Min - Max = 125-1000$		

ตาราง 6 (ต่อ)

(n = 101)		
ลักษณะการเกษตร	จำนวน	ร้อยละ
ราคาขายเมล็ดพันธุ์หลัก(บาท/กิโลกรัม)		
น้อยกว่าและเท่ากับ 20	8	7.9
20.01-21.50	6	5.9
21.51-22.50	80	79.2
มากกว่า 22.50	7	6.9
$\bar{X} = 21.67$ $SD = 2.08$ $Min - Max = 8.90-25.50$		
แหล่งน้ำหลักที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก *		
แหล่งน้ำชลประทาน	101	100.0
แหล่งน้ำจากธรรมชาติ เช่น แม่น้ำชี บึง	69	68.3

หมายเหตุ *ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิต เมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ผู้วิจัยได้ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ใน 5 ด้านคือ ด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ด้านการวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ด้านการบริหารงานภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านการรับผลประโยชน์จากการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักและด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก โดยมีรายละเอียดดังนี้

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ (ตาราง 7) พบว่า เกษตรกรตัวอย่างมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักโดยรวมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.58) เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า เกษตรกรตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับมาก 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการบริหารงานภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก (ค่าเฉลี่ย 3.87) 2) ด้านการวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก (ค่าเฉลี่ย 3.82) 3) ด้านการรับผลประโยชน์จากการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก (ค่าเฉลี่ย 3.59) 4) ด้านการ

จัดการนำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก (ค่าเฉลี่ย 3.41) ตามลำดับ และเกษตรกรตัวอย่างมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักระดับปานกลางในด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก (ค่าเฉลี่ย 2.93)

แสดงให้เห็นว่าการที่เกษตรกรมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักในระดับมาก เนื่องจากการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักนั้นมีขั้นตอนในการผลิตที่มากหลายขั้นตอนและเกษตรกรที่จะทำการผลิตต้องมีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับหลักการผลิตเมล็ดพันธุ์ต้องดูแลเอาใจใส่แปลงผลิตเป็นอย่างมากเพื่อจะได้ผลผลิตเมล็ดพันธุ์หลักที่ดีมีคุณภาพได้ขายเมล็ดพันธุ์ในราคาที่สูง ทำให้รายได้หลักในครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น

ตาราง 7 ระดับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

การมีส่วนร่วม	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับการมีส่วนร่วม
ด้านการจัดการนำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก	3.41	0.61	มาก
ด้านการวางแผนการผลิตผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก	3.82	0.61	มาก
ด้านการบริหารงานภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	3.87	0.59	มาก
ด้านการรับผลประโยชน์จากการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก	3.59	0.55	มาก
ด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก	2.93	0.65	ปานกลาง
รวม	3.58	0.45	มาก

- หมายเหตุ 1) ระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.21 – 5.00
 2) ระดับการมีส่วนร่วมมาก มีค่าเฉลี่ย 3.41 – 4.20
 3) ระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.61 – 3.40
 4) ระดับการมีส่วนร่วมน้อย มีค่าเฉลี่ย 1.81 – 2.60
 5) ระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด มีค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.80

ด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

จาก (ตาราง 8) ศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขต อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์มีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ในด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักมีระดับการมีส่วนร่วมในระดับมาก (มีค่าเฉลี่ย 3.41) โดยมีผู้ให้ข้อมูลที่มีส่วนร่วมในระดับมาก คือ มีส่วนร่วมขุดลอกคลองที่ตื้นเขิน กำจัดวัชพืชในคลอง และตัดหญ้าบนคันคลองชลประทานเพื่อแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก (ค่าเฉลี่ย 3.80) รองลงมาการมีส่วนร่วมปรึกษาหารือกันในกลุ่มสมาชิกเกี่ยวกับการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก (ค่าเฉลี่ย 3.64) มีส่วนร่วมในการแจ้งความต้องการการใช้น้ำให้หัวหน้ากลุ่มทราบ (ค่าเฉลี่ย 3.54) ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง คือ มีส่วนร่วมในการเสนอข้อคิดเห็นวางแผนการใช้น้ำประจำฤดูกาลส่งน้ำร่วมกับสมาชิกด้วยกัน (ค่าเฉลี่ย 3.26) มีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดความขัดแย้งเกี่ยวกับการใช้น้ำของสมาชิกด้วยกัน (ค่าเฉลี่ย 3.19) และ มีส่วนร่วมในการประชุมวางแผนจัดสรรน้ำประจำฤดูกาลส่งน้ำร่วมกับเจ้าหน้าที่ชลประทาน (ค่าเฉลี่ย 3.03) ตามลำดับ

แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมในด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวผู้ให้ข้อมูลโดยรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากเมื่อถึงฤดูกาลเพาะปลูกพืชในช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึง เมษายน ซึ่งเป็นช่วงฤดูแล้ง แหล่งน้ำชลประทานจะมีปริมาณน้ำต้นทุนน้อย เกษตรกรจะนิยมปลูกข้าวนาปรัง ซึ่งต้องใช้น้ำปริมาณที่มากในการเพาะปลูก ทำให้ปริมาณน้ำไม่เพียงพอต่อความต้องการในพื้นที่ เพื่อไม่ให้เกษตรกรใช้น้ำเกินปริมาณน้ำต้นทุนของโครงการชลประทานที่กำหนด ดังนั้นเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีความประสงค์จะทำการเพาะปลูกพืช ต้องแจ้งความต้องการ การใช้น้ำให้แก่หัวหน้ากลุ่มหรือผู้นำชุมชนระดับหมู่บ้านทราบ เพื่อนำข้อมูลเข้าร่วมประชุมวางแผนจัดสรรน้ำร่วมกับเจ้าหน้าที่ชลประทาน และชี้แจงแผนการส่งน้ำประจำฤดูกาลให้กับกลุ่มสมาชิกด้วยกัน รวมถึงการให้ความร่วมมือในการใช้น้ำไม่ให้เกินปริมาณน้ำตามที่ตกลงกันไว้ เมื่อพบขุดลอกตื้นเขินก็ร่วมมือกันขุดลอก ดังนั้นกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จึงมีส่วนร่วมมาก และมากที่สุดทั้งแสดงให้เห็นว่าน้ำชลประทานเป็นปัจจัยสำคัญมากในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

ด้านการวางแผนการผลิตผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

จาก (ตาราง 9) ศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์มีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ในด้านการวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก (ค่าเฉลี่ย 3.82) มีระดับการมีส่วนร่วมในระดับมาก โดยมีผู้ให้ข้อมูลที่มีส่วนร่วมในระดับมากที่สุด คือ เรื่องการให้ความร่วมมือช่วยกันในการตัดข้าวพันธุ์ปนตามหลักการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (ค่าเฉลี่ย 4.43) รองลงมาส่วนผู้ให้ข้อมูลที่มีส่วนร่วมในระดับมาก คือ มีส่วนร่วมในการประชุมลงชื่อและระบุจำนวนไร่ที่ต้องการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์และมีส่วนร่วมกันในการตัดสินใจคัดเลือกพันธุ์ข้าวที่จะปลูกมีค่าเท่ากัน (ค่าเฉลี่ย 3.89) มีส่วนร่วมกันตกลงกำหนดระยะเวลาวันเก็บเกี่ยวและลำดับคิวที่จะเก็บเกี่ยวเมล็ดพันธุ์ข้าว (ค่าเฉลี่ย 3.86) มีส่วนร่วมเสนอแนะและแนะนำสมาชิกด้วยกันเองถึงวิธีการปลูก การดูแลรักษาแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (ค่าเฉลี่ย 3.60) มีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดความขัดแย้งเกี่ยวกับการใช้น้ำของสมาชิกด้วยกัน (ค่าเฉลี่ย 3.57) และมีส่วนร่วมกำหนดวันที่ที่จะรับเมล็ดพันธุ์ข้าวที่จะปลูกเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ (ค่าเฉลี่ย 3.55) ตามลำดับ

แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมในด้านการวางแผนการผลิตผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวผู้ให้ข้อมูลโดยรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากเมื่อมีการวางแผนการผลิตที่ดีปฏิบัติตามขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์ก็จะส่งผลต่อคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ดีและราคาขายผลผลิตเมล็ดพันธุ์ที่สูง ดังจะเห็นได้จากการมีส่วนร่วมในเรื่องการให้ความร่วมมือช่วยกันในการตัดข้าวพันธุ์ปนตามหลักการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เพราะเมล็ดพันธุ์ที่ปนเปื้อนนั่นเป็นตัวกำหนดคุณภาพยังไม่มีสิ่งปนเปื้อนเลยเมล็ดพันธุ์มีความบริสุทธิ์สูง ได้เมล็ดพันธุ์คุณภาพดีสมาชิกกลุ่มเกษตรกรจึงให้ความสำคัญในการวางแผนการผลิตผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

ด้านการบริหารงานภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

จากตาราง 10 ศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์มีส่วนร่วมในการผลิตข้าวเมล็ดพันธุ์หลัก ในด้านการบริหารงานภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (ค่าเฉลี่ย 3.87) มีระดับการมีส่วนร่วมในระดับมาก โดยมีผู้ให้ข้อมูลที่มีส่วนร่วมในระดับมากที่สุด คือ เรื่องการมีส่วนร่วมดำเนินงานกลุ่มด้วยความเต็มใจ (ค่าเฉลี่ย 4.28) และมีผู้ให้ข้อมูลที่มีส่วนร่วมในระดับมาก คือ ได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆที่กลุ่มจัดขึ้น (ค่าเฉลี่ย 4.08) รองลงมาการมีส่วนร่วมเลือกหัวหน้ากลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (ค่าเฉลี่ย 4.04) มีส่วนร่วมเลือก

คณะกรรมการของกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (ค่าเฉลี่ย 4.01) มีส่วนร่วมจัดทำระเบียบข้อบังคับภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (ค่าเฉลี่ย 3.73) มีส่วนร่วมชี้แจงปัญหาในด้านต่างๆให้กับหัวหน้ากลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (ค่าเฉลี่ย 3.62) และมีส่วนร่วม ปรึกษา วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดสร้างที่ทำการกลุ่มเกษตรกรในชุมชนของตนเอง (ค่าเฉลี่ย 3.38) ตามลำดับ

แสดงให้เห็นว่าการบริหารงานภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว สมาชิกเสียสละทั้งแรงกายแรงใจ จะร่วมแรงร่วมใจกันในการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆของกลุ่มด้วยความเต็มใจเพื่อให้งานกลุ่มสำเร็จลุล่วงเป็นกลุ่มที่เข้มแข็งยั่งยืนต่อไป

ด้านการรับผลประโยชน์จากการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ มีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ในด้านการรับผลประโยชน์จากการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก (ค่าเฉลี่ย 3.59) มีระดับการมีส่วนร่วมโดยรวมในระดับมาก โดยมีผู้ให้ข้อมูลที่มีส่วนร่วมในระดับมากที่สุด คือ เรื่องได้รับความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (ค่าเฉลี่ย 4.19) รองลงมาได้รับการจัดสรรเมล็ดพันธุ์ตรงกับจำนวนที่แจ้งความต้องการปลูก (ค่าเฉลี่ย 3.93) ได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในการประสานงานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (ค่าเฉลี่ย 3.88) มีส่วนร่วมในการตรวจสอบคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ข้าว เช่นการวัดความชื้น การชั่งวัดน้ำหนักผลผลิต การบรรจุ (ค่าเฉลี่ย 3.64) และ ได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในกรณีผลผลิตเกินโควตาที่ศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์จะจัดซื้อคืน (ค่าเฉลี่ย 3.26) และ มีส่วนผู้ให้ข้อมูลที่มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง คือ มีส่วนร่วมกันในการกำหนดราคาผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (ค่าเฉลี่ย 2.66) ตามลำดับ ในตาราง 11

แสดงให้เห็นว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ได้รับผลประโยชน์จากการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักในเรื่องการได้รับความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก เมื่อมีความรู้แล้วย่อมส่งผลต่อการได้เมล็ดพันธุ์หลักที่ดีมีคุณภาพ ซึ่งในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักเกษตรกรต้องใช้ต้นทุน แรงงาน เวลา ประสบการณ์ อาศัยความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าเงินลงทุนส่วนมากจะมาจากการกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรและเงินทุนส่วนตัวบ้าง ใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลักในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก และจะจ้างแรงงานเพิ่มบ้างบางครั้งเช่น จ้างเก็บเกี่ยวข้าวด้วยแรงงานคนเพื่อให้ทันกับอายุการเก็บเกี่ยวข้าวไม่แห้งจนคอรวงหัก ส่วนความรู้เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักจะได้รับการเข้ารับการศึกษาฝึกอบรมถ่ายทอดหลักการและขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักจากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง และ

มีการแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์การทำงานจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่นระหว่างสมาชิกกลุ่มด้วยกันเอง ส่วนในเรื่องการกำหนดราคामะลัดพันธุ์หลักเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการกำหนดราคา เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของศูนย์ผลิตมะลัดพันธุ์ข้าวจังหวัดกาฬสินธุ์จะเป็นผู้กำหนดราคา

ด้านการประเมินผลการผลิตมะลัดพันธุ์หลัก

จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตมะลัดพันธุ์ข้าว ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ มีส่วนร่วมในการผลิตมะลัดพันธุ์หลัก ในด้านการประเมินผลการผลิตมะลัดพันธุ์หลัก (ค่าเฉลี่ย 2.93) มีระดับการมีส่วนร่วมโดยรวมในระดับปานกลาง โดยมีผู้ให้ข้อมูลที่มีส่วนร่วมในระดับมากเรื่องเดียว คือ เรื่องการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการมีส่วนร่วมในกลุ่มให้กลุ่มการผลิตมะลัดพันธุ์ข้าวดีขึ้น (ค่าเฉลี่ย 3.43) และมีผู้ให้ข้อมูลที่มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง คือ มีส่วนร่วมในการเข้าประกวดกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตมะลัดพันธุ์ (ค่าเฉลี่ย 3.21) มีส่วนร่วมในการรายงาน ติดตามงาน ผลงานในการผลิตมะลัดพันธุ์ข้าว (ค่าเฉลี่ย 3.11) และมีส่วนร่วมในการประเมินความสำเร็จของกลุ่มในการผลิตมะลัดพันธุ์ข้าว เช่นการได้รับรางวัลเป็นกลุ่มชาวนาดันแบบในการผลิตมะลัดพันธุ์ข้าว (ค่าเฉลี่ย 2.95) ตามลำดับ (ตาราง 12)

แสดงให้เห็นว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตมะลัดพันธุ์ข้าว ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลความสำเร็จการผลิตมะลัดพันธุ์หลักร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดกลุ่มที่เข้มแข็งยั่งยืนเป็นศูนย์เรียนรู้ชาวนาดันแบบต่อไป ส่วนในเรื่องการประเมินผลการผลิตมะลัดพันธุ์หลักด้านการประกวดกลุ่มมียังมีน้อยมีเพียงหัวหน้ากลุ่มเท่านั้นที่ได้มีโอกาสเข้าไปศึกษาดูงานร่วมงานประกวดชาวนาดัวอย่าง

ตาราง 8 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมในการผลิตข้าวเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

(n=101)

ด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	ระดับการมีส่วนร่วม					ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับการ มีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1.มีส่วนร่วมในการประชุมวางแผนจัดสรรน้ำประจำ ฤดูกาลส่งน้ำร่วมกับเจ้าหน้าที่ชลประทาน	4(3.96)	25(24.85)	51(50.44)	13(12.87)	8(7.92)	3.03	0.92	ปานกลาง
2.มีส่วนร่วมในการเสนอข้อคิดเห็นวางแผนการใช้น้ำ ประจำฤดูกาลส่งน้ำร่วมกับสมาชิกด้วยกัน	5(4.95)	39(38.61)	37(36.63)	18(17.82)	2(1.98)	3.26	0.88	ปานกลาง
3.มีส่วนร่วมในการแจ้งความต้องการการใช้น้ำให้หัวหน้า กลุ่มทราบ	11(10.89)	43(42.57)	38(37.62)	8(7.92)	1(0.99)	3.54	0.83	มาก
4.มีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดความขัดแย้งเกี่ยวกับการ ใช้น้ำของสมาชิกด้วยกัน	5(4.95)	35(34.65)	42(41.58)	13(12.87)	6(5.94)	3.19	0.93	ปานกลาง
5.มีส่วนร่วมขุดลอกคลองที่ตื้นเขิน กำจัดวัชพืชในคลอง และตัดหญ้าบนคันคลองชลประทานเพื่อแปลงผลิตเมล็ด พันธุ์ข้าว	21(20.99)	50(49.50)	24(23.76)	1(0.99)	5 (4.95)	3.80	0.94	มาก
6.มีส่วนร่วมปรึกษารื้อกันในกลุ่มสมาชิกเกี่ยวกับการ จัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	13(12.87)	46(45.54)	36(35.64)	5(4.95)	1(0.99)	3.64	0.80	มาก
รวม						3.41	0.61	มาก

ตาราง 9 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมในการผลิตข้าวเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านการวางแผนการผลิตผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

(n=101)

ด้านการวางแผนการผลิตผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	ระดับการมีส่วนร่วม					ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับการมีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1.มีส่วนร่วมในการประชุมลงชื่อและระบุจำนวนไร่ที่ต้องการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์	24(23.76)	51(50.50)	18(17.82)	7(6.93)	1(0.99)	3.89	0.88	มาก
2.มีส่วนร่วมกันในการตัดสินใจคัดเลือกพันธุ์ข้าวที่จะปลูก	21(20.79)	54(53.47)	21(20.79)	4(3.96)	1(0.99)	3.89	0.81	มาก
3.มีส่วนร่วมกำหนดวันที่ที่จะรับเมล็ดพันธุ์ข้าวที่จะปลูกเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์	16(15.84)	36(35.64)	41(40.59)	4(3.96)	4(3.96)	3.55	0.94	มาก
4.มีส่วนร่วมในการแนะนำสมาชิกด้วยกันในการเตรียมแปลงปลูก	14(13.86)	39(38.61)	40(39.60)	7(6.93)	1(0.99)	3.57	0.85	มาก
5.มีส่วนร่วมเสนอแนะและแนะนำสมาชิกด้วยกันเองถึงวิธีการปลูก การดูแลรักษาแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	17(16.83)	35(34.65)	41(40.59)	8(7.92)	0 (0.00)	3.60	0.86	มาก
6.ให้ความร่วมมือช่วยกันในการตัดข้าวพันธุ์ปนตามหลักการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	53(52.48)	39(38.61)	8(7.92)	1(0.99)	0 (0.00)	4.43	0.68	มากที่สุด
7.มีส่วนร่วมกันตกลงกำหนดระยะเวลาวันเก็บเกี่ยวและลำดับคิวที่จะเก็บเกี่ยวเมล็ดพันธุ์ข้าว	21(20.79)	50(49.85)	25(24.75)	5(4.95)	0 (0.00)	3.86	0.80	มาก
รวม						3.82	0.61	มาก

ตาราง 10 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมในการผลิตข้าวเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านการบริหารงานภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

(n=101)

ด้านการบริหารงานภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	ระดับการมีส่วนร่วม					ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับการมีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1.มีส่วนร่วม บริจาค วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดสร้างที่ทำการกลุ่มเกษตรกรในชุมชนของตนเอง	9(8.91)	32(31.68)	50(49.50)	8(7.92)	2(1.98)	3.38	0.83	มาก
2.มีส่วนร่วมดำเนินงานกลุ่มด้วยความเต็มใจ	41(40.59)	48(47.52)	11(10.89)	1(0.99)	0(0.00)	4.28	0.69	มากที่สุด
3.มีส่วนร่วมจัดทำระเบียบข้อบังคับ ภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	17(16.83)	47(46.53)	30(29.70)	7(6.93)	0(0.00)	3.73	0.82	มาก
4.มีส่วนร่วมเลือกหัวหน้ากลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	34(35.66)	48(47.52)	11(10.89)	5(4.95)	3(2.97)	4.04	0.95	มาก
5.มีส่วนร่วมเลือกคณะกรรมการของกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	36(35.64)	42(41.58)	14(13.86)	6(5.94)	3(2.97)	4.01	1.00	มาก
6.ได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆที่กลุ่มจัดขึ้น	35(34.65)	41(40.59)	23(22.77)	2(1.98)	0(0.00)	4.08	0.80	มาก
7.มีส่วนร่วมชี้แจงปัญหาในด้านต่างๆให้กับหัวหน้ากลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	12(11.88)	48(47.52)	35(34.65)	3(2.97)	3(2.97)	3.62	0.84	มาก
รวม						3.87	0.59	มาก

ตาราง 11 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมในการผลิตข้าวเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านการรับผลประโยชน์จากการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

ด้านการรับผลประโยชน์จากการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	ระดับการมีส่วนร่วม					ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับการมีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. ได้รับการจัดสรรเมล็ดพันธุ์ตรงกับจำนวนที่แจ้งความต้องการปลูก	31(30.69)	40(39.60)	24(23.76)	4(3.96)	2(1.98)	3.93	0.94	มาก
2. ได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในการประสานงานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	24(23.76)	46(45.54)	27(26.73)	3(2.97)	1(0.99)	3.88	0.89	มาก
3. ได้รับความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	35(34.65)	51(50.50)	14(13.86)	1(0.99)	0(0.00)	4.19	0.70	มาก
4. มีส่วนร่วมในการตรวจสอบคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ข้าว เช่นการวัดความชื้น การชั่งวัด น้ำหนักผลผลิต การบรรจุ	27(26.73)	28(27.72)	33(32.67)	9(8.91)	4(3.96)	3.64	1.09	มาก
5. มีส่วนร่วมกันในการกำหนดราคาผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	7(6.93)	13(12.87)	38(37.62)	25(24.75)	18(17.82)	2.66	1.12	ปานกลาง
6. ได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในกรณีผลผลิตเกินโควตาที่ศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์จะจัดซื้อคืน	8(7.92)	32(31.68)	43(42.57)	14(13.86)	4(3.96)	3.26	0.93	มาก
รวม						3.59	0.55	มาก

ตาราง 12 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมในการผลิตข้าวเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

(n=101)

ด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	ระดับการมีส่วนร่วม					ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับการมีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1.มีส่วนร่วมในการประเมินความสำเร็จของกลุ่มในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เช่นการได้รับรางวัลเป็นกลุ่มชาวนาดันแบบในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	1(0.99)	23(22.77)	50(49.50)	24(23.76)	3(2.97)	2.95	0.79	ปานกลาง
2.มีส่วนร่วมในการรายงาน ติดตามงาน ผลงานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	7(6.93)	27(26.73)	41(40.59)	22(21.78)	4(3.96)	3.11	0.95	ปานกลาง
3.มีส่วนร่วมในการเข้าประกวดกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	16(15.84)	22(21.78)	33(32.67)	27(26.73)	3(2.97)	3.21	1.09	ปานกลาง
4.มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการมีส่วนร่วมในกลุ่มให้กลุ่มการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวดีขึ้น	10(9.90)	42(41.58)	31(30.69)	17(16.83)	1(0.99)	3.43	0.92	มาก
รวม						2.93	0.65	ปานกลาง
หมายเหตุ 1) ระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.21 – 5.00								
2) ระดับการมีส่วนร่วมมาก มีค่าเฉลี่ย 3.41 – 4.20								
3) ระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.61 – 3.40								
4) ระดับการมีส่วนร่วมน้อย มีค่าเฉลี่ย 1.81 – 2.60								
5) ระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด มีค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.80								
6) ตัวเลขในเครื่องหมายวงเล็บ หมายถึง ร้อยละของแต่ละรายการ								

ตอนที่ 3 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ของการมีส่วนร่วมด้านต่างๆในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เป็นตัวแปรตาม มีระดับการวัดเป็นอัตราส่วน (Ratio Scale) คือวัดระดับของค่าน้ำหนักคะแนนเฉลี่ย (weight mean score) ส่วนตัวแปรอิสระมีระดับการวัดเป็นอัตราส่วนหรือมีค่าเป็น 0,1 (Dummy) สถิติที่ใช้วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมด้านต่างๆในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเชิงความสัมพันธ์ ได้แก่ การวิเคราะห์การถดถอยพหุแบบปกติ (ตาราง 13)

ในวิเคราะห์ครั้งนี้แบ่งเป็น 2 ส่วนคือ 1) การวิเคราะห์การถดถอยพหุธรรมดา (Multiple Regression Analysis) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติทั่วไปกับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ว่ามีความสัมพันธ์กันหรือไม่อย่างไร และก่อนที่จะวิเคราะห์การถดถอยเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว นั้น จะขอนำเสนอค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's correlation) 2) ค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระแต่ละตัวกับตัวแปรตาม (partial correlation) ที่สัมพันธ์ในทิศทางบวก ได้แก่ เพศ อายุ แหล่งเงินทุน ระยะเวลาในการเข้าร่วมเป็นสมาชิก การได้รับการฝึกอบรมในปีที่ผ่านมา จำนวนพื้นที่ที่ใช้ผลิตเมล็ดพันธุ์ ส่วนตัวแปรอิสระที่เหลือ มีความสัมพันธ์ทางกลับกันและค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระต่างๆด้วยกันมีค่าค่อนข้างต่ำ แสดงถึงการไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระด้วยกัน (Multicollinearity) ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการวิเคราะห์การถดถอย ดังนั้นจึงสามารถนำตัวแปรอิสระเหล่านี้มาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ในรูปแบบของสมการถดถอยได้ (ตาราง 13)

ตาราง 13 ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ตัวแปร	รายละเอียด	การวัด/รหัส
ตัวแปรตาม		รวมตัวแปร
PART	การมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	(MANAG + PLAN + ADMI + BENE + EVAL) / 5
ประกอบด้วยตัวแปรย่อย 5 ตัว		
MANAG	ด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก	ค่าเฉลี่ย
PLAN	ด้านการวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก	ค่าเฉลี่ย
ADMI	ด้านการบริหารงานภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	ค่าเฉลี่ย
BENE	ด้านการรับผลประโยชน์จากการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก	ค่าเฉลี่ย
EVAL	ด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก	ค่าเฉลี่ย
ตัวแปรอิสระ		
SEX	เพศ	ชาย = 1 หญิง = 0
AGE	อายุ	จำนวน (ปี)
EDU	ระดับการศึกษา	ประถมศึกษา = 1 อื่นๆ = 0
STATUS	สถานภาพ	สมรส = 1 อื่นๆ = 0
MEM	จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	จำนวน (คน)
INC	รายได้รวมสุทธิของครัวเรือน	จำนวน (บาท)
FUND	แหล่งเงินทุน	กู้ = 1 อื่นๆ = 0
TIME	ระยะเวลาในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม	จำนวน (ปี)
TRAIN	การได้รับการฝึกอบรมใน ปีที่ผ่านมา	จำนวน (ครั้ง)
INFORM	การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก	จำนวน (ครั้ง)
LAND	จำนวนพื้นที่ที่ใช้ผลิตเมล็ดพันธุ์	จำนวน (ไร่)
PRODUCT	ผลผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก	จำนวน (กิโลกรัมต่อ ไร่)
WATER	แหล่งน้ำหลักที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์	ชลประทาน = 1 อื่นๆ = 0

ตาราง 14 เมตริกซ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามที่ใช้ในการวิเคราะห์

ตัวแปร	การมีส่วนร่วม	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.เพศ	0.267**												
2.อายุ	0.146	0.446**											
3.ระดับการศึกษา	-0.025	0.035	0.203*										
4.สถานภาพ	-0.040	0.100	0.099	-0.127									
5.จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	-0.271**	-0.006	0.063	-0.062	0.075								
6.รายได้สุทธิต่อปี	-0.098	-0.152	-0.004	-0.231	0.184	0.243*							
7.แหล่งเงินทุน	0.080	0.252*	0.143	0.070	-0.071	-0.040	-0.197*						
8.ระยะเวลาในการเข้าร่วมเป็นสมาชิก	0.048	0.159	0.149	0.031	0.099	-0.061	-0.001	-0.126					
9.การได้รับการฝึกอบรมในรอบ	0.281**	0.214*	0.113	0.126	-0.076	-0.104	-0.004	0.013	0.093				
10.การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร	-0.003	0.064	0.040	0.108	0.022	-0.250*	0.024	0.111	0.098	0.177			
11.จำนวนพื้นที่ที่ใช้ผลิตเมล็ดพันธุ์	0.067	-0.035	-0.018	-0.284**	0.273**	0.102	0.512**	-0.045	-0.042	0.095	-0.052		
12.ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	-0.067	0.030	-0.123	0.032	-0.015	-0.150	-0.242*	-0.135	0.416**	-0.055	0.052	-0.192	
13. แหล่งน้ำที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์	-0.105	-0.019	0.043	0.039	-0.040	-0.048	0.106	-0.055	-0.100	-0.058	0.119	0.007	-0.035

หมายเหตุ ** มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01 * มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม การเกษตร ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยรวม

สำหรับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางด้านบุคคล เศรษฐกิจ สังคม การเกษตร ประกอบด้วย 13 ตัวแปรได้แก่ เพศ (SEX) อายุเฉลี่ย (AGE) ระดับการศึกษา (EDU) สถานภาพ (STATUS) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (MEM) รายได้รวมของครัวเรือน (INC) แหล่งเงินทุน (FUND) ระยะเวลาในการเข้าร่วมเป็นสมาชิก (TIME) การได้รับการฝึกอบรมในปีที่ผ่านมา (TRAIN) การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ (INFORM) จำนวนพื้นที่ที่ใช้ผลิตเมล็ดพันธุ์ (LAND) ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (PRODUCT) และ แหล่งน้ำที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ (WATER) กับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (TOTALPART) เพื่อต้องการทราบว่า เป็นไปตามกรอบแนวคิดหรือไม่ โดยมีสมการแสดงความสัมพันธ์ดังนี้

$$\text{PART} = b_0 + b_1\text{SEX} + b_2\text{AGE} + b_3\text{EDU} + b_4\text{STATUS} + b_5\text{MEM} + b_6\text{INC} + b_7\text{FUND} + b_8\text{TIME} + b_9\text{TRAIN} + b_{10}\text{INFORM} + b_{11}\text{LAND} + b_{12}\text{PRODUCT} + b_{13}\text{WATER} \dots\dots\dots(1)$$

โดยที่ b_0 คือค่าคงที่ และ $b_1, b_2, \dots, b_{13}$ เป็นสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระ

ผลการวิเคราะห์การถดถอย พบว่าตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว โดยรวม มี 1 ตัวแปร คือ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน โดยมีระดับนัยสำคัญที่ 0.006 และตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามหรือการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ได้ร้อยละ 23.1 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 76.9 เป็นอิทธิพลจากตัวแปรอื่นๆ (ตาราง 15)

แสดงให้เห็นว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว โดยรวม เนื่องจากในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักจำเป็นต้องใช้กำลังแรงงานจากสมาชิกในครัวเรือนในการผลิตตั้งแต่การเตรียมดิน การหว่าน การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว การบรรจุ เช่น การตัดพันธุ์ป่นออกจากแปลงผลิตเป็นเรื่องที่สำคัญมากที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพความบริสุทธิ์ของเมล็ดพันธุ์ ต้องอาศัยสมาชิกในครัวเรือนในการลงตัด ถ้าจ้างแรงงานอื่นจะดูไม่รู้ว่าต้นไหนคือพันธุ์ป่นที่ต้องตัดทิ้ง โดยในครัวเรือนจะมีพ่อและแม่เป็นแรงงานหลัก จะมีการพูดคุยปรึกษากันตลอดเวลา ส่วนสมาชิกครัวเรือนที่เป็นบุตรจะเป็นแรงงานเสริมมีส่วนร่วมช่วยพ่อแม่ทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์เฉพาะวันหยุด เนื่องจากเข้าไปทำงาน

รับจ้างในตัวเมือง หากจำนวนสมาชิกครัวเรือนเพิ่มมากขึ้นแนวโน้มการมีส่วนร่วมจะลดลง เพราะจำนวนสมาชิกครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นคือ หลานๆที่บุตรไปทำงานในเมืองแล้วฝากเลี้ยงไว้ พ่อแม่ที่เป็นแรงงานหลักในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักต้องแบ่งเวลาส่วนใหญ่ไปเลี้ยงดูหลาน จึงส่งผลต่อการมีส่วนร่วมลดลง

ตาราง 15 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม การเกษตร กับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโดยรวม

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม		
	การมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก		
	b	t	Sig
1.เพศ	0.186	1.776	0.079
2.อายุ	0.028	0.582	0.562
3.ระดับการศึกษา	-0.071	-0.651	0.517
4.สถานภาพ	-0.120	-0.570	0.570
5.จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	-0.168	-2.843	0.006**
6.รายได้รวมของครัวเรือน	-2.90x10 ⁻⁷	-0.423	0.673
7.แหล่งเงินทุน	-0.011	-0.069	0.945
8.ระยะเวลาในการเข้าร่วมเป็นสมาชิก	0.016	0.221	0.826
9.การได้รับการฝึกอบรมใน ปีที่ผ่านมา	0.302	1.963	0.053
10.การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์	-0.064	-0.956	0.342
11.จำนวนพื้นที่ที่ใช้ผลิตเมล็ดพันธุ์	0.034	0.772	0.442
12.ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	-0.048	-0.922	0.359
13.แหล่งน้ำที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์	-0.239	-0.927	0.356
ค่าคงที่	4.056	8.350	0.000
R ²		0.231	(23.1%)
F		2.012	
Sig. F		0.029	

หมายเหตุ ** มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01 * มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม การเกษตร กับการมีส่วนร่วม
ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
ด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

$$\begin{aligned} \text{MANAG} = & b_0 + b_1 \text{SEX} + b_2 \text{AGE} + b_3 \text{EDU} + b_4 \text{STATUS} + b_5 \text{MEM} + b_6 \text{INC} + \\ & b_7 \text{FUND} + b_8 \text{TIME} + b_9 \text{TRAIN} + b_{10} \text{INFORM} + b_{11} \text{LAND} + \\ & b_{12} \text{PRODUCT} + b_{13} \text{WATER} \dots\dots\dots(2) \end{aligned}$$

โดยที่ b_0 คือค่าคงที่ และ $b_1, b_2, \dots, b_{13}$ เป็นสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระ

ผลการวิเคราะห์การถดถอย พบว่าตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม การมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก มี 2 ตัวแปร ได้แก่ ระดับการศึกษา และการได้รับการฝึกอบรมในปีที่ผ่านมา โดยมีระดับนัยสำคัญที่ 0.049 และ 0.000 ตามลำดับ และตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามหรือการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ได้ร้อยละ 21.9 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 78.1 เป็นอิทธิพลจากตัวแปรอื่นๆ (ตาราง 16)

แสดงให้เห็นว่า ระดับการศึกษา และ การได้รับการฝึกอบรมในปีที่ผ่านมาเกี่ยวกับเรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ เนื่องจาก การผลิตเมล็ดพันธุ์หลักต้องใช้น้ำตลอดฤดูในการผลิต และเกษตรกรต้องอาศัยความรู้ ความชำนาญประสบการณ์ ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ ความรู้ที่สมาชิกกลุ่มส่วนมากจะได้รับจากการที่เข้ารับการฝึกอบรมประชุมเกี่ยวข้องกับเรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เช่น รอบเวรในการส่งน้ำประจำฤดูกาล แจ้งจำนวนพื้นที่ที่ผลิตต้องการใช้น้ำ การลดต้นทุนการผลิต การดูแลรักษาโรคแมลง การให้น้ำ การตัดพันธุ์ปน การเก็บเกี่ยว เกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มจะให้ความสำคัญกับการเข้าร่วมฝึกอบรมเพื่อแลกเปลี่ยนแนวคิดว่าความรู้มาปฏิบัติจริง เพื่อให้ได้เมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพ ยังเข้ารับการฝึกอบรมมาครั้งแล้วโน้มน้าการมีส่วนร่วมมากตาม

ในส่วนตัวแปรระดับการศึกษาที่ส่วนมากเกษตรกรมีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาภาคบังคับ มีความสัมพันธ์ทิศทางผกผันกับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ หากสมาชิกมีการศึกษาระดับน้อย โน้มน้าการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์มากขึ้น

เนื่องจากเกษตรกรต้องการอยากรเรียนรู้ เพิ่มพูนความรู้ เพื่อนำความรู้จากการเข้าไปมีส่วนร่วมนำมาพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักให้ได้เมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพ จึงให้ความสำคัญในทุกๆกิจกรรม

ตาราง 16 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม การเกษตร กับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม		
	การมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก		
	b	t	Sig
1.เพศ	0.072	0.380	0.705
2.อายุ	0.096	1.118	0.267
3.ระดับการศึกษา	-0.392	-1.995	0.049*
4.สถานภาพ	0.059	0.156	0.876
5.จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	-0.012	-0.113	0.910
6.รายได้รวมของครัวเรือน	-1.70×10^{-7}	0.138	0.890
7.แหล่งเงินทุน	0.012	0.042	0.967
8.ระยะเวลาในการเข้าร่วมเป็นสมาชิก	-0.074	-0.553	0.581
9.การได้รับการฝึกอบรมในปีที่ผ่านมา	1.059	3.830	0.000**
10.การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์	-0.048	-0.399	0.691
11.จำนวนพื้นที่ที่ใช้ผลิตเมล็ดพันธุ์	0.025	0.316	0.752
12.ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	0.072	0.765	0.446
13.แหล่งน้ำที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์	0.227	0.489	0.626
ค่าคงที่	2.092	2.397	0.019
R ²		0.219	(21.9%)
F		1.865	
Sig. F		0.041	

หมายเหตุ ** มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01 * มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม การเกษตร กับการมีส่วนร่วม
ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
ด้านการวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

$$\begin{aligned} \text{PLAN} = & b_0 + b_1 \text{SEX} + b_2 \text{AGE} + b_3 \text{EDU} + b_4 \text{STATUS} + b_5 \text{MEM} + b_6 \text{INC} + \\ & b_7 \text{FUND} + b_8 \text{TIME} + b_9 \text{TRAIN} + b_{10} \text{INFORM} + b_{11} \text{LAND} + \\ & b_{12} \text{PRODUCT} + b_{13} \text{WATER} \dots\dots\dots(3) \end{aligned}$$

โดยที่ b_0 คือค่าคงที่ และ $b_1, b_2, \dots, b_{13}$ เป็นสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระ

ผลการวิเคราะห์การถดถอย พบว่าตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม
การมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านการ
วางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักมี 1 ตัวแปร ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือนโดยมีระดับ
นัยสำคัญที่ 0.001 และตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามหรือการมี
ส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านการวางแผน
การผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ได้ร้อยละ 22.8 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 77.2 เป็นอิทธิพลจากตัว
แปรอื่นๆ (ตาราง 17)

แสดงให้เห็นว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมใน
การผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านการวางแผนการผลิต
เมล็ดพันธุ์หลัก เนื่องจากการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ต้องอาศัยการตกลงวางแผนการผลิตร่วมกันใน
สมาชิกครัวเรือนก่อนในการแบ่งภาระหน้าที่รับผิดชอบกันภายในครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่ม
เกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จะมีครัวเรือนละหนึ่งท่านเข้าเป็นสมาชิกและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ
ของกลุ่ม ส่วนใหญ่คือพ่อและแม่เป็นหลัก ซึ่งภายในครอบครัวจะต้องมีการพูดคุยปรึกษากัน
ตลอดเวลาในแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ ให้เป็นไปแนวทางเดียวกันระหว่างผู้นำครอบครัวกับสมาชิก
ในครอบครัว ส่วนสมาชิกครัวเรือนที่เป็นบุตรจะมีส่วนร่วมในการวางแผนทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์
หลักน้อยมากเนื่องจากมีงานรับจ้างประจำในตัวเมือง จึงทำให้จำนวนสมาชิกครัวเรือนมี
ความสัมพันธ์แบบผกผันกับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ถ้าหากจำนวนสมาชิก
ครัวเรือนเพิ่มมากขึ้นแนวโน้มการมีส่วนร่วมด้านการวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักจะลดลง
เพราะจำนวนสมาชิกครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นคือ หลานๆที่บุตรไปทำงานในเมืองแล้วฝากให้พ่อแม่ที่เป็น
ผู้นำหลักในการวางแผนการผลิต จำเป็นต้องแบ่งเวลาที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการผลิต
เมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว มาเลี้ยงดูหลาน

ตาราง 17 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม ลักษณะการเกษตร
กับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
ด้านการวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม		
	การมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก		
	b	t	Sig
1.เพศ	0.122	0.847	0.399
2.อายุ	-0.020	-0.291	0.772
3.ระดับการศึกษา	-0.036	-0.771	0.443
4.สถานภาพ	0.012	0.043	0.966
5.จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	-0.286	-3.513	0.001**
6.รายได้รวมของครัวเรือน	-2.60x10 ⁻⁷	-0.282	0.779
7.แหล่งเงินทุน	-0.077	-0.343	0.732
8.ระยะเวลาในการเข้าร่วมเป็นสมาชิก	-0.004	-0.041	0.968
9.การได้รับการฝึกอบรมในปีที่ผ่านมา	0.144	0.683	0.496
10.การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์	-0.080	-0.862	0.391
11.จำนวนพื้นที่ที่ใช้ผลิตเมล็ดพันธุ์	0.058	0.990	0.325
12.ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	-0.030	-0.411	0.682
13.แหล่งน้ำที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์	-0.601	-1.690	0.095
ค่าคงที่	5.269	7.668	0.000
R ²		0.228	(22.8%)
F		1.948	
Sig. F		0.039	

หมายเหตุ ** มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01 * มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม ลักษณะการเกษตร กับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
ด้านการบริหารงานภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

$$\begin{aligned} \text{ADMI} = & b_0 + b_1 \text{SEX} + b_2 \text{AGE} + b_3 \text{EDU} + b_4 \text{STATUS} + b_5 \text{MEM} + b_6 \text{INC} + \\ & b_7 \text{FUND} + b_8 \text{TIME} + b_9 \text{TRAIN} + b_{10} \text{INFORM} + b_{11} \text{LAND} + \\ & b_{12} \text{PRODUCT} + b_{13} \text{WATER} \dots\dots\dots(4) \end{aligned}$$

โดยที่ b_0 คือค่าคงที่ และ $b_1, b_2, \dots, b_{13}$ เป็นสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระ

ผลการวิเคราะห์การถดถอย พบว่าตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม การมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านการบริหารงานภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว มี 3 ตัวแปรได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และ แหล่งน้ำที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ โดยมีระดับนัยสำคัญที่ 0.027, 0.006 และ 0.021 ตามลำดับ และตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามหรือการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านการบริหารงานภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ได้ร้อยละ 24.4 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 75.6 เป็นอิทธิพลจากตัวแปรอื่นๆ (ตาราง 18)

แสดงให้เห็นว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านการบริหารงานภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เนื่องจาก การผลิตเมล็ดพันธุ์หลักต้องอาศัยแรงงานจากสมาชิกครัวเรือน แต่ถ้าจำนวนสมาชิกครัวเรือนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นจะทำให้การมีส่วนร่วมมีแนวโน้มลดลง เพราะจำนวนสมาชิกครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นนั้นภาวะที่ไม่ใช่วัยแรงงานที่จะช่วยในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ซึ่งในครอบครัวหนึ่งๆที่เข้าสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์จะเป็นพ่อหรือแม่เข้าไปมีส่วนร่วมบริหารงานภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ซึ่งต้องแบ่งเวลาส่วนหนึ่งไปเลี้ยงดูหลานที่บุตรฝากเลี้ยงไว้

แหล่งน้ำหลักที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก มีความสัมพันธ์ในทิศทางผกผันกับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักด้านการบริหารงานภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว โดยถ้ามีแหล่งน้ำที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก เพิ่มขึ้นการมีส่วนร่วมมีแนวโน้มจะลดลง เนื่องจากถ้ามีปริมาณน้ำชลประทานที่มากเพียงพอต่อความต้องการใช้ผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก จะไม่พบปัญหาแย่งน้ำกัน การมีส่วนร่วมจึงน้อย แต่ถ้าน้ำชลประทานมีอย่างจำกัดเกษตรกรต้องการใช้น้ำกันมากเกิด

ความขัดแย้งกันขึ้น เกษตรกรร่วมกันในการทำข้อตกลงแบ่งจัดสรรน้ำกันใช้ การมีส่วนร่วมมากขึ้นเพื่อการจัดสรรใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่อย่างจำกัดให้คุ้มค่าและยุติธรรมกับสมาชิกทุกคน

ผลผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ในทิศทางผกผัน โดยถ้าเกษตรกรตัวอย่างได้ผลผลิตเมล็ดพันธุ์หลักกิโลกรัมต่อไร่มีมาก แนวโน้มของการมีส่วนร่วมจะลดลง เนื่องจากเมื่อได้ผลผลิตเมล็ดพันธุ์หลักปริมาณกิโลกรัมต่อไร่สูง เมล็ดพันธุ์หลักมีคุณภาพดี จะได้ราคาขายเมล็ดพันธุ์หลักสูง เป็นที่พึงพอใจของสมาชิกกลุ่มไม่มีปัญหาในเรื่องของราคาทำให้ส่งผลการมีส่วนร่วมน้อยลง ทั้งสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวมีความตั้งใจผลิตเมล็ดพันธุ์หลักให้ได้คุณภาพดี ส่วนมากเกษตรกรจะเข้าร่วมดำเนินงานด้วยความเต็มใจ

ตาราง 18 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม ลักษณะการเกษตรกับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวด้านการบริหารงานภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม		
	การมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก		
	b	t	Sig
1.เพศ	0.178	1.319	0.191
2.อายุ	0.023	0.366	0.716
3.ระดับการศึกษา	0.122	0.862	0.391
4.สถานภาพ	-0.059	-0.218	0.828
5.จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	-0.172	-2.256	0.027*
6.รายได้รวมของครัวเรือน	-3.60x10 ⁻⁷	-0.407	0.685
7.แหล่งเงินทุน	0.120	0.573	0.568
8.ระยะเวลาในการเข้าร่วมเป็นสมาชิก	0.090	0.939	0.350
9.การได้รับการฝึกอบรมในปีที่ผ่านมา	0.034	0.173	0.863
10.การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์	-0.124	-1.426	0.157
11.จำนวนพื้นที่ที่ใช้ผลิตเมล็ดพันธุ์	0.054	0.954	0.342
12.ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	-0.190	-2.817	0.006**

ตาราง 18 (ต่อ)

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม		
	การมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก		
	b	t	Sig
13.แหล่งน้ำที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์	-0.782	-2.349	0.021 [*]
ค่าคงที่	4.966	7.929	0.000
R ²		0.244	(24.4%)
F		2.166	
Sig. F		0.018	

หมายเหตุ ** มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01 * มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม ลักษณะการเกษตร กับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
ด้านการรับผลประโยชน์จากการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

$$\begin{aligned} \text{BENE} = & b_0 + b_1 \text{SEX} + b_2 \text{AGE} + b_3 \text{EDU} + b_4 \text{STATUS} + b_5 \text{MEM} + b_6 \text{INC} + \\ & b_7 \text{FUND} + b_8 \text{TIME} + b_9 \text{TRAIN} + b_{10} \text{INFORM} + b_{11} \text{LAND} + \\ & b_{12} \text{PRODUCT} + b_{13} \text{WATER} \dots\dots\dots(5) \end{aligned}$$

โดยที่ b_0 คือค่าคงที่ และ $b_1, b_2, \dots, b_{13}$ เป็นสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระ

ผลการวิเคราะห์การถดถอย พบว่าตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม การมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านการรับผลประโยชน์ มี 1 ตัวแปรได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน โดยมีระดับนัยสำคัญที่ 0.040 และตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามหรือการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านการรับผลประโยชน์ได้ร้อยละ 21.2 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 78.8 เป็นอิทธิพลจากตัวแปรอื่นๆ (ตาราง 19)

แสดงให้เห็นว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านการรับผลประโยชน์ เนื่องจากการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักเป็นรายได้หลักของครอบครัวที่สมาชิกในครอบครัวที่พ่อแม่รับผิดชอบค่าใช้จ่ายต่างๆของครอบครัว และส่วนหนึ่งมีรายได้จากบุตรให้ใช้จ่ายบ้างที่ช่วยเหลือหลานๆ แต่ถ้าจำนวนสมาชิกครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น จะทำให้การมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านการรับผลประโยชน์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักมีแนวโน้มลดลง เพราะต้องแบ่งเวลาส่วนหนึ่งไปเลี้ยงดูหลาน โอกาสเข้าร่วมรับการฝึกอบรมและกิจกรรมที่กลุ่มจัดขึ้น การได้รับความรู้เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักจึงน้อยลง

ตาราง 19 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม ลักษณะการเกษตรกับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านการรับผลประโยชน์จากการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม		
	การมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก		
	b	t	Sig
1.เพศ	0.185	1.394	0.167
2.อายุ	0.023	0.386	0.700
3.ระดับการศึกษา	-0.008	-0.056	0.955
4.สถานภาพ	-0.259	-0.978	0.331
5.จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	-0.155	-2.083	0.040 [*]
6.รายได้รวมของครัวเรือน	-1.20x10 ⁻⁶	-1.382	0.171
7.แหล่งเงินทุน	0.033	0.160	0.873
8.ระยะเวลาในการเข้าร่วมเป็นสมาชิก	-0.007	-0.071	0.943
9.การได้รับการฝึกอบรมในปีที่ผ่านมา	0.218	1.123	0.264
10.การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์	-0.057	-0.673	0.503
11.จำนวนพื้นที่ที่ใช้ผลิตเมล็ดพันธุ์	0.008	0.153	0.879
12.ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	-0.023	-0.344	0.732

ตาราง 19 (ต่อ)

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม		
	การมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก		
	b	t	Sig
13.แหล่งน้ำที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์	-0.420	-1.290	0.200
ค่าคงที่	4.559	7.436	0.000
R ²		0.212	(21.2%)
F		1.810	
Sig. F		0.046	

หมายเหตุ ** มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01 * มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม ลักษณะการเกษตร กับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
ด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

$$\begin{aligned} \text{EVAL} = & b_0 + b_1 \text{SEX} + b_2 \text{AGE} + b_3 \text{EDU} + b_4 \text{STATUS} + b_5 \text{MEM} + b_6 \text{INC} + \\ & b_7 \text{FUND} + b_8 \text{TIME} + b_9 \text{TRAIN} + b_{10} \text{INFORM} + b_{11} \text{LAND} + \\ & b_{12} \text{PRODUCT} + b_{13} \text{WATER} \dots\dots\dots(6) \end{aligned}$$

โดยที่ b_0 คือค่าคงที่ และ $b_1, b_2, \dots, b_{13}$ เป็นสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระ

ผลการวิเคราะห์การถดถอย พบว่าตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม การมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก มี 1 ตัวแปรได้แก่ เพศ โดยมีระดับนัยสำคัญที่ 0.019, และตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามหรือการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักได้ร้อยละ 22.1 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 77.9 เป็นอิทธิพลจากตัวแปรอื่นๆ (ตาราง 20)

แสดงให้เห็นว่า เพศชายมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก เนื่องจาก การผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ต้องอาศัยเพศชายที่เป็นผู้นำของครอบครัว ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์ เช่น การเข้าร่วมศึกษาดูงานการประกวดกลุ่มเกษตรกร เป็นต้น

ตาราง 20 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม ลักษณะการเกษตรกับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม		
	การมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก		
	b	t	Sig
1.เพศ	0.422	2.385	0.019*
2.อายุ	-0.005	-0.063	0.950
3.ระดับการศึกษา	-0.082	-0.443	0.659
4.สถานภาพ	-0.464	-1.310	0.194
5.จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	-0.184	-1.850	0.068
6.รายได้รวมของครัวเรือน	5.35×10^{-7}	0.469	0.640
7.แหล่งเงินทุน	-0.198	-0.722	0.472
8.ระยะเวลาในการเข้าร่วมเป็นสมาชิก	0.142	1.135	0.260
9.การได้รับการฝึกอบรมในปีที่ผ่านมา	0.376	1.449	0.151
10.การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์	0.026	0.226	0.821
11.จำนวนพื้นที่ที่ใช้ผลิตเมล็ดพันธุ์	0.041	0.565	0.574
12.ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	-0.070	-0.796	0.428
13.แหล่งน้ำที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์	0.345	0.793	0.430
ค่าคงที่	2.967	3.622	0.000
R ²		0.221	(22.1%)
F		1.881	
Sig. F		0.041	

หมายเหตุ ** มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01 * มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

สรุป การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พบว่าในแต่ละด้านมีตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม ($\text{sig} \leq 0.05$) ดังนี้

ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโดยภาพรวมมี ตัวแปรเดียว คือ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน โดยมีนัยสำคัญที่ 0.05 (Sig F = 0.029)

ตัวแปรที่ความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักด้านการจัดการน้ำชลประทานมี 2 ตัวแปรคือ ระดับการศึกษาและการได้รับการฝึกอบรมในปีที่ผ่านมา โดยมีนัยสำคัญที่ 0.05 (Sig F = 0.041)

ตัวแปรที่ความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ด้านการวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก คือจำนวนสมาชิกในครัวเรือน โดยมีนัยสำคัญที่ 0.05 (Sig F = 0.039)

ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับ การมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวด้านการบริหารงานภายในกลุ่มมี 3 ตัวแปร คือจำนวนสมาชิกในครัวเรือน แหล่งน้ำที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ และตัวแปรผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว โดยมีนัยสำคัญที่ 0.05 (Sig F = 0.018)

ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักด้านการรับผลประโยชน์การผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก คือ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน โดยมีนัยสำคัญที่ 0.05 (Sig F = 0.046) และ

ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก คือ เพศ โดยมีนัยสำคัญที่ 0.05 (Sig F = 0.041)

**ตอนที่ 4 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการผลิต
เมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ใน
เขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์**

ผู้วิจัยได้ศึกษาระดับปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ใน 5 ด้านคือ ด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ด้านการวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ด้านการบริหารงานภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านการรับผลประโยชน์จากการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก และด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักโดยมีรายละเอียดดังนี้

ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมด้านต่างๆในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมในการผลิตข้าวเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ (ตาราง 21) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีระดับปัญหาอุปสรรคการมีส่วนร่วมด้านต่างๆในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักโดยรวมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.93) เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมในระดับมาก คือ ด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก (ค่าเฉลี่ย 3.72) ผู้ให้ข้อมูลมีปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง 3 ด้านการวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (ค่าเฉลี่ย 2.88) ด้านการรับผลประโยชน์จากการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว(ค่าเฉลี่ย 2.78) ด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว(ค่าเฉลี่ย 2.68) และผู้ให้ข้อมูลมีปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมในระดับน้อย ในเรื่องด้านการบริหารงานภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวมีปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ ดังนี้

ด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์หลักมีปัญหาอุปสรรคระดับมากที่สุด เนื่องจากปริมาณความต้องการน้ำชลประทานที่ใช้ในการเกษตรยังเป็นปัญหาหลักของเกษตรกรที่อยู่พื้นที่ท้ายน้ำ ซึ่งจะพบปัญหามากที่สุดในช่วงฤดูแล้ง คือปัญหาในการแย่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร โดยสาเหตุเกิดจากการจัดสรรน้ำไม่ทั่วถึง และการขยายตัวของพื้นที่ทำการเกษตรในปีพ.ศ. 2556 เกิดภาวะภัยแล้งโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาเขื่อนลำปาวประกาศหยุดส่งน้ำชลประทานมาในคลองเพื่อทำการเกษตรทุกชนิด ทำการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักไม่ได้ และการขาดแคลนน้ำในช่วงที่ข้าวตั้งท้องก็จะทำให้ผลิตเสียหายเมล็ดพันธุ์ลีบไม่สามารถนำไปทำพันธุ์ได้

ข้อเสนอแนะ เกษตรกรอยากให้หน่วยงานราชการเช่น กรมชลประทาน กรมพัฒนาที่ดิน เข้ามาช่วยในเรื่องการจัดหาแหล่งน้ำเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักให้มีมากขึ้นในฤดูแล้ง หรือช่วงที่ฝนทิ้งช่วงในฤดูฝน เช่น สนับสนุนเครื่องสูบน้ำ สนับสนุนการขุดบ่อเก็บน้ำในไร่นา ลำรางสายน้ำจิ๊ดเพื่อเจาะบาดาล เป็นต้น และในฤดูน้ำหลากพื้นที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ก็น้ำท่วมเพราะ พนังกั้นน้ำพัง ไม่แข็งแรง อยากให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมกับเกษตรกรในพื้นที่ ร่วมกันซ่อมแซมพนังกั้นน้ำให้แข็งแรง

ด้านการวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก พบว่าเกษตรกรมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางและปัญหาที่พบคือ ราคาวัสดุการเกษตรที่มีราคาสูงมาก เช่น ปุ๋ย สารเคมีกำจัดวัชพืชและกำจัดโรคแมลง และค่าแรงงานสูงวันละ 300 บาท แรงงานในครัวเรือนมีน้อยต้องจ้างไถเตรียมแปลง จ้างหว่าน จ้างตัดพันธุ์ปน จ้างเก็บเกี่ยวด้วยแรงงานคน เพื่อต้องการคัดแยกข้าวพันธุ์ปนออกให้มากที่สุดจะได้เมล็ดพันธุ์ที่ดีมีคุณภาพ ทำให้ต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักสูงมาก

ข้อเสนอแนะ เกษตรกรอยากให้หน่วยงานราชการหรือนุคตลที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมวิชาการเกษตร สำนักควบคุมวัตถุอันตรายสำรวจตรวจสอบมาตรฐานของปุ๋ยเคมี วัตถุอันตรายที่ใช้กำจัดวัชพืชและแมลงศัตรูพืช ควรควบคุมราคาขายวัสดุการเกษตร และรัฐบาลควรกำหนดค่าแรงงานขั้นต่ำลดลง มีธนาคารให้สินเชื่อปล่อยกู้ดอกเบี้ยต่ำช่วยเหลือเกษตรกร

ด้านการรับผลประโยชน์จากการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พบว่าเกษตรกรมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางและปัญหาที่คือ ต้องการราคาขายเมล็ดพันธุ์หลักที่สูง ได้กำไรให้คุ้มกับการลงทุน เพราะรายได้หลักของเกษตรกรได้มาจากการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก เพื่อนำมาใช้ขายภายในครัวเรือน และแบ่งไว้สำหรับการลงทุนในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักในฤดูกาลต่อไป

ข้อเสนอแนะ ในการกำหนดราคาเมล็ดพันธุ์หลักควรให้เจ้าหน้าที่จากศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดกาฬสินธุ์ลงพื้นที่สำรวจต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักต่อไร่ร่วมกับสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ เพื่อจะได้กำหนดเกณฑ์ราคาซื้อขายเมล็ดพันธุ์คืนจากเกษตรกรที่ในราคาที่ยุติธรรมต่อไป

ด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก พบว่าเกษตรกรมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกันและปัญหาที่พบเกี่ยวกับการเข้าร่วมประกวดกลุ่มเกษตรกรยังขาดงบประมาณที่มาสนับสนุน

ข้อเสนอแนะเกษตรกรอยากให้มีการสนับสนุนงบประมาณ และดำเนินการประเมินผลให้สม่ำเสมอ ควรให้สมาชิกทุกคนได้มีส่วนร่วมกันประเมินผลทุกๆปี

ด้านการบริหารงานภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพบมีปัญหาและอุปสรรคน้อย เพราะเกษตรกรมีอาชีพหลักคือการทำนา การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจะทำให้ได้ราคาขายข้าวที่สูงกว่าราคาตลาดกลางการเกษตร เมื่อมีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นเวลามีกิจกรรมการดำเนินงานในกลุ่ม สมาชิกก็จะร่วมมือกันด้วยความเต็มใจ เพื่อชีวิตการเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิม

ข้อเสนอแนะของเกษตรกรอยากให้เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมการข้าว กรมชลประทาน กรมส่งเสริมการเกษตร เทศบาลมีการจัดทัศนศึกษา ศึกษาดูงานการบริหารจัดการของกลุ่มอื่นๆ และอยากเข้าร่วมประชุมในวันชาวนาไทย เพื่อนำมาพัฒนาปรับปรุงการบริหารจัดการภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวต่อไป

ตาราง 21 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับปัญหาอุปสรรคการมีส่วนร่วมด้านต่างๆในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

(n=101)

ปัญหาอุปสรรค	ระดับปัญหาและอุปสรรค					ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับปัญหาอุปสรรค
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก	37(36.63)	19(18.81)	27(26.73)	16(15.84)	2(1.98)	3.72	0.17	มาก
ด้านการวางแผนการผลิตผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก	5(4.95)	15(14.85)	50(49.50)	25(24.75)	6(5.94)	2.88	0.90	ปานกลาง
ด้านการบริหารงานภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	4(3.96)	13(12.87)	34(33.66)	39(38.61)	11(10.89)	2.60	0.98	น้อย
ด้านการรับผลประโยชน์จากการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก	7(6.93)	24(23.76)	22(21.78)	36(35.64)	12(11.88)	2.78	1.14	ปานกลาง
ด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก	6(5.94)	17(16.83)	29(28.71)	37(36.63)	12(11.88)	2.68	1.07	ปานกลาง
รวม						2.93	0.65	ปานกลาง

- หมายเหตุ 1) ระดับปัญหาและอุปสรรคมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.21 – 5.00 4) ระดับปัญหาและอุปสรรคน้อย มีค่าเฉลี่ย 1.81 – 2.60
 2) การระดับปัญหาและอุปสรรคมาก มีค่าเฉลี่ย 3.41 – 4.20 5) ระดับปัญหาและอุปสรรคน้อยที่สุด มีค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.80
 3) ระดับปัญหาและอุปสรรคปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.61 – 3.40 6) ตัวเลขในเครื่องหมายวงเล็บ หมายถึง ร้อยละของแต่ละรายการ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 101 ราย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิจัยดังนี้

1. เพื่อศึกษาลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และการเกษตร ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
2. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และการเกษตร กับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
4. เพื่อศึกษาปัญหา และอุปสรรค ต่อการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และการเกษตรของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย(ร้อยละ 64.1) มีอายุเฉลี่ยประมาณ 53 ปีส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสแล้วและจบการศึกษาระดับประถมศึกษาภาคบังคับมีสมาชิกภายในครัวเรือนเฉลี่ยประมาณ 5 คน

ผลการศึกษาลักษณะเศรษฐกิจพบว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีอาชีพในการทำนาเป็นหลัก มีรายได้จากการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักเฉลี่ย 133,140 บาทต่อปี มีรายได้จากการรับจ้างทั่วไปเฉลี่ย 35,004 บาทต่อปี มีรายได้จากการประกอบอาชีพค้าขาย เฉลี่ย 25,033 บาทต่อปี มีรายได้จากการประกอบธุรกิจส่วนตัวเฉลี่ย 42,182 บาทต่อปี มีรายได้จากการเป็นนักการเมืองท้องถิ่น การให้เช่าพื้นที่ทำกิน และเงินที่บุตรแบ่งให้ประจำรายเดือนและเงินรายเดือนผู้สูงอายุ เฉลี่ย 37,825 บาท

ต่อปี มีรายได้รวมสุทธิของครัวเรือนเฉลี่ย 168,406 บาทต่อปี แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการทำเกษตร ได้มาจากการกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์มากที่สุด (ร้อยละ 64.4)

ผลการศึกษาลักษณะสังคมพบว่า ผู้ให้ข้อมูลได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เฉลี่ย 4 ปี ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดได้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม โดยเฉลี่ย 2 ครั้งต่อปี และมีประสบการณ์ในการฝึกอบรมเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก เฉลี่ย 1 ครั้งต่อปี ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นสมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการการการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักจากสื่อต่างๆ จำนวน 12 ครั้งต่อปี โดยส่วนมากจะรับข้อมูลข่าวสารจากหัวหน้ากลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวมากที่สุด และมีการเยี่ยมชมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ เฉลี่ยประมาณ 3 ครั้งต่อปี

ผลการศึกษาลักษณะการเกษตรพบว่า ผู้ให้ข้อมูล มีจำนวนพื้นที่ถือครองโดย เฉลี่ย 17.92 ไร่ต่อครอบครัว มีจำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 14.74 ไร่ มีสภาพการถือครองที่ดินเป็นของตนเอง ร้อยละ 98.0 และมีลักษณะการถือครองที่ดินที่เป็นแบบเช่าที่ดิน ร้อยละ 2.0 มีทำการปลูกข้าวเมล็ดพันธุ์หลักจำนวน 2 ครั้งต่อปี คือนาปีและนาปรังได้ผลผลิตเมล็ดพันธุ์หลักเฉลี่ย 601.11 กิโลกรัมต่อไร่ ราคาขายผลผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก เฉลี่ย 21.67 บาทต่อกิโลกรัม ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดใช้แหล่งน้ำชลประทานเป็นหลักในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พบว่า ผู้ให้ข้อมูลได้มีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักโดยรวมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.58) เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับมาก 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการบริหารงานภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก (ค่าเฉลี่ย 3.87) 2) ด้านการวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก (ค่าเฉลี่ย 3.82) 3) การรับผลประโยชน์จากการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (ค่าเฉลี่ย 3.59) 4) ด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (ค่าเฉลี่ย 3.41) และมีผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับปานกลางในด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (ค่าเฉลี่ย 2.93)

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ผลการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ มีดังนี้

ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโดยภาพรวมมี ตัวแปรเดียว คือ จำนวนสมาชิกในครัวเรือนโดยมีนัยสำคัญที่ 0.05

ส่วนตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในด้านต่างๆโดยมีนัยสำคัญที่ 0.05 มีดังนี้ ด้านการจัดการน้ำชลประทานมี 2 ตัวแปรคือ ระดับการศึกษาและการได้เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักในปีที่ผ่านมา ด้านการวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักมี 1 ตัวแปรคือ จำนวนสมาชิกใน ด้านการบริหารงานภายในกลุ่มมี 3 ตัวแปร คือ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน แหล่งน้ำที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ และผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านการรับผลประโยชน์การผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก คือ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก มี 1 ตัวแปร คือ เพศ

ผลการศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ผู้ให้ข้อมูลมีระดับปัญหาอุปสรรคการมีส่วนร่วมด้านต่างๆในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักโดยรวมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.93) เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมในระดับมาก คือ ด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก เนื่องจากปริมาณน้ำที่ใช้ในการเกษตรยังเป็นปัญหาหลักของเกษตรกรที่อยู่พื้นที่ท้ายน้ำ ซึ่งจะพบปัญหามากที่สุดในช่วงฤดูแล้ง คือปัญหาในการแย่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร โดยสาเหตุเกิดจากการจัดสรรน้ำไม่ทั่วถึง และการขยายตัวของพื้นที่ทำการเกษตรทำให้มีความต้องการใช้น้ำมากขึ้น โดยสมาชิกผู้ให้ข้อมูลมีข้อเสนอแนะดังนี้ให้หน่วยงานทางราชการเข้ามาช่วยในเรื่องการจัดการแหล่งน้ำให้มีมากขึ้นในฤดูแล้ง หรือช่วงที่ฝนทิ้งช่วงในฤดูฝนควรสนับสนุนเครื่องสูบน้ำ สนับสนุนการขุดบ่อเก็บน้ำในไร่นา เป็นต้น และในฤดูน้ำหลากพื้นที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ก็น้ำท่วม เพราะผนังกันน้ำรั่ว ไม่แข็งแรง ก็อยากให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมกับเกษตรกรในพื้นที่ร่วมกันซ่อมแซมผนังกันน้ำให้แข็งแรง

อภิปรายผลการวิจัย

จากข้อมูลพื้นฐานทางด้านลักษณะส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ซึ่งสอดคล้องกับ ภาคภูมิ มีสุข (2555: 46) ได้ระบุว่าเพศชายเป็นหัวหน้าครอบครัวมีอำนาจในการตัดสินใจสูงกว่าเพศหญิงเมื่อมีกิจกรรมส่วนร่วมใดๆ ในชุมชนหัวหน้าครอบครัวมักจะเข้าร่วมในกิจกรรมนั้น และยังสอดคล้องกับ ปัญญา หิรัญศรี (2529: 185) ได้ระบุว่าเพศชายนั้นมีความเชื่อมั่นและมีเหตุผล หรือชอบตัดสินใจมากกว่าเพศหญิง กับ มีอายุระหว่าง 46-55 ปี ทั้งนี้เนื่องจากผู้ที่มีอายุน้อย และอยู่ในวัยแรงงานหนุ่มสาว ส่วนใหญ่ได้อพยพเข้าไปศึกษาต่อในเมือง อีกทั้งยังเข้าไปรับจ้างใช้แรงงานในตัวเมือง

ระดับการศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาภาคบังคับ ซึ่งสอดคล้องกับมงคล จินดาธรรม (2552:54) ที่ระบุว่า สาเหตุที่ทำให้ประชากรในชนบทมีการศึกษาหรือขาดมาตรฐานการศึกษา เนื่องจากว่าชนบทเกษตรนั้นมักห่างไกลความเจริญขาดแคลนสถานศึกษา รวมทั้งส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องรายได้ต่ำทำให้ไม่มีเงินเรียนต่อในระดับสูงขึ้น ซึ่งเป็นปัญหา และอุปสรรคในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการน้ำชลประทานเพื่อการเกษตร เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ โดยยังเข้าใจว่าน้ำเป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างไม่จำกัด

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน พบว่าส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขนาดเล็กโดยสมาชิกอยู่ระหว่าง 4 ถึง 5 คน สอดคล้องกับเกณฑ์ชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานที่ต้องการให้แต่ละครัวเรือนมีบุตรไม่เกิน 2 คน และจากการสำรวจความจำเป็นพื้นฐานระดับครัวเรือนปี พ.ศ. 2556 พบว่าในชนบทบุตรที่แต่งงานแล้วจะเข้าไปทำงานรับจ้างในเมืองและยังไม่ออกเรือนเมื่อมีลูกจะนำลูกหลานกลับมาฝากให้ปู่ย่าตายายเลี้ยงดูแต่ที่ภูมิลำเนาตน

ประสบการณ์ในการฝึกอบรมของสมาชิกกลุ่ม พบว่าผู้ให้ข้อมูลได้เข้าร่วมรับการฝึกอบรมเฉลี่ย 1 ครั้งต่อปีและส่วนมากเคยได้เข้าร่วมรับฝึกอบรมเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ทำให้เกษตรกรมีความรู้และได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากเจ้าหน้าที่ทางราชการและจากสมาชิกกลุ่มด้วยกันเอง ซึ่งเป็นเรื่องที่เกษตรกรสนใจและนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมนำไปปฏิบัติจริง จึงทำให้เกษตรกรสนใจเข้าร่วมในการฝึกอบรมมาก ซึ่งสอดคล้องกับสุมนทนา พรหมบุญ (2557: ระบบออนไลน์) ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง (Active Participation Theory) การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง ได้รับการฝึกฝนทักษะชีวิตต่างๆ การแสวงหาความรู้ การคิด การจัดการความรู้ การแสดงออก การสร้างความรู้ใหม่ และการทำงานกลุ่ม ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้เป็นทั้งคนเก่ง คนดี และมีความสุข กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

การได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลที่เป็นสมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่รับสื่อต่างๆจำนวน 12 ครั้งต่อปี โดยส่วนมากสมาชิกกลุ่มจะรับข้อมูลข่าวสารจากหัวหน้ากลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโดยตรง สอดคล้องกับ ประทีป เรืองมาลัย (2545: 79) ที่ระบุว่า การได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเป็นปัจจัยที่สำคัญมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานเพื่อการเกษตร ทั้งนี้เพราะว่าผู้ที่มีความสนใจในการรับฟังข้อมูลข่าวสารจะมีความตื่นตัว หมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ จึงมักให้ความสำคัญกับการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการน้ำชลประทาน ไม่สอดคล้องกับ มงคล จินดาธรรม(2552: 66) ระบุว่า เกษตรกรส่วนมากจะรับข้อมูลข่าวสารจากหอกระจายเสียงประจำหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐ ถ้าเป็นสื่ออื่นๆจะทราบข้อมูลข่าวสารน้อยมากเนื่องจากผู้มีอาชีพเกษตรกรส่วนใหญ่มักใช้เวลาส่วนมากในไร่ของตนเอง

ข้อมูลการเกษตรพบว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด มีพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 14.74 ไร่ มีสภาพการถือครองที่ดินเป็นของตนเอง ได้ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 601.11 กิโลกรัม/ไร่ ราคาขายผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เฉลี่ย 21.67 บาท/กิโลกรัม ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดใช้น้ำเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักจากแหล่งน้ำชลประทาน เพราะน้ำเป็นปัจจัยสำคัญในการทำเกษตร

ด้านการจัดการน้ำชลประทาน สมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว โดยภาพรวมการมีส่วนร่วมในระดับมาก เนื่องจากน้ำชลประทานเป็นทรัพยากรหลักที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ถ้าขาดน้ำแห้งแล้งจะไม่สามารถทำการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ถ้าน้ำชลประทานมีน้อยมีอยู่อย่างจำกัดจำเป็นต้องร่วมกันจัดการน้ำชลประทาน สร้างความเสมอภาคในการกระจายน้ำให้เป็นธรรมมากที่สุด มีส่วนร่วมในการออกระเบียบกฎเกณฑ์ในการจัดสรรน้ำ การบำรุงรักษาและซ่อมแซมระบบชลประทาน รวมถึงการหาทางออก และแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งร่วมกันเกี่ยวกับการใช้น้ำ ชูชีพ พิพัฒนศิริ และคณะ (2543: 2) ได้สรุปเกี่ยวกับแนวคิดที่หลากหลายที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์องค์กร ว่า แต่โดยธรรมชาติของการเกิดองค์กรนั้นจะมาจากการรวมกลุ่มคนที่มีความต้องการที่จะตอบสนองเป้าหมายร่วมกันเสมอ เช่นเดียวกับการจัดตั้งองค์กรเพื่อจัดการทรัพยากรน้ำนั้น ถือว่าเป็นการรวมตัวกันของผู้คนเพื่อดำเนินการร่วมกันในการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนและให้เพียงพอของทรัพยากรในธรรมชาติโดยเฉพาะน้ำจืดและน้ำผิวดิน จะได้ประโยชน์มากกว่าต่างคนต่างทำ จึงเป็นกระบวนการที่วิวัฒนาการไปสู่การรวมกลุ่มเป็นชุมชนที่มุ่งกระทำการใด ๆ เพื่อป้องกันการแข่งขันกันเพื่อความเสมอภาค เพื่อสร้างกลไก เสริมสร้างวินัยโดยการกำหนดเงื่อนไขในการอยู่ร่วมกันและแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชนนั้น เมื่อมีการรวมตัวกันมากขึ้น สถานภาพแปรเปลี่ยนไปในทาง กายภาพ เช่น เป็นชุมชนเมือง เป็นประเทศ เป็นรัฐและเป็นสังคมโลกต่อไป ทั้งไพรัตน์ เจริญรินทร์ (2529: 67) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของ

ประชาชน ในการพัฒนา ว่าต้องมีส่วนร่วมในลักษณะ ร่วมในการตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มี จำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมร่วมกัน

ด้านการวางแผนการผลิต สมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวมีระดับการมีส่วนร่วม ภาพรวมในการมีส่วนร่วม ระดับมาก เนื่องจาก การวางแผน การกำหนดระยะเวลาในการ ดำเนินขั้นตอนกิจกรรม ต่างๆร่วมกัน ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักจะทำให้สมาชิกกลุ่มมีทิศทางใน การทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ได้เมล็ดพันธุ์หลักที่มีคุณภาพราคาขายเมล็ดสูงกว่าตลาดกลาง ซึ่งได้สอดคล้องกับ ไพรัตน์ เสงี่ยมฤทธิ์ (2529: 67) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของ ประชาชน ในการพัฒนา ประชาชนมีลักษณะการมีส่วนร่วมร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงาน หรือ โครงการ หรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน

ด้านการบริหารภายในกลุ่ม สมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว มีส่วนร่วม ในการผลิตข้าวเมล็ดพันธุ์หลัก โดยรวมมีระดับการมีส่วนร่วมในระดับมาก เนื่องจากสมาชิกกลุ่มมี ส่วนร่วมดำเนินงานกิจกรรมทุกกิจกรรมของกลุ่มด้วยความเต็มใจ มีส่วนร่วม บริจาค วัสดุอุปกรณ์ ที่ใช้ในการจัดสร้างที่ทำการกลุ่มเกษตรกรในชุมชนของตนเอง การมีส่วนร่วมเลือกหัวหน้ากลุ่ม คณะกรรมการ ร่วมจัดทำระเบียบข้อบังคับ ภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว มีส่วนร่วมชี้แจง เสนอแนะวิธีการแก้ปัญหาในด้านต่างๆให้กับหัวหน้ากลุ่มและสมาชิกกลุ่มเพื่อจะได้เป็นกลุ่มที่ เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป ไม่สอดคล้องกับ จำเริญ โกมลวานิช (2553: 73)พบว่าระดับการมีส่วนร่วมด้านการบริหารจัดการการใช้น้ำชลประทานของกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ด้านการจัดทำ ข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มในการมีส่วนร่วมด้านการจัดการน้ำชลประทานในภาพรวม อยู่ใน ระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีระดับการมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับปานกลางถึง น้อย โดยการมีส่วนร่วมปฏิบัติตามข้อตกลง ระเบียบ ข้อบังคับ กติกา หรือกฎเกณฑ์ในการ บำรุงรักษาภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานมีค่าเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมมาก รองลงมาได้แก่ การมีส่วนร่วมปฏิบัติตามข้อตกลง ระเบียบ ข้อบังคับ กติกา หรือกฎเกณฑ์ในการใช้น้ำภายในกลุ่ม ผู้ใช้น้ำชลประทาน ส่วนการมีส่วนร่วมแสดงข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะ และตัดสินใจในการจัดทำ ข้อตกลง ระเบียบ ข้อบังคับ กติกา หรือกฎเกณฑ์ในการใช้น้ำ และบำรุงรักษาภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ ชลประทานมีค่าเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมน้อยสุด

ด้านการรับผลประโยชน์ สมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว มีส่วนร่วม ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก มีระดับการมีส่วนร่วมโดยรวมในระดับมาก เนื่องจาก สมาชิกได้รับ ผลประโยชน์จากการจัดตั้งกลุ่มและการเข้าไปมีส่วนร่วมในกลุ่ม เช่น ได้รับความรู้เกี่ยวกับขั้นตอน วิธีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในการประสานงานในการ ผลิต ได้ขายผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวราคาสูงกว่าตลาดกลาง สร้างรายได้ให้กับครอบครัว สอดคล้อง

กับ ภาคภูมิ มีสุข (2555: 87) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการร่วมรับผลประโยชน์ พบว่าเกษตรกรมีระดับการมีส่วนร่วมระดับมาก เนื่องจากเกษตรกรได้รับผลประโยชน์จากโครงการ เช่น ได้รับความรู้ ความเข้าใจและวิธีการต่างๆ ในการเลี้ยงปลาสัตว์ให้ปลอดภัย เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว

สมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว มีส่วนร่วมระดับน้อยที่สุดในประเด็นการมีส่วนร่วมในการกำหนดราคาขายผลผลิตเมล็ดพันธุ์หลักเนื่องจากผู้ที่กำหนดราคาซื้อจะเป็นเจ้าหน้าที่ของศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จากประเด็นนี้เจ้าหน้าที่ควรชักชวนให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมให้มาก เช่น ทำแบบสอบถามความพึงพอใจในราคามูลค่าพันธุ์หลักที่เกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ควรให้เกษตรกรเป็นผู้กำหนดราคาที่ต้องการขายเอง

ด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก สมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว มีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก มีระดับการมีส่วนร่วมโดยรวมในระดับปานกลาง เนื่องจาก สมาชิกกลุ่มต้องการในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการมีส่วนร่วมในกลุ่มให้กลุ่มการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวดีขึ้น แต่ยังขาดงบประมาณสนับสนุนทั้งการประเมินกลุ่มนั้นๆ จะจัดขึ้นขาดความสม่ำเสมอ สมาชิกบางรายไม่เคยได้เข้าร่วมการประเมินซึ่งสอดคล้องกับ ภาคภูมิ มีสุข (2555: 61) จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่มีระดับการมีส่วนร่วมในการประเมินความสำเร็จของกิจกรรมปลาสัตว์ให้ปลอดภัยในระดับปานกลาง

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และการเกษตรกับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ มี 1 ตัวแปร คือ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

จำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เนื่องจาก ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักจำเป็นต้องใช้กำลังแรงงานจากสมาชิกในครัวเรือนในการผลิตตั้งแต่การเตรียมดิน การหว่าน การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว การบรรจุ เช่น การตัดพันธุ์ปนออกจากแปลงผลิตเป็นเรื่องที่สำคัญมากที่ส่งผลต่อคุณภาพความบริสุทธิ์ของเมล็ดพันธุ์ ต้องอาศัยสมาชิกในครัวเรือนของตนในการลงตัด ถ้าจ้างแรงงานอื่นก็จะดูพันธุ์ปนไม่เป็นต้นไหนคือพันธุ์ปนที่ต้องตัดออก โดยสมาชิกในครัวเรือนก็จะมีพ่อและแม่เป็นแรงงานหลัก จะมีการพูดคุยปรึกษากันตลอดเวลา ส่วนสมาชิกครัวเรือนที่เป็นบุตรจะเป็นแรงงานเสริมมีส่วนร่วมช่วยพ่อแม่ทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์หลักเฉพาะวันหยุด เนื่องจากเข้าไปทำงานรับจ้างในตัวเมือง หากจำนวนสมาชิกครัวเรือนเพิ่มมากขึ้นแนวโน้มการมีส่วนร่วมจะลดลง เพราะจำนวนสมาชิกครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นคือ หลานๆ ที่บุตรไปทำงานในเมืองแล้วฝากให้ปู่ย่า

ตายายเป็นแรงงานหลักในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก จึงส่งผลกระทบต่อความร่วมมือในทิศทางผกผัน เพราะเวลาส่วนหนึ่งต้องแบ่งมาเลี้ยงดูแลหลาน ดูแลความเรียบร้อยบ้านและภาระกิจอื่นๆด้วย

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ซึ่งสามารถนำไปเป็นข้อมูลสำหรับผู้บริหารในระดับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขแผนงานการดำเนินงานให้บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดกาฬสินธุ์ควรมีการจัดสัมมนา และศึกษาดูงาน การผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของชุมชนอื่น ๆ โดยให้สิทธิผู้เป็นสมาชิกกลุ่มทุกคนได้เข้าไปร่วมกิจกรรม เข้าไปดูงานที่มีการบริหารจัดการที่ดี และประสบความสำเร็จ เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีประสบการณ์ในด้านการศึกษาดูงานนอกเขตพื้นที่ และเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้กับหน่วยงานต่างพื้นที่ ศึกษาถึงปัญหา และแนวทางการแก้ไข ปัญหาที่จะเกิดขึ้นในปัจจุบัน และในอนาคตข้างหน้า ซึ่งการมีประสบการณ์ในด้านการศึกษาดูงาน เกษตรกรจะได้รับความรู้ และแนวคิดใหม่ ๆ สามารถนำความรู้ที่ได้ มาพัฒนาปรับปรุง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักให้ดียิ่งขึ้น

2. ศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดกาฬสินธุ์ควรทำงานแบบบูรณาการร่วมกับเจ้าหน้าที่ของชลประทานหรือเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน ควรเข้าไปส่งเสริมหรือให้คำแนะนำกลุ่มเกษตรกรในเรื่องการขุดบ่อเพื่อสำรองน้ำไว้ในฤดูแล้ง ทั้งนี้พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีพื้นที่เก็บกักน้ำ ในการเกษตร ฤดูแล้งเกษตรกรต้องอาศัยน้ำจากแหล่งน้ำชลประทาน หรือในช่วงฤดูฝนที่ฝนทิ้งช่วงเป็นหลักในการทำเกษตร ซึ่งในช่วงฤดูแล้งมีปริมาณน้ำที่น้อย ทำให้ปริมาณน้ำมีไม่พอต่อความต้องการของเกษตรกร ส่งผลให้การเพาะปลูกในภาคการเกษตรเสียหาย และได้ผลผลิตน้อยลง

และร่วมกับกรมส่งเสริมการเกษตร ในการให้ความรู้เพื่อเปลี่ยนทัศนคติมุ่งไปสู่การปฏิบัติจริงได้เกี่ยวกับการทำ “ การเกษตรทฤษฎีใหม่” ที่มีการแบ่งสรรจัดการพื้นที่ออกเป็นสัดส่วน 30-30-30-10 ซึ่งเป็นแนวทางหรือหลักการในการจัดการทรัพยากรระดับไร่นาคือที่ดินและน้ำ เพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในการดำเนินการทฤษฎีใหม่ ได้พระราชทานขั้นตอนดำเนินงาน ดังนี้ สถานะพื้นฐานของเกษตรกร คือ มีพื้นที่น้อย ค่อนข้างยากจน

อยู่ในเขตเกษตรน้ำฝนเป็นหลัก โดย พื้นที่ส่วนที่หนึ่งประมาณ 30% ให้ขุดสระเก็บกักน้ำ เพื่อใช้เก็บกักน้ำฝนในฤดูฝนและ ใช้เสริมการปลูกพืชในฤดูแล้ง ตลอดจนการเลี้ยงสัตว์น้ำและพืชน้ำต่าง ๆ (สามารถเลี้ยงปลา ปลูกพืชน้ำ เช่น ผักบุ้ง ผักกะเฉด ฯ ได้ด้วย) พื้นที่ส่วนที่สองประมาณ 30% ให้ปลูกข้าวในฤดูฝน เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวันในครัวเรือนให้เพียงพอตลอดปี เพื่อตัดค่าใช้จ่ายและสามารถพึ่งตนเองได้ พื้นที่ส่วนที่สามประมาณ 30% ให้ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผัก พืชไร่ พืชสมุนไพร ฯลฯ เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวัน หากเหลือบริโภคนำไปจำหน่าย และพื้นที่ส่วนที่สี่ประมาณ 10% ใช้เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ และโรงเรือนอื่น ๆ (ถนน คันดิน กองฟาง ลานตาก กองปุ๋ยหมัก โรงเรือน โรงเพาะเห็ด คอกสัตว์ ไม้ดอก ไม้ประดับ พืชผักสวนครัวหลังบ้าน เป็นต้น

3. หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องที่จะช่วยให้เกษตรกรได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง เช่น กรมการข้าว องค์การบริหารส่วนตำบล กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน เพื่อให้เข้ามีส่วนร่วมในการจัดการฝึกอบรมอาชีพให้กับเกษตรกร เช่น การอบรมความรู้ในเรื่องพืชที่เป็นความต้องการของตลาด การปลูกพืชหมุนเวียน เนื่องจากในปัจจุบันเกษตรกรส่วนใหญ่มักจะปลูกพืชเชิงเดี่ยว ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรล้นตลาด ได้ราคาต่ำ และเพื่อเป็นการส่งเสริมให้ปลูกพืชที่ใช้น้ำได้เหมาะสมกับฤดูกาลเพาะปลูก ทั้งนี้การจัดฝึกอบรมในเรื่อง ต่าง ๆ เหล่านี้ อาจจะเป็นการเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มอาชีพอื่น ๆ กันมากขึ้น

4. จากผลการวิจัยพบว่าจำนวนสมาชิกครัวเรือนมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในทิศศกผัน อายุเกษตรกรมากใกล้เข้าวัยชรา และจบการศึกษาภาคบังคับเท่านั้น ทำให้ตระหนักถึงแรงงานในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักในอนาคตข้างหน้าจะขาดแคลนเกษตรกรที่มีความรู้และประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ถ้าหากลูกหลานเกษตรกรไม่ได้รับการถ่ายทอดความรู้นี้จากพ่อแม่ จึงเสนอแนะให้มี “โครงการลูกหลานชาวนารักษ์อาชีพการทำนา” ซึ่งจะต้องได้รับความร่วมมือในภาครัฐ เช่น กรมการข้าว กรมส่งเสริมการเกษตร และภาคการศึกษาเช่น วิทยาลัยการเกษตร มหาวิทยาลัย โดยในกิจกรรมของโครงการเริ่มต้นลูกหลานของเกษตรกรที่ทำนาลงทะเบียนเข้าร่วมโครงการ และลงมือปฏิบัติจริงในแปลงนาของตนเองภายใต้คำแนะนำของพ่อแม่ ถ้าได้ผลผลิตตามกฎกติกาที่กำหนดภาคการศึกษาให้ออกใบประกอบวิชาชีพการทำนา เพื่อให้ยกระดับการศึกษาในวิชาชีพสามารถนำไปสมัครงานรับราชการในสังกัดที่เกี่ยวข้องเช่นตำแหน่งผู้ช่วยนักวิจัยในกรมการข้าว กรมวิชาการ กรมส่งเสริมการเกษตร เป็นต้น เพราะบุคคลในหน่วยงานภาครัฐขาดแคลน

5. จากผลการวิจัยเกษตรกรต้องการขายราคาดมัลล็ดพันธุ์ข้าวให้มีรายได้หลักเพิ่มขึ้น เพื่อนำมาเลี้ยงดูแลครอบครัว จึงเสนอแนะพ่อค้าคนกลาง โรงสี หรือรัฐบาลที่ได้ผลกำไรจากการค้าขายข้าวของเกษตรกรที่เคยรับซื้อแบ่งเป็นเงินโบนัสประจำปีคืนกำไรให้กับเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้าง

6. ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักจะให้ได้คุณภาพตามกำหนดมาตรฐานตามกรมการข้าว ขึ้นอยู่กับตัวเกษตรกรเองต้องมีรักในอาชีพชาวนาซื่อสัตย์ ใช้ความขยันหมั่นเพียร ใส่ใจดูแลแปลงผลิดอย่างสม่ำเสมอปฏิบัติตามขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวตามที่เจ้าหน้าที่แนะนำส่งเสริมให้ความรู้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. เนื่องจากกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวมีด้วยกันทุกจังหวัดทั่วประเทศไทย มี 23 ศูนย์การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ดังนั้นการวิจัยจึงครั้งนี้ไม่ครอบคลุมทั้งหมด ควรศึกษาวิธีการดำเนินงาน และการบริหารงานของกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ประสบความสำเร็จทั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการสนับสนุน และส่งเสริมการดำเนินงานในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักในอนาคต และควรได้มีการศึกษาในเชิงเปรียบเทียบ ตำบล อำเภอ ในด้านการบริหารงานของเกษตรกรว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร และควรศึกษาการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักในหลาย ๆ จังหวัด เพื่อศึกษาเปรียบเทียบในแต่ละจังหวัด ว่าเกษตรกรมีความคิดเห็น หรือการมีส่วนร่วมในแต่ละจังหวัดมากน้อยเพียงใด

2. การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ของเจ้าหน้าที่ศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ตลอดจนเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ทุกๆส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ทำการวิจัยด้วย เพื่อที่จะได้รับทราบความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ต่อการเข้าไปส่งเสริมด้านต่างๆ ให้แต่ละกลุ่มที่เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ซึ่งจะนำมาปรับปรุงงานการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ให้ดีขึ้นต่อไป

3. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในรูปแบบการวิจัย ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ในเชิงคุณภาพ เพื่อให้การวิจัยมีมุมมองที่กว้างขึ้น และเข้าไปศึกษาถึงการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการทรัพยากรน้ำในชุมชนเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ควรมีการศึกษาในด้านการจัดการบริหารการใช้น้ำของเจ้าหน้าที่ชลประทานรวมถึง เจ้าหน้าที่ศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ที่อยู่ในพื้นที่ เพื่อให้

ทราบถึงมุมมองของแต่ละกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการจัดการบริหารการใช้น้ำเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักว่ามีแนวทางการบริหารจัดการแตกต่างกันอย่างไร เพราะน้ำเป็นสิ่งสำคัญในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

4.ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในรูปแบบการวิจัยที่มีผลต่อการยอมรับขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก วัดประเมินความรู้ของเกษตรกรในเรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก จะได้ทำให้ทราบว่าเกษตรกรมีความรู้ในระดับใด มีความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานมาพัฒนาคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าวต่อไป

5.ควรศึกษาเพิ่มในเรื่องความคาดหวังต่อทิศทางในอนาคตของอาชีพชาวนาไทยให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการกำหนดวางแผนอนาคตของอาชีพชาวนา

บรรณานุกรม

กรมชลประทาน. 2544. การบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม (Participatory Irrigation Management-PIM). เชียงใหม่: ฝ่ายจัดสรรน้ำและบำรุงรักษา โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตง. (เอกสารอัดสำเนา).

_____. 2548. การบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วมด้านการบำรุงรักษา. กรุงเทพฯ: กลุ่มงานพัฒนาการบริหารน้ำ สำนักอุทกวิทยาและบริหารน้ำ.

กรรณิกา ชมดี. 2524. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารพัดทำนุ อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

โกวิท นวลวัฒน์ และ พรรณนีย์ วิชชาชู. 2537. ไร่นาสวนผสม: ทางเลือกของเกษตรกรภาคใต้ โครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร.

โกวิท พวงงาม, ปรีดี โชติช่วง และ พิชัย หวดสูงเนิน. 2536. การพัฒนาชุมชน และการบริหารงานพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: นิชการพิมพ์.

โกวิท ศรีเพชรพงษ์. 2548. รูปแบบและวิธีการพัฒนากลุ่มสตรีแม่บ้านที่ประสบความสำเร็จตามโครงการ OTOP : กรณีศึกษากลุ่มสตรีแม่บ้าน อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์. ชลบุรี: วิทยาลัยสาขาวิชานโยบายสาธารณะ, มหาวิทยาลัยบูรพา.

จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ. 2527. การพัฒนางานชนบท. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

จิตติศักดิ์ ศรีปัญญา. 2537. กระบวนการตัดสินใจยอมรับเทคโนโลยีการปลูกถั่วลิสงของเกษตรกรอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.

จำเนียร โกมลวานิช. 2553. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานในเขตจัดรูปที่ดินด้านการบริหารจัดการการใช้น้ำ: ศึกษากรณีโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาพนมทวนอำเภอดำรงวิทยาคาร จังหวัดกาฬสินธุ์. กาฬสินธุ์: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์.

ชมพูนุช ผลกล้วย. 2535. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกสหกรณ์ผู้ใช้น้ำในการดำเนินงาน และบำรุงรักษาชลประทานในไร่นา: ศึกษาเฉพาะกรณีสหกรณ์ผู้ใช้น้ำ ดพบุรี จำกัด ในเขตโครงการชลประทานโคกเทียม อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- ชุดิวรรณ สิทธิเลิศ. 2543. การศึกษาศักยภาพการบริหารจัดการน้ำโดยองค์การผู้ใช้น้ำ
กรณีศึกษา องค์การผู้ใช้น้ำในเขตโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่.
กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุทธิกร ขวัญชัยนันท. 2546. ความต้องการปลูกสมุนไพรรักษาโรคในโครงการส่งเสริมการ
ปลูกสมุนไพรรักษาโรคของศูนย์พัฒนาวัตถุชีวภัณฑ์ อำเภอบ้านนา จังหวัดสุพรรณบุรี. เชียงใหม่:
ปัญหาพิเศษปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ฐาติ คำภู. 2507. ชลกร ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2506-07. กรุงเทพฯ: กรมชลประทาน.
- ฐิพ ใจมั่น. 2537. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านแพะ อำเภอสัน
กำแพง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สถาบันเทคโนโลยีการ
เกษตร แม่โจ้.
- ฐิพ พัฒนศิริ, สุชาติ สุขารมณ์, กอบเกียรติ ผ่องพูน, วิรัตน์ ขาวอุบลัมปี และทวีวงศ์ เทียนเสรี.
2543. โครงการศึกษาการบริหารจัดการเก็บค่าน้ำ. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ
วิจัย.
- ทวีทอง หงษ์วัฒน์. 2527. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษา
นโยบายสาธารณะสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ทักษิณ ศิริวรรณ. 2522. ผลกระทบของการใช้น้ำชลประทานที่มีต่อการยอมรับวิทยาการเกษตร
แผนใหม่ของเกษตรกรในเขตโครงการชลประทานพิษณุโลก. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์
ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทักษิณ อนามัย และพรเทพ พัฒนานุรักษ์. 2535. บทบาทและความร่วมมือด้านกำลังคนจาก
หน่วยงานของเอกชนต่อการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ธีรวัฒน์ ชูรัตน์. 2541. ความคาดหวังของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการป้องกันและกำจัด ศัตรูข้าว
โดยวิธีผสมผสานในจังหวัดยโสธร. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. 2533. แนวทางในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท.
กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.
- นำชัย ทนุผล และสุณิลา ทนุผล. 2531. การพัฒนาชุมชน: หลักการและยุทธวิธี. เชียงใหม่:
ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.
- นรินทร์ จงวุฒิเวศย์. 2527. กลวิธีแนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงาน
พัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณะสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.

- นิรันทร ทัพไชย. 2533. การมีส่วนร่วมของสตรีในการจัดการเรื่องน้ำเพื่อการเกษตร ศึกษาเฉพาะกรณีแม่บ้านโครงการพัฒนาการเกษตรชลประทานอ่างเก็บน้ำห้วยแอ่ง จังหวัดร้อยเอ็ด. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บุญสม วราเอกศิริ. 2529. หลักและวิธีการส่งเสริมการเกษตร. เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร, สุทธิชัย ออบอุ้น (พระมหา), สหัทธยา วิเศษ, จันทนา เบญจทรัพย์ และชลกาญจน์ สาชนนารี. 2543ก. กระบวนการทางเทคนิคการทำงานในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- _____. 2543ข. กระบวนการทางเทคนิคการทำงานในการพัฒนา. น. 25-30 อ้างถึงใน สาวิตรี พะยอมแย้ม. 2549. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชาวไร่อ้อยเขตภาคกลางในการกำหนดราคาอ้อย. เชียงใหม่: ปัญหาพิเศษปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ประทีป เรืองมัลย์. 2545. การมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำชลประทานชลประทานของโครงการชลประทานเขื่อนแม่กวงอุดมธารา ในอำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน. เชียงใหม่: การค้นคว้าอิสระปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปรีชา สามารถ. 2547. ความคาดหวังของชุมชนท้องถิ่นต่อป่าชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ปัญญา หิรัญรัมย์. 2529. ความรู้พื้นฐานการส่งเสริมการเกษตร. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. 2527. มนุษย์สัมพันธ์. กรุงเทพฯ: ภาควิชาจิตวิทยา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540. วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พุทธศร วัฒนาอุดมวงษ์. 2540. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาคุณภาพน้ำแม่ปิง: การศึกษาแบบองค์การรวมเพื่อจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ไพฑูรย์ พะลาชะสุต. 2535. อนุสรณ์เกษียณ. กรุงเทพฯ: อักษรไทย.
- ไพรัตน์ เดชะรินทร์. 2529. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภะการพิมพ์.

- มนัส สุภักดิ์. 2544. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในกิจกรรมการท่องเที่ยว
เกษตรเชิงนิเวศ ชุมชนบ้านโป่ง ตำป่าฝั อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่:
คุณกนิพนธ์, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- มงคล จินดาธรรม. 2552. การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน ในเขต
อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัย
แม่โจ้.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2525. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2515. กรุงเทพฯ:
อักษรเจริญทัศน์.
- ยุพาพร รูปงาม. 2545. การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงบประมาณ ในการปฏิรูป ระบบราชการ.
ภาคินพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ลักขณา สิริวัฒน์. 2530. จิตวิทยาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- วันเพ็ญ สุรฤกษ์. 2528. พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาและการจัดการเกี่ยวกับระบบ
ชลประทานในภาคเหนือของประเทศไทย. เชียงใหม่: ภาควิชาภูมิศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. 2531. การพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วัลภา อยู่ทอง. 2525. การยอมรับเทคโนโลยีของเกษตรกรรายได้น้อยในจังหวัดลำปาง และจังหวัด
สกลนคร. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วิชัย เทียนน้อย. 2540. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ. กรุงเทพฯ: อักษรวัฒนา.
- วิบูรณ์ บุญชูโรกุล. 2526. หลักการชลประทาน. กรุงเทพฯ: ภาควิชาวิศวกรรมชลประทาน
คณะวิศวกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วิมลพรรณ ปิตรวัชชัย. 2553. ข้าวของพ่อ. กรุงเทพฯ: สำนักปลัดกระทรวงวัฒนธรรม.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. 2535. การบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ: บทบาทขององค์กรใน
ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สิริวรรณ วงศ์สมบัติ. 2533. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มของสมาชิกกลุ่มหมู่บ้านเกษตรกรใน
อำเภอสันทราย และแม่ริม. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สถาบันเทคโนโลยี
การเกษตรแม่โจ้.
- สมบุญ ณัฐระ. 2539. เศรษฐศาสตร์วิศวกรรมน้ำ. กรุงเทพฯ: ภาควิชาวิศวกรรมชลประทาน
คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมบุญ ศาลาชีวิน. 2526. จิตวิทยาเพื่อการศึกษาผู้ใหญ่. เชียงใหม่: ลานนาการพิมพ์.

สมปรารถนา อย่างอื่น. 2547. การมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรในการใช้น้ำชลประทาน

โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่กวัง เชียงใหม่. เชียงใหม่: ปัญหาพิเศษปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

สากล สถิตวิทยานันท์. 2532. ภูมิศาสตร์ชนบท. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สาวตรี พยอมแย้ม. 2549. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชาวไร่อ้อยเขตภาคกลางในการ

กำหนดราคาอ้อย. น. 35-40 อ้างถึงใน นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2527. กลวิธีแนวทางวิธีการ
ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชนการมีส่วนร่วมของประชาชนใน
การพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณะสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.

สำนักชลประทานที่ 1 เชียงใหม่. 2540. โครงการชลประทาน เขตภาคเหนือตอนบน. เชียงใหม่:
สำนักชลประทานที่ 1 เชียงใหม่ (แผ่นพับ).

_____. 2549. รายละเอียดโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่.

เชียงใหม่: ฝ่ายจัดสรรน้ำและบำรุงรักษา. (เอกสารอัดสำเนา).

สุชา จันทรเฒ. 2527. จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุรินทร์ สุริยวงศ์. 2536. การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านทุ่งยาว อำเภอ

เมือง จังหวัดลำพูน. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สถาบันเทคโนโลยี
การเกษตรแม่โจ้.

สุริย์ สอนสมบุรณ์. 2511. หลักและวิธีการให้น้ำชลประทาน. กรุงเทพฯ: แผนกแผนภาพ

และการพิมพ์ กรมชลประทาน.

สุเมธ แสงนิมนวล. 2531. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกหมู่บ้านคหบาล: ศึกษา

เฉพาะกรณีหมู่บ้านเคหะสถานกรุงเทพ โครงการ 4. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

แสวง ริมประนาม. 2537. ผลจากการยอมรับการผลิตแบบไร่นาสผสมของเกษตรกรจังหวัด

นครราชสีมา. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.

อดิน รพีพัฒน์. 2527. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคม และวัฒนธรรม

ไทย. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภารพิมพ์.

_____. 2536. การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนในการวิจัยเชิงคุณภาพ. น. 17-22 อ้างถึงใน

อุทัย คลยเกษม. (บรรณาธิการ). คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อการพัฒนา. ขอนแก่น:

สถาบันวิจัย และพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- อังคณา สิมานนท์วราไชย. 2525. การเปรียบเทียบผลได้ทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิก สหกรณ์
ธุรกิจ ร.พ.ช. กับการเกษตรภายนอก. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อำนาจ อนันตชัย. 2527. การระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. นนทบุรี:
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- _____. 2554ก. บทความยุทธศาสตร์ข้าวไทย .2550-2554. กรุงเทพฯ: กระทรวงพาณิชย์
และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- _____. 2554ข. เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการด้านเศรษฐกิจการเกษตร.
กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- _____. 2555ก. เอกสารประกอบการประชุมเวทีข้าวไทย ปี 2555. กรุงเทพฯ: กรมการ
ข้าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- _____. 2555ข. สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปี 2555. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
เศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- Coward, E. and Walter, Jr. 1980. **Irrigation and Agricultural Development in Asia.**
New York: Cornell University Press.
- Penner, L.A. 1978. **Social Psychology.** New York: Oxford University Press.
- Reed, Michael L. 1992. **The Sociology of Organization: Themes, Perspectives and Prospects.**
Worcester. Great Britain: Billing & Son.
- Scott, W. Richard. 1992. **Organization: Rational, Natural, and Open System.** New Jersey:
Prentice-Hall.

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อใช้สัมภาษณ์เกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เรื่อง การมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ข้อมูลที่ได้จะนำไปประกอบการทำวิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์ มหบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาทรัพยากรชนบท วิชาเอกส่งเสริมและพัฒนากาเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์มีจำนวน 3 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และการเกษตร

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรในการการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และการเกษตร

ลักษณะส่วนบุคคล

1. เพศ

() 1. ชาย () 2. หญิง

2. อายุ (เกิน 6 เดือนนับ 1 ปี)..... ปี

3. ระดับการศึกษา

() 1. ไม่ได้รับ / ไม่จบการศึกษาชั้นบังคับ	() 6. อาชีวศึกษา (ป.วช.)
() 2. ประถมตอนต้น (ป.1- ป.4)	() 7. อนุปริญญา (ป.วส.)
() 3. ประถมปลาย (ป.5- ป.6)หรือ ป.7 (เดิม)	() 8. ปริญญาตรี
() 4. มัธยมตอนต้น (ม.1-ม.3) หรือ ม.ศ.3 (เดิม)	() 9. อื่น ๆ (ระบุ).....
() 5. มัธยมตอนปลาย (ม.4-ม.6) หรือ ม.ศ.5 (เดิม)	

4. สถานภาพ

() 1. โสด	() 2. สมรส
() 3. หม้าย	() 4. อื่นๆ (ระบุ).....

5. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน คน

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

6. รายได้ในครัวเรือนในรอบปีที่ผ่านมามีรายได้ (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)

1. จากการเกษตรการทำเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์หลักบาท
2. จากการรับจ้างทั่วไป.....บาท
3. จากการค้าขาย.....บาท
4. จากการประกอบธุรกิจส่วนตัว.....บาท
5. อื่น ๆ (ระบุ).....บาท
- รวมรายได้ปีละ.....บาท

7. แหล่งเงินทุนที่กู้ยืมมาลงทุนในภาคการเกษตร

() 1. ไม่ได้กู้ยืม

() 2. กู้ยืม

ถ้ากู้ยืม ท่านได้มาจากแหล่งใดบ้างตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

() 1. ธ.ก.ส.

() 2. กองทุนหมู่บ้าน

() 3. อื่น (ระบุ).....

ลักษณะทางสังคม

8. ระยะเวลาที่ท่านเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว..... ปี

9. ท่านได้เข้าร่วมกิจกรรมที่กลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จัดขึ้นในรอบปีหรือไม่

() 1. ไม่เคยเข้าร่วม () 2. เคยเข้าร่วม จำนวน.....ครั้ง

10. ในรอบปีที่ผ่านมาท่านมีได้เข้าร่วมการฝึกอบรมเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว หรือไม่

() 1. ไม่เคยเข้าร่วม

() 2. เคยเข้าร่วม

เรื่อง1.....จำนวน.....ครั้ง

เรื่อง2.....จำนวน.....ครั้ง

เรื่อง3.....จำนวน.....ครั้ง

เรื่อง4.....จำนวน.....ครั้ง

11. ท่านได้รับทราบหรือรับรู้ หรือติดต่อตามข่าวสารเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จากแหล่งใดมากที่สุด ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

() 1. หอกระจายข่าว จำนวน.....ครั้ง/ปี () 2. วิทยู จำนวน.....ครั้ง/ปี

() 3. โทรทัศน์ จำนวน.....ครั้ง/ปี () 4. หนังสือพิมพ์จำนวน.....ครั้ง/ปี

- () 5. แผ่นพับจำนวน.....ครั้ง/ปี () 6. ผู้ใหญ่บ้านจำนวน.....ครั้ง/ปี
 () 7. หัวหน้ากลุ่มจำนวน.....ครั้ง/ปี () 8. ผู้ใหญ่บ้านจำนวน.....ครั้ง/ปี
 () 9. เจ้าหน้าที่ของรัฐจำนวน.....ครั้ง/ปี () 10. อื่น ๆ (ระบุ).....
12. มีการเยี่ยมชมของเจ้าหน้าที่ของศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดกาฬสินธุ์หรือไม่ในรอบปีที่ผ่านมา

() 1. ไม่มี () 2. มี จำนวน.....ครั้ง

ลักษณะทางการเกษตร

13. จำนวนพื้นที่ที่ถือครองทั้งหมด.....ไร่
 14. จำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวมีไร่
 15. สภาพการถือครองที่ดิน (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)
 () 1. ที่ดินเป็นของตัวเอง () 2. เช่าที่ดินเพื่อทำนา
 () 3. อื่น ๆ (ระบุ).....
16. จำนวนครั้งที่ทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวต่อปี จำนวน.....ครั้ง/ปี
 () 1. ข้าวนาปี พันธุ์ที่ใช้ปลูก (ระบุ).....
 () 2. ข้าวนาปรัง พันธุ์ที่ใช้ปลูก (ระบุ).....
17. วิธีที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
 () 1. การปักดำ
 () 2. การหว่าน
 () 3. อื่น ๆ (ระบุ).....
18. ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว.....กก/ไร่
 () 1. แหล่งน้ำชลประทาน () 2. แหล่งน้ำจากธรรมชาติ
19. ราคาขายข้าวเมล็ดพันธุ์.....บาท/กก.
 20. แหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)
 () 1. แหล่งน้ำชลประทาน () 2. แหล่งน้ำจากธรรมชาติ

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

คำชี้แจง(โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ในช่องว่างให้ตรงกับระดับการมีส่วนร่วมของท่าน)

5	หมายถึง	การมีส่วนร่วมในระดับมากที่สุด
4	หมายถึง	การมีส่วนร่วมในระดับมาก
3	หมายถึง	การมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง
2	หมายถึง	การมีส่วนร่วมในระดับน้อย
1	หมายถึง	การมีส่วนร่วมในระดับน้อยที่สุด

การมีส่วนร่วม	มีส่วนร่วม					หมายเหตุ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	โปรดระบุสาเหตุ
	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)	
1. ด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว						
1.1 ท่านมีส่วนร่วมในการ ประชุมวางแผนจัดสรรน้ำ ประจําฤดูกาลส่งน้ำร่วมกับเจ้าหน้าที่ชลประทานมากน้อย เพียงใด						
1.2 ท่านมีส่วนร่วมในการเสนอข้อคิดเห็นวางแผนการใช้ น้ำประจําฤดูกาลส่งน้ำร่วมกับสมาชิกด้วยกันมากน้อย เพียงใด						
1.3 ท่านมีส่วนร่วมในการแจ้งความต้องการการใช้น้ำให้ หัวหน้ากลุ่มทราบมากน้อยเพียงใด						
1.4 ท่านมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดความขัดแย้ง เกี่ยวกับการใช้น้ำของสมาชิกด้วยกันมากน้อยเพียงใด						
1.5 ท่านมีส่วนร่วมขุดลอกคลองที่ตื้นเขิน กำจัดวัชพืชในค คลอง และตัดหญ้าบนคันคลองชลประทานเพื่อแปลงผลิต เมล็ดพันธุ์ข้าวมากน้อยเพียงใด						
1.6 ท่านมีส่วนร่วมปรึกษารื้อกันในกลุ่มสมาชิกเกี่ยวกับ การจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวมากน้อย เพียงใด						

การมีส่วนร่วม	มีส่วนร่วม					หมายเหตุ
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	โปรดระบุสาเหตุ
2. ด้านการวางแผนการผลิตและการจัดการรักษาดูแลแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์						
2.1 ท่านมีส่วนร่วมในการประชุมลงชื่อและระบุจำนวนไร่ที่ต้องการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์มากน้อยเพียงใด						
2.2 ท่านมีส่วนร่วมกันในการตัดสินใจคัดเลือกพันธุ์ข้าวที่จะปลูกมากน้อยเพียงใด						
2.3 ท่านมีส่วนร่วมกำหนดวันที่ที่จะรับเมล็ดพันธุ์ข้าวที่จะปลูกเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์มากน้อยเพียงใด						
2.4 ท่านมีส่วนร่วมในการแนะนำสมาชิกด้วยกันในการเตรียมแปลงปลูกมากน้อยเพียงใด						
2.5.ท่านมีส่วนร่วมเสนอแนะและแนะนำสมาชิกด้วยกันเองถึงวิธีการปลูก การดูแลรักษาแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวมากน้อยเพียงใด						
2.6.ท่านให้ความร่วมมือช่วยกันในการตัดข้าวพันธุ์ปนตามหลักการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวมากน้อยเพียงใด						
2.7 ท่านมีส่วนร่วมกันตกลงกำหนดระยะเวลาวันเก็บเกี่ยวและลำดับคิวที่จะเก็บเกี่ยวเมล็ดพันธุ์ข้าวมากน้อยเพียงใด						

การมีส่วนร่วม	มีส่วนร่วม					หมายเหตุ
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	โปรดระบุสาเหตุ
3. ด้านการบริหารงานภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์						
3.1 ท่านมีส่วนร่วมบริจาค วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดสร้างที่ทำการกลุ่มเกษตรกรในชุมชนของตนเองมากน้อยเพียงใด						
3.2 ท่านร่วมดำเนินงานด้วยความเต็มใจมากน้อยเพียงใด						
3.3 ท่านมีส่วนร่วมจัดทำระเบียบข้อบังคับ ภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์มากน้อยเพียงใด						
3.4 ท่านมีส่วนร่วมเลือกหัวหน้ากลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์มากน้อยเพียงใด						
3.5 ท่านมีส่วนร่วม เลือกคณะกรรมการของกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์มากน้อยเพียงใด						
3.6 ท่านได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่กลุ่มจัดขึ้นมากน้อยเพียงใด						
3.7 ท่านมีส่วนร่วมชี้แจงปัญหาในด้านต่าง ๆ ให้กับหัวหน้ากลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์มากน้อยเพียงใด						

การมีส่วนร่วม	มีส่วนร่วม					ไม่มี ส่วน ร่วม
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปาน กลาง (3)	น้อย (2)	น้อย ที่สุด (1)	โปรด ระบุ สาเหตุ
4. ด้านการรับผลประโยชน์การดำเนินการจัดการ เก็บเกี่ยวผลผลิต						
4.1 ท่านได้รับการจัดสรรเมล็ดพันธุ์ตรงกับจำนวน ที่แจ้งความต้องการปลูกเมล็ด						
4.2 ท่านได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการประสานงานและให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิต เมล็ดพันธุ์ข้าว						
4.3 ได้รับความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการผลิตเมล็ด พันธุ์ข้าว						
4.4 ท่านมีส่วนร่วมในการตรวจสอบคุณภาพของ เมล็ดพันธุ์ข้าว เช่นการวัดความชื้น การชั่งวัด น้ำหนักผลผลิต การบรรจุ						
4.5 มีส่วนร่วมกันในการกำหนดราคาผลผลิตเมล็ด พันธุ์ข้าว						
4.6 ท่านได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการผลิตโคเวด้าที่ศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์จะ จัดซื้อคืน						

การมีส่วนร่วม	มีส่วนร่วม					หมายเหตุ
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	โปรดระบุสาเหตุ
5. ด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว						
5.1 ท่านมีส่วนร่วมในการประเมินความสำเร็จของกลุ่มในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เช่นการได้รับรางวัลเป็นกลุ่มชาวนาด้านแบบในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว						
5.2.ท่านมีส่วนร่วมในการรายงาน ติดตามงาน ผลงานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว						
5.3.ท่านมีส่วนร่วมในการเข้าประกวดกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว						
5.4.ท่านมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการมีส่วนร่วมในกลุ่มให้กลุ่มการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวดียิ่งขึ้น						

ตอนที่ 3 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ

คำชี้แจง (โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ในช่องว่างให้ตรงกับระดับปัญหาและอุปสรรคของท่าน และระบุข้อเสนอแนะ)

ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ	ระดับของปัญหา				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
1.ด้านการจัดการน้ำชลประทานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ข้อเสนอแนะ (ระบุ).....					
2.ด้านการวางแผนการผลิตผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ข้อเสนอแนะ (ระบุ).....					
3.ด้านการบริหารงานภายในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ข้อเสนอแนะ (ระบุ).....					
4.ด้านการรับผลประโยชน์จากการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ข้อเสนอแนะ (ระบุ).....					
5.ด้านการประเมินผลการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ข้อเสนอแนะ (ระบุ).....					

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวปารณีย์ เผ่าภูธร
เกิดเมื่อ	20 พฤศจิกายน 2522
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2539 มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนกมลาลัย พ.ศ. 2544 ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต (ศึกษาศาสตร์-เกษตร) เกียรตินิยมอันดับ 2 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2544-2545 นักเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร พ.ศ. 2546-2549 เจ้าหน้าที่ประสานงานทะเบียนวัสดุการเกษตร บริษัทกรุงเทพวรรณกิจ จำกัด พ.ศ. 2549 นักวิชาการเกษตร กรมชลประทาน